

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE
EDEBİ ÜRÜNLERİN KULLANIMI
VE DEĞER AKTARIMINDAKİ KATKILARINA
YÖNELİK ÖĞRETMEN ADAYLARININ
GÖRÜŞLERİ**
Yüksek Lisans Tezi

Hacer ÖZER

ESKİŞEHİR, 2016

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE EDEBİ ÜRÜNLERİN KULLANIMI VE
DEĞER AKTARIMINDAKİ KATKILARINA YÖNELİK ÖĞRETMEN
ADAYLARININ GÖRÜŞLERİ**

Hacer ÖZER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı

Danışman: Prof. Dr. Emine KOLAÇ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Aralık, 2016

*Bu Tez Çalışması Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonunca kabul edilen
1509E619 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.*

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hacer ÖZER'in "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımı ve Değer Aktarımındaki Katkılarına Yönelik Öğretmen Adaylarının Görüşleri" başlıklı tezi 22.12.2016 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programı yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Unvanı-Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr. Emine KOLAÇ

Üye : Prof.Dr. Handan DEVECİ

Üye : Prof.Dr. Erdoğan BOZ

Prof.Dr. Esra CEYHAN
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Müdürü

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE EDEBÎ ÜRÜNLERİN KULLANIMI VE DEĞER AKTARIMINDAKİ KATKILARINA YÖNELİK ÖĞRETMEN ADAYLARININ GÖRÜŞLERİ

Hacer ÖZER

İlköğretim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aralık, 2016

Danışman: Prof. Dr. Emine KOLAÇ

Araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımını ve bu ürünlerin değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmesidir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmada, 2015 - 2016 eğitim-öğretim yılı Bahar Döneminde “*Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri*” dersini alan 21 öğretmen adayı ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiş ve ders kapsamında yaptıkları 72 ders planı doküman incelemesi tekniği ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde, NVivo11 paket programı kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğretmen adaylarının çeşitli edebî ürünleri okumayı sevdiğikleri ve okumaya zaman ayırdıkları; ancak bazılarının sosyal medyadan kaynaklı olarak okumayı ihmal ettikleri, öğretmen adaylarının edebî ürünlere ilişkin tam bir tanım yapamadıkları ve çoğunlukla edebî ürünlerin tanımını yaparken çeşitli edebî türlere örnekler vererek ya da edebî ürünlerin özelliklerine değinerek tanım oluşturmaya çalıştıkları, öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersi içinde yer alan tarih, coğrafya, vatandaşlık, ekonomi, vb. pek çok konuda edebî ürünlerin kullanılabileceğini ifade ettikleri, öğretmen adaylarının çoğu Sosyal Bilgiler Öğretim Programında edebî ürünlerle olan ilişkilendirmelerin yetersiz olduğunu belirttikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, en çok 7. sınıf düzeyinde, şiir, öykü ve fıkra türlerinden faydalanarak ders planları hazırladıkları ve duyarlılık, vatanseverlik ve saygı gibi değerler ile ilişkilendirmelere gittikleri tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak Sosyal Bilgiler Öğretim Programında sözlü ve yazılı edebî ürünlere ve değer ilişkisine daha fazla yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, Edebî ürün, Değer, Öğretmen adayı.

ABSTRACT

PRE-SERVICE TEACHERS' VIEWS ABOUT USING OF LITERARY WORKS AND ON THE CONTRIBUTIONS OF LITERARY WORKS TO TRANSFER VALUES IN TEACHING SOCIAL STUDIES

Hacer ÖZER

Department of Elementary Education

Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, December, 2016

Supervisor: Prof. Dr. Emine KOLAÇ

The aim of the study is to state using of literary works and the pre-service teachers' views on the contributions of literary works to transfer values in teaching social studies. Qualitative research method was used in the research, semi-structured interviews were conducted with 21 pre-service teachers taking the course "Reviews of Oral and Written Literature in Social Studies" during 2015-2016 academic year in Spring Term and 72 lesson plans in the course were analysed with document analysis technique. NVivo11 software package was used to analyse the data. As a result of the research, it was found that pre-service teachers liked reading various literary works while some of them neglected to read because of social media, pre-service teachers couldn't have a complete definition of literary works and describing literary works mostly, they try to create a definition either giving the examples of different genres of literature or referring to the characteristics of literary works, pre-service teachers state that literary works can be used in many subjects including history, geography, citizenship, economy etc. in social studies course, most of pre-service teachers indicate that the associations with literary works are inadequate in the Social Studies Curriculum. Also, it was determined that they have prepared lesson plans mostly at the 7th grade level, in the field of such as poems, jokes, short stories and they associate values such as sensitivity, patriotism, and respect. Based on the results of the research, it can be said that the oral and written literary works and value relation should be given more place in the Social Studies Curriculum.

Keywords: Social studies, Literary works, Value, Pre-service teacher.

ÖNSÖZ

Sosyal Bilgiler toplumsal olaylara duyarlı, insan haklarına bağlı, eleştirel düşünen, karşılaştığı sorunlara karşı çözüm yolları üreten, ulusal, çağdaş değerleri yansıtan, sosyal çevresine uyum sağlayabilen, toplum içerisinde yeterli bilgi, beceri ve değerlere sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir derstir. Bireyin sosyal çevresine uyum sağlayabilmesi için ezber bilgilerden ziyade duyuşsal becerilerin gelişimini destekleyecek nitelikte bir eğitim-öğretim süreci geçirmesi gerekir. Bu nedenle, edebî ürünler bireylere duyuşsal becerilerin kazandırılması için önemli kaynaklardandır.

Edebî ürünlerin etkili ve işlevsel kullanımı; edebî ürünlerin önemini kavramış, bu ürünlerin daha işlevsel olarak nasıl kullanılacağı konusunda yeterince bilgi ve birikime sahip öğretmenlerle mümkündür. Kültür aktarımı ve disiplinler arası bir öğrenme de ancak iyi yetişmiş öğretmenlerle mümkündür. Bu nedenle, özellikle öğretmenlerin edebî ürünleri derslerinde nasıl kullanacaklarının bilgisine sahip olması, edebî ürünlerin kültürel anlamda taşıdıkları rolün farkında olması ve bu farkındalığın sağlanabilmesi için özellikle mesleğe başlamadan önce öğretmen adaylarının bu beceri ve değerleri kazanabilecekleri bir eğitim alması gerekmektedir. Bu bağlamda, bu araştırmada öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinde edebî ürünlerin kullanımı ve edebî ürünlerin değer aktarımına katkılarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde pek çok kişi katkıda bulunmuştur. Özellikle araştırmanın planlaması, uygulanması ve sonuçlandırılmasında görüş ve önerileri ile beni yönlendiren ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Sayın **Prof. Dr. Emine KOLAÇ'** a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın yapılandırılması sürecinde bana fikirleriyle destek olan ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam **Prof. Dr. Handan DEVECİ'** ye teşekkürlerimi borç bilirim.

Araştırma sürecinin her aşamasında yanımda olan, bu süreçte benim için elinden gelen her şeyi yapan, yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli arkadaşım **Arş. Gör. Ayşegül PEHLİVAN'** a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın inandırıcılığının sağlanması amacıyla verilerin kodlanmasında ve analiz sürecinde yardımlarını esirgemeyen sevgili kuzenim **Arş. Gör. Dr. Zeynep KILIÇ'** a teşekkür ederim.

Ayrıca her zaman yanımda olup beni destekleyen ve sevgilerini hiç eksik etmeyen babam **Turgut ÖZER**, annem **Aysun ÖZER** ve kardeşim **Kemal ÖZER** olmak üzere değerli aileme teşekkürlerimi sunarım.

Görüşleriyle araştırmama katkı sağlayan öğretmen adaylarına ve araştırma kapsamında proje desteği sunan Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Birimi'ne teşekkür ederim.

Hacer ÖZER

Eskişehir, 2016

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilemeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla” tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(İmza)

Hasan ÖZEL

(Adı-Soyadı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı	4
1.2. Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi.....	6
1.3. İlköğretimde Sosyal Bilgiler.....	9
1.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Edebî Ürünler	12
1.4.1. Destan	14
1.4.2. Efsane	17
1.4.3. Masal	18
1.4.4. Öykü (Hikâye).....	20
1.4.5. Şiir	22
1.4.6. Türkü.....	24
1.4.7. Roman.....	25
1.4.8. Anı (Hatırat)	27
1.4.9. Gezi yazısı (Seyahatname).....	28
1.4.10. Deyim, atasözü, alkış, kargış.....	30
1.4.11. Biyografi	32
1.4.12. Fıkra	34
1.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Değer İlişkisi	34
1.6. Araştırmanın Amacı.....	41
1.7. Araştırmanın Önemi	42
1.8. Varsayımlar.....	42

1.9. Sınırlılıklar	42
1.10. Tanımlar.....	43
2. ALANYAZIN.....	44
3. YÖNTEM	54
3.1. Araştırmanın Modeli	54
3.2. Katılımcılar	55
3.3. Katılımcıların Ders Planlarını Hazırlama Süreci.....	57
3.4. Veri Toplama Araçları	57
3.5. Verilerin Analizi	58
3.6. İnanırcılık.....	58
4. BULGULAR VE YORUM.....	60
4.1. Öğretmen Adaylarının Okumayı Tercih Ettikleri Edebî Ürünlere İlişkin Görüşleri.....	60
4.2. Öğretmen Adaylarının Edebî Ürünlere İlişkin Görüşleri	62
4.3. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler ve Edebî Ürün İlişkisine Yönelik Görüşleri.....	72
4.4. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünlerin Değer Aktarımına Katkısına İlişkin Görüşleri	88
4.5. Öğretmen Adaylarının Hazırladıkları Ders Planları ve İncelenmesi.....	93
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	97
KAYNAKÇA.....	102
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLULAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1. Katılımcı Bilgileri.....	56
Tablo 4.1. Edebî Ürünlerin Sosyal Bilgiler Öğretimine Katkısına İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri	83
Tablo 4.2. Öğretmen Adaylarının Ders Planlarında Ele Aldıkları Edebî Ürünler ve Değerler	94

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 4.1. Öğretmen Adaylarının Okudukları Edebî Ürünler	61
Şekil 4.2. Öğretmen Adaylarının Edebî Ürünlere İlişkin Görüşleri	62
Şekil 4.3. Öğretmen Adaylarının Edebî Ürünlerle İlk Karşılaşma Durumu	63
Şekil 4.4. Öğretmen Adaylarına Göre Edebî Ürünün Tanımı	64
Şekil 4.5. Öğretmen Adaylarına Göre Edebî Ürünlerin Özellikleri	66
Şekil 4.6. Öğretmen Adaylarına Göre Edebî Ürünlerin Genel Özellikleri.....	67
Şekil 4.7. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler ve Edebî Ürün İlişkisine Yönelik Görüşleri.....	73
Şekil 4.8. Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler Konularında Geçen Edebî Ürünler	74
Şekil 4.9. Öğretmen Adaylarına Göre Edebî Ürünlerin Geçtiği Sosyal Bilgiler Konuları	75
Şekil 4.10. Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünlerle Aktarılabilen Değerler	90

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
TDK	: Türk Dil Kurumu

1. GİRİŞ

Sosyal Bilgiler topluma uyum sağlayabilen, çağın gereklerine uygun, vatanını seven, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olan, problem çözebilen, etkin, yaratıcı, topluma karşı duyarlı ve küreselleşen dünyada toplum içindeki farklılıklara saygı duyan bireyler yetiştirmeyi amaçlayan ve antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, hukuk felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din, sanat ve edebiyat gibi pek çok bilim dalının bir araya gelmesinden oluşan disiplinler arası bir çalışma alanıdır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005b, s. 46; Öztürk ve Deveci, 2011, s. 3-25; Tokcan, 2016, s. 6). Sosyal Bilgilerin en temel amacı mantıklı, doğru kararlar alabilen, yapıcı, yaratıcı, problem çözme becerileri gelişmiş, değerlerine bağlı, çağın gereksinimlerine cevap verebilen, sahip olduğu donanımı davranışlarına yansıtabilen bireyler yetiştirmektir. Değişen çağın koşullarına uyum sağlayacak bireylerin yetiştirilmesinde bilişsel ve duyuşsal anlamda nitelikli bir eğitime gereksinim vardır.

Bireylerin yetişmesinde bilişsel eğitimin önemi yadsınamaz. Bilişsel eğitim, bilgiyi işleyip anlamlandırma sürecidir. Okulda öğretilen bilgiler bu sürecin içinde yer alır. Etkinliklerle zenginleştirilen öğrenme ortamları, öğrenilenlerin anlamlı hale getirilmesinde, kodlanmasında ve hatırlanmasında oldukça etkilidir (Senemoğlu, 2012, s. 32-33). Bilişsel anlamda iyi yetişen bireylerin duyuşsal açıdan iyi desteklenmesi gerekmektedir.

Milli Eğitimin genel amaçlarına bakıldığında, yetiştirilmek istenen bireyin sahip olması gereken özellikler sıralanırken yapılan vurgular öğrenme ve öğretme sürecinde bilişsel ve duyuşsal özelliklerin kazandırılmasının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (MEB, 2005a, s. 5):

Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı; kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek; İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Çağın gereksinimlerine uyum sağlayabilecek bilgi beceri ve davranışları kazandırmak, değerleri kavratmak duyuşsal özelliklerle ilgilidir (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 34). Kültüre ait değerleri benimseme, okula, öğretmenlere, derslere yönelik tutumları geliştirme gibi özellikler duyuşsal öğrenme ile kazandırılır. Duygular, bilgiler gibi doğrudan aktarılamadığı için ya da bireyin duyguları çalışarak kazanması

olanaklı olmadığı için duyuşsal özelliklerin öğretilmesi zordur. Duygular, bireylerin karşılaştığı bir tehlike, başarı ya da başarısızlık gibi çeşitli durumlarda ortaya çıktığı için duyuşsal tepkiler herkeste farklıdır. Duyguların öğretilmesi için gerekli durumları sağlamak ve duyuşsal özellikleri geliştirmek oldukça zordur (Erden ve Akman, 2002, s. 214-216). Duyuşsal özelliklerin kazanılmasında, geliştirilmesinde kültürel ürünlerin katkısı büyüktür. Bu bağlamda öğrenme sürecinde en kolay yararlanılacak ve sınıf ortamına taşınabilecek kültürel ürünler edebî ürünlerdir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002, s. 174).

Edebî ürünler; duyuşsal özelliklerin gelişiminde etkili olan ve öğrenme sürecinde sıklıkla başvurulmuş materyallerdir. Bireylerin edebî ürünlerle kurduğu iletişim duygu ve düşünce eğitimidir ve duyuşsal özelliklerin gelişiminde bu ürünlerin rolü büyüktür (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 34; Tokcan, 2016, s. 6). Edebî ürünler aracılığıyla bireyler; farklı zaman ve mekânlarda yaşayan bireylerle kendilerini karşılaştırabilir, farklılıkları tanır, saygı duyar. Bu durum, empatik düşünme becerisi geliştirerek karakter gelişimine katkı sağlar (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 35). Düz anlatımın uygulandığı dersle karşılaştırıldığında, edebî ürünlerden yararlanan bir derste öğrencilerin; hoşlanma, farkına varma, ilgi çekme, istek duyma, kendini daha rahat hissetme, anlama, hatırlama, zihninde canlandırabilme, öğrendikleriyle bağ kurma gibi duyuşsal davranış özellikleri ve bilişsel yeterlilikler bakımından daha iyi konumda oldukları görülmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002, s. 175-176).

Bir toplumda yaşayan bireyleri, bu bireylerin başından geçen olay ve durumları, içinde yaşanan toplumun değer yargılarını da kapsayacak şekilde sanatsal bir amaçla anlatan metinlere edebî ürün adı verilmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003, s. 18). Başka bir deyişle, edebî ürün; bir toplum içerisinde insanların yaşadıkları göç, ayrılık, savaş gibi olayların sahip oldukları dil aracılığıyla çeşitli türlerde ifade edilmesidir.

Her toplum kendi kültür, gelenek ve değerlerine göre bir yaşamışlığa sahip olduğundan, her edebî ürün bu bağlamda biçimlenir ve kendi içeriğini oluşturur. Bu anlamda edebî ürünler toplumların kültürlerini dış dünyaya anlatan önemli kanıtlar olarak ifade edilebilir. Yüzyıllarca insanların evlerinde, köy kahvelerinde, köy odalarında birbirlerine anlattıkları öyküler, masallar, efsaneler, yaşanan iyi ya da kötü olayların arkasından okudukları şiirler, türküler, ağıtlar kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Toplumların yaşamışlıklarına ışık tutan bu edebî ürünlerin, toplumda yaşayan insanlar tarafından bilinmesi ve benimsenmesi o toplumun kültürünün gelecek nesillere aktarılmasında

büyük önem taşımaktadır. Bu aktarımın sağlanmasında ise eğitime büyük rol düşmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003, s. 34).

Eğitimin, kültürün ve değerlerin yaşatılmasında önemli bir işlevi vardır. Toplumlar kendi kültürlerini ve yaşama dair bilgilerini bir araya getirerek kültüre dayalı bir eğitim sistemi oluştururlar. Yaşanılan kültür tarafından biçimlendirilen eğitim; bireyleri yapıcı, yaratıcı, yeniliklere açık bireyler yetiştirerek kendisini biçimlendiren kültürü, kültürü oluşturan toplumsal yapıyı ve değerleri etkiler, zamanla değiştirir (Aydın, 2014, s.1).

Kültürün ve değerlerin aktarımında önemli bir rol oynayan edebî ürünler pek çok derste kullanılabilir. Bu derslerden biri de Sosyal Bilgilerdir. 2005 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında edebî ürünlerden, destan, masal, öykü, atasözü vb. gibi yazılı materyallerden faydalanılarak öğrencilere Türkçe disiplini ile birlikte vatan sevgisinin kazandırılması gerektiği; Sosyal Bilgiler derslerinin daha verimli, eğlenceli ve öğrencilerin seveceği biçimde geçmesi için, işlenmesi gereken konuların masal, öykü, roman, şiir, anı, fıkra, biyografi, belgesel, gezi yazıları ve halk türküleri gibi edebî ürünlerin işe koşulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, program dahilinde edebî ürünlerin kullanılmasının öğrencilerin dünya üzerinde farklı zaman dilimlerinde, farklı yerlerde yaşayan insanların değerlerini, kültürlerini anlaması, eleştirel düşünebilmesi ve bununla birlikte, çoklu bakış açısı ve empati becerilerinin gelişmesi açısından önemli görüldüğü söylenebilir (Farris, 2004, s. 241; Kaymakçı, 2013, s. 231; Öztürk ve Otluoğlu, 2003, s. 37).

Edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanımı, bilgidен ziyade disiplinler arası yapıda bir materyal olarak kullanılmasına dayanmaktadır. Örneğin, Sosyal Bilgilerde vatanseverlik değeri kazandırılmaya çalışılırken, şiirin tanımını yerine verilen “Bayrak” şiiriyle vatanseverlik duygusu vurgulanmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinde edebî ürünlerin kullanılmasında en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Edebî ürünlerin etkili ve işlevsel kullanımı; edebî ürünlerin önemini kavramış, bunların daha işlevsel olarak nasıl kullanılacağı konusunda yeterince bilgi ve birikime sahip öğretmenlerle mümkündür. Kültür aktarımı ve disiplinler arası bir öğrenme de ancak iyi yetişmiş öğretmenlerle mümkündür. İyi bir kültür ve değer aktarımı için önemli unsurlardan biri olan öğretmenler, öğrencilere öncelikle rol model olacağından etkili bir dil ve uygun ders araç gereçleri seçebilme özelliğine sahip olabilmelidir. Bu kapsamda ders kitapları ve onların içindeki edebî metinler kültür ve değer aktarımı için son derece önemlidir. Ders kitabında yer alan içerik, öğretmen

tarafından beklenen biçimde bireye sunulmadığında tam bir öğrenmenin gerçekleşmesi beklenemez. Öğretmenler dersin amaç ve kazanımlarına göre, buldukları sınıf düzeyinin özelliklerini göz önünde bulundurarak, ders içeriğine göre gerekli durumlarda kitap dışında kaynakları da etkili kullanabilmelidir.

Bu nedenle, özellikle öğretmenlerin edebî ürünleri derslerinde nasıl kullanacaklarının bilgisine sahip olması ve edebî ürünlerin kültürel anlamda taşıdıkları önemin farkında olması gerekmektedir. Bu farkındalığın sağlanabilmesi için öğretmen adaylarının mesleğe başlamadan önce bu beceri ve değerleri kazanabilecekleri bir eğitim alması gerekmektedir. Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler dersinde edebî ürünlerin kullanımı ve edebî ürünlerin değer aktarımına katkılarına yönelik olarak öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır.

1.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı

Sosyal Bilgiler kavram olarak ilk kez 1916 yılında kabul edilmiştir. Ancak Sosyal Bilgiler ortaya çıkışından günümüze kadar farklı kişi ve kurumlar tarafından çok farklı şekilde tanımlanmıştır. 1916'da kavramın Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) Milli Eğitim Derneği'nin Orta Dereceli Okulları Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından kabul edilmesiyle Sosyal Bilgiler "Mevzuu doğrudan doğruya insan cemiyetinin teşkilatına ve tekamülüne ve bu içtimai birliklerin bir uzvu olması dolayısıyla insana dair olan bilgiler Sosyal Bilgiler'dir" (Moffat, 1957'den aktaran, Akdağ, 2012, s. 3) şeklinde tanımlanmıştır.

Barr, Barth ve Shermis (1970, s. 16)'e göre Sosyal Bilgiler Komisyon tanımının yanında kişisel çalışmalarda da farklı Sosyal Bilgiler tanımlarına yer verilmiştir. Michaelis ve Garcia (1996, s. 9) Sosyal Bilgileri; demokratik bir toplumda sorumluluk bilincine sahip bireyler yetiştirmek için var olan insan ilişkilerinin incelenmesi ve kültürel mirasın temel özelliklerini nesilden nesle aktaran bir program alanı olarak tanımlamıştır. Ross (1997) ise Sosyal Bilgileri, bireylerin toplumda aktif olarak yer alabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve değerlerle yetiştirilmesi olarak tanımlamıştır (Ross, 1997'den akt. Kılıçoğlu, 2009, s. 4).

Hem komisyon hem de farklı kişiler tarafından yeni tanımlar oluşturulmasına rağmen 1970'lere kadar Sosyal Bilgiler kavramının tanımı, içeriği ve kapsamı hakkında bir fikir birliği sağlanamamıştır. 1970 yılında ilk kez Barr, Barth ve Shermis tarafından "Önemli sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla, sosyal ve

beşeri bilimler kavramlarının disiplinler arası bir yaklaşımla bütünleştirilmesidir” olarak bir tanım yapılmıştır (Barr, Barth ve Shermis, 1970, s. 16). Fakat bu tanım da Sosyal Bilgiler kavramının tanımlanması tartışmalarına son vermede yetersiz kalmıştır. Bu nedenle, 1992 yılında Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi şöyle bir tanım yapmıştır (NCSS):

Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek için sosyal ve beşeri bilimlerin bütünleştirilmiş bir çalışmasıdır. Okul programı içinde, Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilim, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine uygun içerikleri de alarak uyumlu ve sistemli bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıklara sahip olan demokratik toplumda, genç insanları bilgilendirmek ve mantıklı kararlar alma becerisi geliştirmek için yardım etmektir (1994, s. 9).

NCSS kapsamlı ve açıklayıcı bir tanım yaparak var olan tanım tartışmalarına son vermiştir. Türkiye’de Sosyal Bilgiler kavramı ile ilgili farklı tanımlamaların olduğu dikkat çekmektedir. Erden (Tarihsiz, s. 8) Sosyal Bilgileri ilköğretim okullarında sorumluluk sahibi iyi bireyler yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlamıştır. O’na göre “Sosyal Bilgiler hemen her bakımdan değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve yöntemleri kaynaştırarak kullanan bir Öğretim Programıdır” (Öztürk, 2012, s. 4). Sönmez (1998, s. 3) Sosyal Bilgileri, “toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamıştır. Ayrıca Sosyal Bilgilerin sosyal bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak, öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programı olduğunu vurgulamıştır (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 2). Doğanay (2002, s. 17) Sosyal Bilgileri şu şekilde tanımlamıştır:

Sosyal bilimler ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemleri doğrultusunda insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman süreci bağlamında disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır.

Sözer (2008, s. 44) ise Sosyal Bilgileri, sosyal bilimlerin birbirini tamamlayıcı yönleriyle, temel kültür öğelerini disiplinler arası bir yaklaşım ile sentezleyerek doğasına

uygun bir biçimde varlığını tamamlayan, çocuğa yaşantı kazandıran bir ders olarak tanımlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde ise Sosyal Bilgiler şu şekilde tanımlanmaktadır:

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005b, s. 46).

Genel olarak, hem dünya’ da hem de Türkiye’de yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi Sosyal Bilgiler, kültürel mirasın temel yönlerini aktaran, içeriğini ve yöntemlerini sosyal bilimler ve diğer disiplinlerden yararlanarak oluşturan, toplumsal sorunlar karşısında aktif ve iyi bir vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan önemli bir ders olarak tanımlanabilir (Michaelis ve Garcia, 1996, s. 2).

Sosyal Bilgiler çocukların ezberlemesi beklenen bir dizi gerçekten ibaret değil; insanların, yerlerin ve olayların birbiriyle nasıl bir ilişki içinde olduklarını, birbirlerinin istek ve gereksinimlerine nasıl yanıt verdiklerini anlamayı esas alan bir ilköğretim dersidir. Bireylere farklı bakış açıları kazandıran, toplumların geçmiş, bugün ve geleceğini sosyal, kültürel, coğrafi ve siyasal açılardan inceleyen bir çalışma alanıdır (Farris, 2004, s. 12). Sosyal Bilgileri daha kapsamlı olarak anlamak, öğrenmek ve öğretmek için tarihsel sürecini de bilmek önemlidir.

1.2. Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi

Sosyal Bilgiler eğitiminin tam olarak nerede ve ne zaman başladığına dair kesin bilgiler olmamakla birlikte, insanoğlu yeryüzüne geldiğinden beri, hem doğaya hem de etrafındaki kişilere uyum sağlayabilmek için belli başlı toplumsal kural ve ilkeleri bilip benimsemek zorunda kalmıştır. Sonuç olarak öncelikle temel gereksinimleri olan yeme, içme barınmadan başlayarak belli başlı etkinlikleri gerçekleştirebilmek için bilgi, beceri ve duygular kazanması beklenir. İnsanoğlu yaşamak için hem doğanın hem de toplumun gereğini yerine getirmek durumundadır. Çünkü insanın hayatta kalmasını sağlayan bilgi, beceri ve duygular kazandırılmazsa kişi yaşamına devam edemez (Sönmez, 1998, s. 6-7; Sözer, 2008, s. 41-55).

Sosyal Bilgilerin eğitim kurumlarında bir ders olarak okutulması, Antik döneme kadar uzanmaktadır. Antik Roma’da aritmetik ve geometri derslerinin okutulduğu bazı

okullarda bu derslerin yanında Mitoloji, tarih, coğrafya, hukuk ve felsefe gibi derslere de yer verildiği görülmektedir. Ancak, “Sosyal Bilgiler” adıyla bir dersin ilk ve ortaokullarda okutulması gerektiğini Fransız düşünür Condorcet (1743-1749) ilk kez belirtmiştir. Sosyal Bilgiler terimi ise ilk kez 1916 yılında ABD’de kullanılmaya başlanmıştır (Sözer, 2008, s. 41-55).

ABD’de 18. yüzyılın sonunda insanlara, topluma ait kuralların öğretildiği görülmektedir. 1892 yılında ABD’de Ulusal Eğitim Konseyi ülkede “ulusal toplum” anlayışını oluşturmak üzere tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularını içeren bir dersin okul ortamına taşınmasını kararlaştırmış ve Batı Avrupa’da ve Kuzey Amerika ülkelerinde Sosyal Bilgiler dersinin okullarda öğretimi başlamıştır (Öztürk, 2012, s. 2-30; Sözer, 2008, s. 41-55).

Disiplinler arası bir ders olan Sosyal Bilgiler, ABD’nin XX. yüzyıla girerken yaşadığı sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi sorunlara çözüm arama çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sanayinin gelişmesiyle kırsal bölgede yaşayan pek çok insan kente göç etmiş ve bunun sonucunda dil, din, etnik köken, ırk, vb. açısından farklı insanlar bir arada yaşamaya başlamıştır. Örneğin, Hristiyan ve Katolikler aynı ortamda bir arada yaşamak zorunda kalmıştır. Irk, dil, din, mezhep, etnik yapı, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapı yönünden şehirlerde oluşan farklılıklar, toplumsal değişim ile ortaya çıkan karmaşıklıklar, çatışmalar insanların bir arada yaşamasını zorlaştırmıştır. Bu sebeple bu kadar farklı özelliklere sahip insanların bir arada çatışmaya girmeden yaşamasını kolaylaştıracak amaç ve kazanımlara sahip yeni eğitim düzenlemelerinin yapılmasının gerekliliği vurgulanmaya başlamıştır. Yapılan eğitim reformu ile farklı din, dil, etnik yapıdaki insanların bir arada yaşarken karşılaşılabilecekleri sorunları çözüme konusunda önemli becerilerin kazandırılmasının gerekliliği önemli bir hale gelmiştir (Öztürk, 2012, s. 23-26; Erden, Tarihsiz, s. 6-7).

I. Dünya Savaşı’ndan önceki yıllarda toplumda yaşanan karmaşıklıklardan dolayı ilerlemeci bir eğitim hareketi doğmuş ve Sosyal Bilgiler alanı bu eğitim hareketinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Amaç, bütünleşmiş ve disiplinler arası bir yaklaşım ile vatandaşlık eğitim programı oluşturmaktır. Bu program ile değişen toplumda ortaya çıkan karışıklıkları çözebilen, demokratik bir toplum için gereken sorumluluk ve görevleri aktif olarak yerine getirebilen vatandaşlar yetiştirmek planlanmıştır (Barth, 1991, s. 3-5; Öztürk, 2012, s. 3).

1916 yılında “Sosyal Bilgiler” kavramının kullanılması ve bir alan olarak ortaya çıkmasından sonra bazı tartışmalar başlamıştır. Bazıları Sosyal Bilgilerin tarih ve coğrafya öğretimi karşısında etkili olmayacağını düşünürken bazı kesim de Sosyal Bilgilerin gerekli ve önemli olduğuna dair eleştiriler de bulunmuştur. Bu doğrultuda 1920’li yıllarda bazı öğretmenler ilkokulda dahi tarih öğretmeye devam ederken bazı ilkokul öğretmenleri Sosyal Bilgilerin etkililiğini savunarak disiplinler arası ve bütünleştirilmiş Sosyal Bilgiler programını uygulamıştır (Nelson, 1987’den Aktaran, Öztürk, 2012, s. 6).

1920-1940 yılları arasında Sosyal Bilgilere ilişkin pek çok değişiklik yaşanmıştır. 1929’da ABD’de başlayan ekonomik kriz ve yayılan etkileri ile birlikte Sosyal Bilgilerin içeriği de değişmiş ve programda daha çok ekonomik konular yer almaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı’ndan sonraki yıllarda muhafazakâr siyasetçiler, Sovyetlerin ABD’yi pek çok alanda geçeceği korkusuyla eğitim sistemlerinde değişikliğe gidilmesini savunmuşlardır. Bu nedenle, vatandaşlık eğitiminin ağırlıkta olduğu Sosyal Bilgiler programı tarih, coğrafya, ekonomi ve siyaset bilimlere doğru kaymıştır. 1940 ve 1950’li yıllarda Sosyal Bilgiler programında büyük ölçüde öne çıkan tarih ve coğrafya disiplinleri önemli ölçüde kullanılmıştır (Nelson, 1987’den aktaran, Öztürk, 2012, s. 7-10). 1960’lı yılların başından 1970’lerin ortalarına kadar Sosyal Bilgiler dersine çok fazla eleştiri yöneltilmiş ve bunların sonucunda “Yeni Sosyal Bilgiler” adı altında bir reform hareketi başlatılmıştır. Bu hareketin doğuş ve gelişiminde Bruner’in buluş yoluyla öğrenme kuramının büyük katkısı olmuştur. Bu hareketin sonucunda, Sosyal Bilgiler dersinde tarih ve coğrafyanın önemi azaltılmış ve sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve sosyal psikoloji gibi farklı disiplinlere ağırlık verilmiştir. Eleştirel düşünme becerisini geliştirmeye önem verilmiş, geleneksel tümdengelim yöntemi yerini tümevarım yöntemine bırakmış, aktif öğrenme ilkesi ve eleştirel düşünme becerisi benimsenmiştir. Ancak, bu yaklaşım 1980’li yıllarda başarısız bulunarak terk edilmiş ve yeniden geleneksel yaklaşıma dönmeye başlanmıştır (Naylor ve Diem, 1987’den Aktaran, Öztürk, 2012, s. 7; Erden, Tarihsiz, s. 6).

ABD’de başlatılan, Sosyal Bilgiler alanında meydana gelen bu gelişmeler pek çok ülkeyi etkilediği gibi zamanla Türkiye’yi de etkilemiş ve Sosyal Bilgiler Türk Eğitim Sistemi içerisinde de yerini almaya başlamıştır. 1926 yılından itibaren tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri 1930, 1932, 1936 ve 1948 yıllarında hazırlanan öğretim programlarında ayrı disiplinler olarak yer almıştır (Kaymakçı, 2013, s. 231; Kılıçoğlu,

2009, s. 9). 1926 yılında hazırlanan İlkokul Müfredat Programı kapsamında verilen Malumat-ı Vataniye dersleri yurttaşlık Bilgisi adını almıştır. 1931 yılında bu ders, ortaokulun ilk üç sınıfında da birer ders saati şeklinde verilmeye başlanmıştır. 1937 yılında ise, Yurttaşlık Bilgisi dersi birinci sınıftan kaldırılmıştır (Deveci, 2011, s. 28). 1968 yılına gelindiğinde, ilk kez Sosyal Bilgiler bir ders olarak disiplinler arası bir yaklaşımla 4. ve 5. sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. 1995 yılında ilkokulda Sosyal Bilgiler, ortaokulda “Milli Tarih” ve “Milli Coğrafya” dersleri verilmiştir. 2005 yılına gelindiğinde ise ortaokullarda ders Sosyal Bilgiler adıyla okutulmaya başlanmıştır (Erden, Tarihsiz, s. 6-7; Öztürk ve Deveci, 2011, s. 16; Öztürk ve Otluoğlu, 2002, s. 16).

1997 yılında sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması ile birlikte tekrar 1997-1998 öğretim yılından itibaren 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi olarak okutulmaya başlanmıştır. 1998 yılından itibaren, dünyadaki gelişmeler göz önünde bulundurularak yoğun program geliştirme çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalar, 2005 yılında ürün vermiş ve MEB tarafından pilot illerde uygulanıp verimli olduğu sonucuna varılan yeni 4, 5, 6, 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kademeli olarak, 2005-2006 öğretim yılından itibaren bütün illerde uygulamaya konmuştur. Bu programın geliştirilmesinde tematik öğrenme, problem çözme ve işbirlikçi öğrenmeye vurgu yapan sosyal yapılandırmacılık esas alınmıştır (Öztürk ve Deveci, 2011, s. 3).

1.3. İlköğretimde Sosyal Bilgiler

Bireyler yaşadıkları toplumda, toplumsal davranışları kendisi deneyimleyerek ya da ailesinden, kardeşlerinden, akrabalarından ve yakın çevresindeki diğer bireylerden öğrenebilir (Farris, 2004, s. 12; Kaltsounis, 1987, s. 6). Birbirinden farklı özelliklere sahip pek çok bireyin yaşadığı bir toplumda, bireylerin insan ilişkilerini, insanların birbirinden farklı olduklarını, resmi ve resmi olmayan grupların, toplumsal örgütlerin özelliklerini, işlevlerini, toplumun en küçük parçası olan aileden başlayıp gittikçe büyüyen devlet kurumlarına kadar gerekli bilgileri öğrenmesi gerekir ki bunları sadece aileden ve yakın çevresinden öğrenmesi olanaklı değildir. Burada bireyin yaşadığı topluma yararlı, toplumdaki rollerinin gerektirdiği davranışları sergilemesi, bilinçli, sorumlu bir vatandaş olarak yetiştirilmesi başka bir deyişle bireyin toplumsallaşması eğitim kurumlarının en önemli amaçlarından biridir. Bireylerin bir problemle karşılaştıklarında onunla baş edebilmek ve problemi çözebilmek için yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini işe koşmaları gerekir. Aynı zamanda sorumluluk sahibi, kendi başlarına öğrenebilen, bağımsız bireyler

olabilmek için onlara yardım edecek ve işlerini kolaylaştıracak yöntemleri kullanmalı ve hatta onları geliştirmelidirler. Bireylerin bu önemli amaçlara ulaşırken gerekli bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekir.

Bireylerin mesleki, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamları için gerekli olan bilgi, beceri ve değerleri bireylere kazandıran Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ülkemizdeki ilkokul ve ortaokul programlarında yer almaktadır. En son 2005 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programının temel yaklaşımı; bilgiyi üreten, kullanan ve bunları gerçekleştirmek için gerekli bilgi, beceri ve değerlere sahip, sorumluk sahibi vatandaşlar yetiştirmektir. Programın vizyonu ise şu şekildedir (MEB, 2005a, s. 1):

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılaplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir.

2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının temel çatısını kazanım, öğrenme alanı, beceri, kavram ve değer öğretimi, Atatürkçülük konuları, ilişkilendirmeler, etkinlikler, ara disiplinler ve değerlendirme oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi, 2005 yılında hazırlanan Öğretim Programıyla birlikte ilköğretim düzeyinde 4., 5., 6., ve 7. sınıflarda okutulurken 2012 yılında bir değişikliğe gidilmiştir. 11 Nisan 2012 tarihinde 28261 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren yeni 4+4+4 eğitim sistemi ile birlikte ilköğretim basamağı ilkokul ve ortaokul olarak iki basamağa ayrılmıştır. Bu sistem içerisinde 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi ilkokul basamağına, 5., 6., ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersleri ise ortaokul basamağına alınmıştır.

4. sınıftan 7. sınıfa kadar öğrenme alanları değişik ünitelerle sarmal bir şekilde devam etmektedir (Ata, 2012, s. 36). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Küresel Bağlantılar”, “Güç, Yönetim ve Toplum”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ve “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” olmak üzere sekiz öğrenme alanı bulunmaktadır. Bu öğrenme alanlarının yanında, geçmiş, bugün ve gelecek bağlantısı kapsamında tüm üniteleri ve öğrenme alanlarını içine alan “Zaman, Süreklilik ve Değişim” başlıklı bir öğrenme alanı daha bulunmaktadır. Öğrenme alanları ile ilgili her sınıf seviyesinde üniteler yer almakta ve bu üniteler içerisinde de beceri, değer ve kazanımlara yer verilmektedir (MEB, 2005a, s. 98). Ayrıca programdaki öğrenme alanları

ve ünitelerin disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturulduğu ve her öğrenme alanında sosyal bilimlerin her birinin belirli ölçülerde vurgulandığı görülmektedir. Programda, etkili vatandaşlık konusuna vurgu yapacak şekilde etkinliklere yer verildiği görülmektedir.

Yapılandırmacı yaklaşım ile hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, ezber bilgilerden ibaret bir konu alanı olmaktan uzaklaşan bir çerçeve çizmektedir (Gültekin, 2008, s. 65). Programdaki değerlendirme boyutu ise sadece sonuç odaklı değil süreç odaklı olarak benimsenmiştir. Ayrıca geleneksel değerlendirme yöntemlerinden ziyade gözlem formları, projeler, öğrenci ürün dosyaları, gösteriler, deneyler, sunumlar, akran değerlendirmeleri gibi yeni ölçme araç ve tekniklerinin kullanılması uygun görülmüştür (Gültekin, 2008, s. 73).

Genel olarak değerlendirmek gerekirse, 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı; ezberci öğretim kalıplarından uzak, öğrencilerin bizzat yaparak yaşayarak deneyimleyebileceği bilgi, beceri ve değerlerin öğretildiği, iyi bir vatandaş yetiştirmeyi önemli bir amaç edinen, yeni yöntem teknik, değerlendirme araç ve yöntemleri ile öğrencilerin eğlenceli bir ders süreci geçirmelerine imkân sağlayabilecek niteliktedir. Bu bağlamda, bireyi ve çevresini tanıtan bireye çeşitli duygu, düşünce ve hareket etme olanağı tanıyan edebiyat Sosyal Bilgiler öğretimi kapsamında oldukça önemlidir.

Sosyal Bilgiler dersinin amacı bilgiyi üreten, kullanan, gerekli beceri, kavram ve değerleri öğrencinin içselleştirmesini sağlayarak, aktif bir vatandaş yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler pek çok disiplinden yararlanarak bu amaçları gerçekleştirmektedir. Edebiyat da Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde yararlanılan disiplinlerden biridir (Öztürk, 2006, s. 34, Tokcan, 2016, s. 6).

Edebiyat, bireylerin akademik başarılarına katkı sağlarken kişiliklerini tamamlamaları için de önemli fırsatlar sunan bir disiplindir. Okunan edebî ürünler aracılığıyla yerel ve evrensel kültürler tanınır, kültür aktarımı gerçekleşir. Bir öykü, roman ile başkalarının yaşantısına hayali olarak da olsa katılma deneyimi yaşanır. Bu deneyimler bireylerin ufkunu genişletir. Edebî ürünlerde yer alan karakterler belli durumlarda ahlâki kararlar alırlar. Karakterlerin sergilediği ahlâki değerlere göre, çocuklar da kendi fikirlerini katarak bir değerlendirme yapabilir ve ahlâki muhakemede bulunabilir. Ahlâki muhakeme Sosyal Bilgiler programında da vurgulanan karakter eğitimi için son derece önemlidir. Kişisel gelişimi desteklemenin yanında edebî ürünler akıcı okuma, kurallı yazılar yazabilme, metinlerde yer alan görsellerle sanatsal bakış açısı

kazanabilme ve diğer disiplinlere ilişkin alan konularıyla ilgili bilgiler edinme açısından da akademik başarılar katkı sağlar (Brown ve Tomlinson, 2008, s. 5-12).

Farris (2004, s. 33), Tomasino (1993, s. 7)'dan şöyle bir örnek aktarmaktadır: “ İyi bir edebiyat kültürü ve onunla ilişkili Sosyal Bilgiler etkinlikleri, bireylerin benzerliklerinin yanında farklılıklarını açığa çıkarır ve öğrencilerdeki kültürel okuryazarlığı geliştirir”. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler Öğretim Programıyla bütünleştirilerek kullanılacak efsane, destan, masal, bilmece, atasözü, öykü, türkü, şiir, öykü, roman, gezi yazısı, deneme, makale, biyografi gibi edebî ürünler öğretim materyalleri olarak önemli fayda sağlamaktadır (Farris, 2004, s. 33; Yaşar, 2008, s. 132). Edebî ürünlerle destekli Sosyal Bilgiler öğretiminde bireyler, öğretmen denetiminde kullanılan kitaplara olan ilgiden daha fazla bir ilgi ile öğrenmeyi gerçekleştirirler ve bireysel öğrenmelere olanak bularak bir durum hakkında karar verme yetkisine sahip olurlar. Edebî ürünler yoluyla sosyoloji, coğrafya, tarih gibi sosyal bilimlerdeki kavramların öğrenilmesi daha kolay ve kalıcı olur (Farris, 2004, s. 41-42).

Özetle, insanın çevresini tanımasını sağlayan, toplum içinde yaşanan çatışmaları yansıtan, farklı durumlar ve serüvenlerle insan doğasını tanıtan edebî ürünler, insana özgü nitelik ve değerlerin benimsenmesine, gelecek kuşaklara aktarılmasına olanak sağlar. Bu sayede edebî ürünler hem bireysel hem toplumsal boyutta değer ve kavramları kazandırmak için insanları eğitime konusunda önemli rol oynar. Bu anlamda Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerden yararlanarak derslerin işlenmesi öğrenciyi güdülemede, kültür ve değer aktarımında önemli bir rol oynar (Kavcar, 1999, s. 6).

1.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Edebî Ürünler

Edebî ürünler toplumların kültürel değerlerini gelecek nesillere aktarmada köprü konumundadır. Bu bakımdan eğitimle de sıkı bir ilişki içindedir (Reynolds, 2011, s. 1). Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanılması belli amaçları gerçekleştirmek için önemli bir araçtır. Her edebî ürünün yerine göre ele aldığı konu ve içeriğe göre; tarihi, dini, ahlaki, ekonomik, kültürel, sanatsal vb. açıdan iletmek istediği bir mesaj vardır (Aytaş, 2006, s. 261-262). Bu bağlamda edebî ürünlerle gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler öğretiminde edinilen bilgilerin yaşama uyarlayıcı nitelikte olması önemlidir. Başka bir deyişle asıl amaç edebî ürünün tanımı, nasıl ortaya çıktığından ziyade, öğretilenlerin nerede ve nasıl hayata geçirilebileceğidir. Böylece edebî ürünlerde geçen önemli unsurlar yaşama aktararak kalıcı hale getirilir.

Edebî ürünlerden faydalanarak gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirirler. Çoklu bakış açlarına sahip olurlar. Örneğin savaşlarla ilgili bir konu dâhilinde tarihi roman, o dönemde savaşta yer alan kişilerin biyografilerini konu alan metinler, savaşa ilişkin görseller ve o zamana ait tarihi, coğrafi unsurları ele alan gezi yazıları ile destekli bir Sosyal Bilgiler dersi öğrenilenlerin kalıcılığı ve bilişsel, duyuşsal anlamda gelişim açısından düşünüldüğünde geleneksel eğitime kıyasla son derece etkilidir. Olaylara eleştirel bir gözle bakıp analizler yapabilme becerisi de bu sayede kazandırılabilir. Toplumların yaşamı ve insan ilişkilerine dair edebî ürünleri okuyarak etkili vatandaşlar yetiştirilebilir. Edebî ürünlerdeki kahramanların yaşadığı durumlar öğrencilerin bakış açılarını çeşitlendirmelerinde, empati becerilerini geliştirmelerinde etkili olmaktadır (McGowan ve Guzzetti, 1991, s. 38-39).

Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programında edebî ürünlerden yararlanma konusunda vurguların olduğu görülmektedir. Programın uygulanması ile ilgili açıklamalarda edebî ürünlere ilişkin vurgular şu şekildedir:

Etkili ve sorumlu Türk vatandaşı yetiştirmek amacıyla tasarlanmış Sosyal Bilgiler üniteleri; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi açılarından çok yönlü olarak ele alınmaktadır. Öğretmen de konuları çok yönlü olarak işlemelidir. Örneğin, Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ele alınırken, Millî Mücadele yıllarında bu bölgedeki faaliyetlere yer verilerek, coğrafya, tarih ve vatandaşlık konuları ile ilişkilendirilerek, millî bilinç ve tarih duyarlılığı oluşturulmaya çalışılmalıdır. Benzer şekilde edebî ürünler ve yazılı materyallerden (efsaneler, destanlar, masallar, atasözleri, halk hikâyeleri, türküler ve şiirler vb.) yararlanılarak, Sosyal Bilgiler, edebiyat ve coğrafya kaynaştırılmalı, öğrencilere vatan sevgisi kazandırılmalıdır (MEB, 2005a, s. 2).

Programdaki değerler, bir örnek olaydan ya da öyküden hareketle, değerleri açıklamak, ahlâkî muhakeme ve değer analizi şeklinde verilmelidir (MEB, 2005a, s. 3).

Öğretmen, öğrencileri millî, ahlaki, insanî, manevî, kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmalıdır. Ayrıca ders konularını sevdirci roman, tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı, şiir ve fıkra gibi edebî ürünleri okumaya teşvik etmelidir (MEB, 2005a, s. 4).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının açıklamalar kısmına bakıldığında edebî ürünlerden yararlanma konusuna doğrudan ya da dolaylı olarak vurgularda bulunulduğu, kazanımlar bölümünde de edebî ürünlerin kullanımı ile ilgili vurgular, Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirmeler, etkinlik örneklerine yer verildiği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yaygın olarak kullanılan edebî ürünler şu şekilde sıralanabilir (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 99-100):

- Efsaneler
- Destanlar
- Masallar
- Bilmeceler
- Atasözleri, alkış, kargış
- Halk hikâyeleri
- Halk şiirleri (türküler)
- Şiirler
- Öyküler
- Tarihi romanlar
- Gezi yazıları
- Keşifler
- Maniler
- Siyasetnameler
- Denemeler
- Makaleler
- Fıkralar
- Belgeseller
- Biyografiler
- Biyografik Romanlar
- Monografiler
- Söylevler
- Tiyatro eserleri
- Anılar
- Mektuplar
- Menakıpnameler
- Gazavatnameler
- Sözlükler
- Karikatür
- Diğer Kaynaklar

Bütün bu açılardan değerlendirildiğinde; bireysel ve toplumsal gelişimde, okuyan, sorgulayan, eleştirel bakış açısı gelişmiş, empati gücü yüksek, ülkesindeki ve dünyadaki sorunlara duyarlı, sorumluluk bilinciyle hareket eden, yerel ve evrensel değerleri kavrayan bireyler yetiştirmede edebî ürünler Sosyal Bilgiler öğretiminde önemli kaynaklar olarak kullanılabilir.

1.4.1. Destan

Bilinen en eski türlerden biri olan destan Yunanca “espos” sözcüğünden gelmektedir. Destan, bir toplumun ortak tarihinde önemli izler bırakan savaş, doğal afet, ölüm, büyük başarı ya da yenilgiler ile bu olaylarda önemli rol oynamış kahramanların

yaşamlarını, maceralarını manzum öyküler halinde anlatan metinlerdir (Çetin, 1999, s. 229).

Destanlar milletleri, faziletleri, fikir ve sanatları meydana getiren büyük medeniyetlerin temel taşlarını barındırırlar. İnsanlığın nerede nasıl başladığını, geliştiğini bir film şeridi gibi gözler önüne sererler (Banarlı, 1971, s. 1). Kökü tarihe dayanan, ilhamını tarihi öğelerden alan ancak salt tarih olmayan, gerek tarih gerek fikir ve sanat bakımından önemli değerler taşıyan, milletlerin tarihi başlangıçlarını bulmaya yardım eden edebî bir türdür. Destanlarda milletlerin inançları, davranışları, yaşadıkları coğrafyaya ait öğeler yer alır (Banarlı, 1971, s. 2).

Destanların genel özellikleri şu şekilde ifade edilebilir (Oğuzkan, 1997, s. 67-68; Şener, Çeçen, Seven, Tozlu ve Uludağ, 2010, s. 187-188; Yalçın ve Aytaş, 2011, s. 94-97):

- Destanlar çoğunlukla nazım yani şiir şeklinde görülmekle birlikte şiir-düzyazı türlerinde olanlar da vardır.
- Destanlar yarı tanrısal nitelikler taşıyan bir ya da daha fazla kahraman içerir. Kahramanlar, olaylar, doğal varlıklar gerçek yaşamdan daha büyük boyutlardadır. Daha zengin, daha büyük kahramanlar sıradan insanlardan ziyade daha çok soylulardır.
- Olağan ve olağanüstü olayların iç içe olduğu destanlar toplumun hafızasında iz bırakmış önemli olaylardır.
- Dil özellikleri, yapıları ve taşıdıkları değerlerden dolayı toplumun devamlılığı için destanlar büyük öneme sahiptirler.
- Tarihi ve sosyal olaylardan beslenen destanlar yiğitlik, yardımseverlik, güç, yurt sevgisi gibi temaları içerir.
- Destanlar belli bir ulusun özelliklerini yansıtan, halkın ortak ürünü olan, ortak yaşanmışlıkları konu alan anonim bir türdür.
- Destanlar sözlü gelenekle oluştuğu, ağızdan ağıza kuşaktan kuşağa aktarıldığı için değişikliklere uğramıştır.

Tanımı ve özelliklerinden de anlaşılacağı üzere destanlar tarihi, toplumsal olayları, olayların geçtiği coğrafi yerleri görmeye olanak sağlayan edebî ürünlerdir. Destanlar, toplumların zengin tarihi ve kültürel mirasının önemli parçalarındandır. Bu anlamda destanların Sosyal Bilgiler öğretiminde ders materyali olarak kullanılması oldukça önemlidir. Program kapsamında belirlenen kazanımlar doğrultusunda işlenecek konuyu

zenginleştirmek, bireyin somut olarak algılamasına olanak sağlamak ve konuları pekiştirmek amacıyla destanlar kullanılabilir.

Örneğin bir Sosyal Bilgiler dersinde Göktürkleri anlatan bir öğretmen, öğrencilerin Ergenekon denilen yere hayali bir gezide bulunmasını, o yerin coğrafi özelliklerini, orada yaşayan insanların yaşam tarzlarını, giyimlerini, geçim kaynakları ile kendi yaşadığı çevrenin özelliklerini, insanların resmetmesini, benzerlikler ve farklılıkları saptamalarını isteyebilir (Akkuş, 2006, s. 40). Destanlar bireylerin hayal dünyalarını geliştirmelerine katkı sağlarken yaşadıkları toplumun özelliklerini benimsemelerine ve ortak duyguları paylaşma bilincinin oluşmasına yardımcı olur (Yalçın ve Aytaş, 2011, s. 100).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında destanlar şu şekilde yer almıştır (MEB, 2005a, s. 2):

5. sınıf düzeyinde; “Kültür ve Miras” öğrenme alanı, “Adım Adım Türkiye” ünitesinde, “Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir”, “Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır”, “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar” kazanımları doğrultusunda, “Hikâye Okuma Bayramı ” örnek etkinliği yer almaktadır.

6. sınıf düzeyinde; “Kültür ve Miras” öğrenme alanı, “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde “Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur” kazanımı ve bu kazanım doğrultusunda verilen çeşitli destanlarla (Oğuz Kağan destanı, Türeyiş ve Ergenekon destanları) ilgili örnek etkinlikler ve “Destan ve Yazıtlara Göre Uygurlar” (Uygur dönemi yazıt ve destanları incelenerek dönemin Türk kültürünün özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunulur)” örnek etkinliği bu kapsamda değerlendirilebilir (MEB, 2005b, s. 3).

7. sınıf düzeyinde program bazında kazanım ve etkinliklerde destana yer verilmediği, vurguda bulunulmadığı görülmektedir.

Programdaki kazanım ve etkinliklere bakıldığında Türk devletlerinin kültürel, siyasi ve ekonomik özelliklerinin destanlar yolu ile anlatılmasının gerekliliğine, önemine doğrudan ya da dolaylı olarak vurgularda bulunulduğu görülmektedir. Öğrenme- öğretme sürecinde öğretmenin, kazanım ve örnek etkinliklerden yola çıkarak destanları temel alan farklı etkinlikler tasarlaması gerekmektedir. Özellikle tarih konularının anlatıldığı

ünitelerde destanların kullanımı hem öğrencinin dikkatini çekmekte hem de millî bilincin oluşmasına katkı sağlamaktadır (Şimşek, 2001, s. 17).

Değerler açısından bakıldığında destanların özelliklerinde vurgulandığı gibi tarihi ve sosyal olaylardan faydalanan destanlar kahramanlık, yardımseverlik ve yurt sevgisi gibi değerleri kapsar. Bu anlamda Sosyal Bilgiler öğretiminde destanlardan faydalanmak değer öğretimi için son derece önemlidir.

1.4.2. Efsane

Kelimenin aslı “fesane” olmakla birlikte, Yunancadan dilimize geçmiş *mitos* ve *mit* kelimeleri de efsane kavramına karşılık gelmektedir (Sakaoğlu ve Alptekin, 2007, s. 695-696). Efsane, anlatıcı ve dinleyicileri tarafından gerçek olduğuna inanılan ya da gerçekliği konusunda şüphede kalınan olay, durum, bilgi ya da kişiyi konu edinen anlatıdır (Sakaoğlu, 2010, s. 4).

Bir efsanenin ortaya çıkışında yararlandığı kökler; mitolojik, tarihi, dini, fantastik ve hayali olabilir (Tangülü, 2016, s. 61-62). Efsanelerin genel özellikleri şu şekildedir (Sakaoğlu ve Alptekin, 2007, s. 695-698):

- Efsaneler dilden dile anlatılan çok eski anonim türlerdendir.
- Efsanelerde konular bir yer, olay ya da kişi olabilir.
- Efsanelerdeki konularda çoğunlukla olağanüstü ve bunun yanında gerçeğe dayalı olaylar da yer alır.
- Standart belli bir şekli ve üslubu olmayan efsaneler konuşma dili ile anlatılır. Bu nedenle ağızdan ağıza dolaşırken her anlatıcının bir özelliğini taşır ve değişikliklere uğrar.
- Efsaneler genellikle bir inanç üzerine kurulur.
- Efsanenin tarihle önemli bir ilişkisi vardır.
- Milletlerin modernleşmiş şekillerine kaynaklık ettikleri için kutsal öğeler de taşır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında efsaneler şu şekilde yer almıştır (MEB, 2005a, s. 2):

5. sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında, “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki, “Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir”, “Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır”, “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar”

kazanımları doğrultusunda “Hikâye Okuma Bayramı” (Okuma etkinlikleriyle, seçilen hikâye, masal, efsane ya da destanlardaki kültürel izler fark edilir)” etkinliği yer almaktadır.

Anadolu’nun dört bir yanı efsanelerle doludur. Her topluluk geçmişte yaşadığı, şahitlik ettiği pek çok olayı benimseyerek efsaneleştirmiş ve bir sonraki kuşağa aktarmıştır. Anlatıldığı döneme ait özellikleri içinde barındırarak oluşan efsanelerde, pek çok coğrafi (dağ, tepe, deniz vb.), tarihi unsurlar (döneme ait tarihi ürünler, yerler) ve yaşanan kültüre ait yapı taşları görülür. Bu anlamda Sosyal Bilgiler öğretiminde tarihi ve coğrafi özelliklerin anlatıldığı konularda efsanelerden yararlanılabilir.

Öğrencilerin yaşadıkları topluma, kültüre ait efsaneleri az ya da çok bildikleri düşünülürse, öncelikle onların bildiklerinden başlanarak, daha uzak oldukları efsanelerden Sosyal Bilgiler öğretiminde yararlanılabilir (Tangülü, 2016, s. 66-67). Efsaneler tarihi ve kahramanlıkla ilgili olayları ilginç bir anlatımla yansıtırken, çocukların hayal gücünü de geliştirir. Bundan dolayı çocukların dikkatini çeken efsaneler, toplumsal ve kültürel öğeleri gelecek kuşaklara aktarma konusunda önemli araçlardır (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 101). Efsanelerin yapısına ve içeriğine bakıldığında hem coğrafi hem de tarihe ait kültürel öğeleri kapsadığı için bu bağlamda değer öğretiminde de öğrencilere önemli katkılar sağlar.

1.4.3. Masal

Arapça “mesel” kelimesinden dilimize geçmiş olan masallar, anonim edebî ürünlerdendir. Olağanüstülükler içeren, başlangıç, bitiş ve ara sözlerde tekerlemeden yararlanılan, düz yazı biçimindeki kısa kurgusal türlere masal denir (Sakaoğlu, 2010, s. 4). Toplumlar kendi doğrularını, çözüm önerilerini, beklentilerini, değerlerini masallarla anlatarak kendinden sonrakileri eğitmeye ve eğlendirmeye çalışmıştır (Arıcı ve Bayındır, 2015, s. 107).

Masallar modern teknolojik özelliklere sahip kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmadığı dönemlerde, insanların bir araya gelip sosyalleşmelerini, eğlenmelerini, aynı zamanda da yaşanan kültüre özel değerlerle evrensel bakış açılarını da ortaya koyarak bilgilenmelerini, eğitilmelerini sağlayan önemli araçlardır (Çobanoğlu 2011, s. 161-162).

Masalların genel özellikleri şu şekilde ifade edilebilir (Sakaoğlu ve Alptekin, 2007, s. 691-695):

- Masallar anonim ürünlerdir.
- Masallar genellikle nesirdir ancak manzum bölümler de yer almaktadır.
- Masalların başında, ortasında ve sonunda belirli görevler için kullanılan kalıplaşmış ifadeler vardır.
- Masallarda halkın anlayacağı yalın ve duru bir anlatımı vardır.
- Bir masal metninde diğer edebî türler de bulunur.
- Masallarda olağanüstü olaylar vardır ve buna bağlı olarak kahramanları da olağanüstü özelliklere sahiptir. Bir masalda insan dışında, cinlere, periler, eşyalara hayvanlara ve pek çok ögeye rastlanır.
- Masal kahramanlarından bazıları sembolik tiplerdir ve karakteristik özellikler gösterir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında masallar kazanımlarda şu şekilde yer almıştır (MEB, 2005a, s. 2):

5. sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında, “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki, “Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir”, “Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır”, “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar” kazanımları doğrultusunda “Hikâye Okuma Bayramı” (Okuma etkinlikleriyle, seçilen hikâye, masal, efsane ya da destanlardaki kültürel izler fark edilir) etkinliği yer almaktadır.

5. sınıf “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında, “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde, “Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir” kazanımı doğrultusunda “Sözlü ve yazılı kültür öğeleri olarak türkü, şarkı, mâni, masal vb. verilecek” açıklamasına yer verildiği görülmektedir (MEB, 2005a, s. 2).

En eski edebî türlerden olan masallar kültüre ait pek çok ögeyi içerdiği için Sosyal Bilgiler dersi için ve değer öğretimi için önemli bir eğitim aracıdır. Masal türünün içeriği göz önünde bulundurulduğunda, özellikle değerlerin kazandırılmasında Sosyal Bilgiler dersinde bilgilerin pekiştirilmesinde, kalıcılığın sağlanmasında rahatlıkla kullanılabilir.

1.4.4. Öykü (Hikâye)

Öykü, Türk kültür tarihinde çok eski bir geçmişe sahip köklü ve yaygın bir kelimedir. Kültür tarihimizde; “tarih, destan, kıssa, mesel, menkıbe, rivayet, lâtife, fıkra, anlatı, benzetme” anlamlarında kullanıldığı görülmektedir.

Halkın kültür değerlerini bünyesinde barındıran öyküler, sevgi, kahramanlık gibi toplumun dikkatini çeken konuları işlemesi ile önemli türler arasında yer alır (Sakaoğlu, 2010, s. 4). Öyküler Türk kültürüne ait önemli unsurların gelecek kuşakları taşınması konusunda önemli bir eğitim aracıdır. Öyküler terbiye ve ahlâka dair dersler vermesinin yanında mizah unsurları da barındırır (Elçin, tarihsiz, s. 446). Genel olarak anlatmaya dayalı bir tür olan ve yalnızca çocuklar için değil her yaşta insan için önemli olan öyküler bireylerin istenilen davranışları kazanması için eğitimde kullanılmaktadır (Yalçın ve Aytaş, 2011, s. 147).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında öyküler şu şekilde yer almıştır (MEB, 2005a, s. 147):

5. sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında, “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki, “Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir”, “Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır”, “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar” kazanımları doğrultusunda “Hikâye Okuma Bayramı” (Okuma etkinlikleriyle, seçilen hikâye, masal, efsane ya da destanlardaki kültürel izler fark edilir)” etkinliği yer almaktadır.

5. Sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı, “Gerçekleşen Düşler” ünitesindeki, “Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir” kazanımı ve “Emeğe Saygı” (Bilim insanların emeklerine saygıyı anlatan bir hikâye yazılır) örnek etkinlik yer almaktadır (MEB, 2005a, s. 5).

5. sınıf “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı, “Hepimizin Dünyası” ünitesindeki, “Ülkeler arasında ekonomik alışveriş olduğunu fark eder” ve “Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır” kazanımları ve “Eşyanın Yolculuğu” (Öğrenci tarafından kullanılan herhangi bir eşyanın üretildiği yerden bize ulaşana kadar geçen öyküsünü anlatan bir metin hazırlanır) örnek etkinliği yer almaktadır (MEB, 2005a, s. 8).

6. sınıf “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı, “Ülkemizin Kaynakları” ünitesindeki, “Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini

tartışır” ve “Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirir” kazanımları ve “Kâğıda Adanmış Bir Ömür” (Mehmet Ali Kâğıtçı’nın yaşam öyküsü incelenir) örnek etkinliği yer almaktadır (MEB, 2005b, s. 3).

6. sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı, “Elektronik Yüzyıl” ünitesinde, “Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder” kazanımı ve “Bir Hayat Kurtarmak” (Bağışladığı organ ile birkaç insanın hayatını değiştiren kişilerin öyküsü ve organ nakli konusu ele alınır) örnek etkinliği yer almaktadır (MEB, 2005b, s. 7).

7. sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı, “Ülkemizde Nüfus” ünitesinde, “Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır” ve “Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar” kazanımları ve “Göçmen Olan Kuşlar mı?” (Bir göç hikâyesi incelenerek yerleşme ve seyahat özgürlüğü ele alınır) örnek etkinliği yer almaktadır (MEB, 2005b, s. 2).

7. sınıf “Kültür ve Miras ” öğrenme alanı, “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde, “Türkiye Selçuklular döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir” kazanımı ve “Haçlı Seferleri” (Haçlı seferlerine katılan bir şövalyenin dönüş yolculuğu ile ilgili bir hikâye yazılır) örnek etkinliği yer almaktadır (MEB, 2005b, s. 3).

Sosyal Bilgiler dersinde kültürel öğelerin, tarihi konuların, yerler, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin öğretiminde öykü türünün kullanılması somutlaştırma ve kalıcılığı arttırmada önemli katkılar sunmaktadır (Şimşek, 2004, s. 508-509). Bacak (2008), ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öykü tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrenenlerin akademik başarı ve yaratıcılıklarına etkisini amaçladığı çalışmasında öykü tabanlı öğrenme yaklaşımının kullanıldığı sınıflardaki öğrencilerin hem akademik başarılarının hem de yaratıcılıklarının arttığını görmüştür. Demir (2011), 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda var olan kazanımlarla bağlantılı özgün öyküler tasarlamak ve tasarlanan öykülerin etkililiğini bilimsel ölçütlere göre belirlemeyi amaçladığı çalışmasında tasarlanan öykülerin 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda var olan kazanımların öğrencilere aktarılması sürecinde etkili olduğunu belirlemiştir. Öykülerin, programda yer alan değer ve becerilerin öğrencilere kazandırılması sürecinde doğrudan etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca öykülerin, öğrencilerin programda var olan üniteler kapsamındaki öğrenmelerini desteklediği ve mevcut öğrenmeleri de pekiştirdiği dikkatleri çekmektedir.

Öykülerin Sosyal Bilgiler öğretim sürecine canlılık katarak, derse yeni bir soluk getirdiği, öğrencilerin derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Bu bağlamda öykülerden yararlanılarak gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler öğretiminin öğrencilerin hızla değişen dünyada olup bitenleri anlamalarına olanak sağlamaktadır (Combs ve Beach, 1994, s. 470).

Öykülerde sevgi, kahramanlık gibi toplum için son derece önemli olan değerlere rastlanabilir. Sosyal Bilgiler öğretiminde öykülerden faydalanarak öğrencilere önemli değerlerin kazandırılması mümkündür. Pek çok toplumsal konuyla birlikte evrensel ve ulusal değerlere yer veren öyküler değerler için önemli kaynaklardan biridir.

1.4.5. Şiir

Şiir, dilin anlam, ses ve ritim öğelerini belli bir düzen içinde kullanarak, bir olayı ya da duygusal ve düşünsel deneyimi yoğunlaşmış, sıradanlıktan uzaklaşmış biçimde anlatma sanatıdır (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 119). Türklerin en eski edebî türlerinden olan şiir, konularına göre altı kategoride değerlendirilir (İleri, 1999, s. 111-114):

- Duygusal (Lirik) Şiir : Konusu duygusal olan şiirler.
- Destansı (Epik) Şiir : Konusu vatan sevgisi, kahramanlık olan şiirler.
- Öğretici (Didaktik) Şiir : Bilgi vermek, eğitmek amacıyla yazılan şiirler.
- Doğa (Pastrol) Şiir : Doğayı ve doğa unsurlarını konu alan şiirler.
- Yergi (Satirik) Şiir : Bir kişiyi, düşünceyi açık açık ya da dolaylı olarak iğneli bir üslupla anlatan şiirler.
- Dramatik Şiir : İşlenen konuyu okuyucunun gözünde tiyatro gibi canlandıran şiirler.

Bireyin yaşına ve zihinsel süreçlerine uygun şiirlerin seçilmesi önemlidir. Ancak bu şekilde başarılı öğretim gerçekleşebilir. Bu şiirler aracılığıyla çocuğa göre bir dünyanın kapısı aralanır (Brown ve Tomlinson, 2008, s. 61). Şiirler bireylerde yaşam ve gerçek arasındaki duygusal bağı güçlendirir. Şiir aracılığıyla bir konu anlatılırken, estetik boyutu dâhil etmek, bireyin konunun içindeki zenginlikleri, güzellikleri keşfetmesini

sağlar, sanatsal bir bakış açısı kazanmasına yardımcı olur (McClure ve Zitlow, 1991, s. 28).

Şiirlerin genel özellikleri şu şekilde karşımıza çıkmaktadır (Çalışkan ve Çoşkun, 2016, s. 85-87; Yalçın ve Aytaş, 2011, s. 210-212):

- Şiirde duygu ve düşünce unsurlarına yer verilir. Hayal gücü ve duygusallık önemli bir yer tutar.
- Ritim, şiirde ahengi sağlayan önemli bir unsurdur.
- Şiirde belli bir sistem içinde ölçü ve kafiyeye yer verilir.
- Şiirde anlatımda yalın, sade ve akıcı bir dil kullanılır.
- Şiirlerde aşırı sanatsal anlatımlardan, benzetmelerden uzak durularak ve çocukların seviyeleri, bilgi birikimleri göz önüne alınarak içerik oluşturulur.

Şiirler; destanlar, masallar gibi yaşanan toplumu, o topluma ait kültürel özellikleri yansıtan önemli türler arasında yer alır. Her toplum yaşamışlıklarını şiirlere yansıtır ve kendi şiirini yaratır. Şirin amacı bilgi aktarmaktan çok yaşanan duyguları paylaşmaktır (Özdemir, 2007, s. 54). Şiir hissedilen, paylaşılan duyguların yazıya dökülmüş, dışa vurulmuş şeklidir.

Şiir, diğer edebî ürünlere kıyasla çocukların daha çok dikkatini çeker. Eğitim hayatlarının daha ilk basamaklarında çocuklar şiirlerle iç içedir, onları kolayca ezberleyip, akıllarında tutabilirler. Özel günlerin önemini daha çok vurgulamak ve o güne ait duyguları tam anlamıyla verebilmek için şiirler okunur. Bu anlamda Sosyal Bilgiler dersinde şiirlerden yararlanılabilir (Çalışkan ve Çoşkun, 2016, s. 95).

Sosyal Bilgiler dersinde şiir kullanılarak öğrenci için önemli olan duyuşsal alan desteklenir ve güçlendirilir (Bircan ve Arıdil, 2010, s. 3). Bircan ve Arıdil (2010, s. 10) gerçekleştirdikleri çalışmada şiirin kullanımına yönelik olarak olumlu değerlendirmelerde bulunmuştur. Sosyal Bilgiler dersinde şiir kullanımının öğrencilerde olumlu etkiler yarattığı, derse karşı ilgilerini belli oranda arttırdığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde şiir kullanımının öğrencileri motive ettiği görülmüştür. Öğrencilerin yaşanan olay ve durumlar üzerinde düşünmeleri, yorum becerilerini geliştirmeleri, eleştirel bakış açısı kazanmaları şiirin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılması ile daha da kolaylaşır. Şiirler aynı zamanda dil becerileri ve estetik duyguların gelişmesi için de büyük katkılar sağlar (Çalışkan ve Çoşkun, 2016, s. 95).

Pek çok yararına rağmen, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında gerek kazanımlar gerekse etkinlikler boyutunda şiirlerin kullanımına yeterince yer verilmediği, ilgili

vurguların yapılmadığı görülmektedir. Oysa duyguların paylaşımı ve yansıtılmasında, öğrencilerin duyuşsal davranışları kazanmasında şiir türünün önemli katkıları vardır. Bu açıdan düşünüldüğünde şiir türü Sosyal Bilgiler öğretiminde mutlaka yararlanılması gereken türler arasında yer almaktadır. Ayrıca değer boyutunda da şiirler önemli birer kaynaktır. Pek çok konu alanında yazılan şiirlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılması öğrencilere değer kazanımında önemli katkılar sağlayabilir.

1.4.6. Türkü

En çok sevilen ve Türk halk kültürünün önemli parçalarından olan türküler, Türk başlangıçta *türki* şeklindeyken, sonradan *türkü* şeklini almıştır (Sakaoğlu ve Alptekin, 2007, s. 688). Toplum ve kişileri heyecanlandıran, merak uyandıran, çoğunlukla aşk konusunu işleyen, doğa, satirik, ağıt, kahramanlık, savaş gibi konuları ele alan, Türk halk edebiyatında yaygın olarak kullanılan, içinde kültürel öğeleri barındıran türküler (Çobanoğlu, 2011, s. 104; İleri, 1999, s. 104), herkes tarafından anlaşılacak şekilde yalın bir dille söylenir. Halkın geçmişini yansıtırken bugünün de önemli öğelerini içinde barındırır (Elçin, tarihsiz, s. 195-196).

Türkülerin eğitim-öğretim sürecinde kullanılması öğrencilere önemli katkı sağlar. Türküler, öğretimde öğrencileri sürecin önemli bir parçası haline getirmek ve onların ilgisini çekmek için öğretmenlerin kullanabileceği önemli bir araçtır. Türkünün çocuk edebiyatı kapsamında sınıflarda kullanılması etkili bir öğrenmeyi sağlar (Palmer ve Burroughs, 2002, s. 73). Müzik ve ezginin insan beyninde yaptığı etki dikkate alınacak olursa şarkılar, türküler çocuklarda dil zevkinin gelişimine, estetik konuşma becerisinin kazandırılmasına önemli katkılar sağlar.

Türküler, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında şu şekilde yer almıştır (MEB, 2005a, s. 2):

5. sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı, “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesindeki, “Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar” ve “Kültürümüzün sözlü ve yazılı öğelerinden yola çıkarak, doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklendirir” kazanımları doğrultusunda verilen “Kızılırmak Türküsü” (Aşık Veysel’in Kızılırmak Türküsü doğal afet bilgisi çerçevesinde incelenir)” örnek etkinlik ve “Sözlü ve yazılı kültür öğeleri olarak türkü, şarkı, mâni, masal vb. verilecek” açıklaması yer almaktadır (MEB, 2005a, s. 3).

6. sınıf “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı, “Ülkemizin Kaynakları” ünitesindeki, “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir” kazanımı doğrultusunda verilen “Benim Sadık Yârim Kara Topraktır” (Türkü incelemesi yapılarak toprağın önemi üzerinde durulur) ” örnek etkinlik yer almaktadır (MEB, 2005b, s. 4).

7. sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı, “Ülkemizde Nüfus” ünitesindeki, “Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır” kazanımı doğrultusunda “Yârim İstanbul’u Mesken mi tuttun?” (Türkü göç teması çerçevesinde incelenir) ” örnek etkinlik yer almaktadır (MEB, 2005b, s. 2).

7. sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı, “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesindeki, “Osmanlı- Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder” kazanımı doğrultusunda “ Türk Marşı” (Türk müziğinin Avrupa klasik batı müziğine etkileri örnekler üzerinden incelenir)” örnek etkinlik yer almaktadır (MEB, 2005b, s. 3).

7. sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı, “Ülkemizde Nüfus” ünitesindeki, “Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır” kazanımı doğrultusunda “ Yârim İstanbul’u Mesken mi Tuttun?” (Türkü göç teması çerçevesinde incelenir)” örnek etkinlik yer almaktadır (MEB, 2005b, s. 3).

Türküler toplumun yaşam biçimini, ortak paylaşımlarını, duygularını, düşüncelerini ve kültürünü yansıtan önemli edebî türlerdendir. Bu nedenle, kültürün önemli parçası olarak Sosyal Bilgiler dersinde türkülerin kullanılması, hem öğrencilerin derse dikkatini çeker, hem de onları güdüler, motivasyonunu artırır, zihinde canlandırmaya katkı sağlar (Bölücek, 2008, s. 67-68; Gülüm ve Ulusoy, 2008, s. 114). Ayrıca türküler toplumun pek çok değerini yansıttığı için değer öğretiminde de önemli bir kaynak olabilir.

1.4.7. Roman

Bireylerin ya da toplumların yaşadığı ya da yaşama ihtimali olan sosyal, siyasi, ekonomik, psikolojik, sosyolojik, askeri vb. olayların bir bütünlük içinde anlatıldığı metinlerdir (Çetin, 1999, s. 197). İçerik açısından romanlar Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kullanılabilir önemli türlerden biridir. Özellikle tarihi romanlardan Sosyal Bilgiler dersinde yararlanılması mümkündür. Tarihi romanlar tarihi bugüne taşır (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 147). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının bir parçası olarak

edebî türleri konularla bütünleştirerek kullanmak bilgilerin kalıcılığını sağlamak açısından da oldukça önemlidir.

Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılabilir roman türünün özellikleri şu şekildedir (Yalçın ve Aytaş 2011, s. 163-164):

- Romanlar bir mantık çerçevesinde ele alınmış olmalıdır.
- Romanlarda bireylerin duyuşsal ve bilişsel düzeyleri dikkate alınmış olmalıdır.
- Romanlarda bireylerin ruh ve beden gelişimine uygun olmayan öğeler yer almamalıdır.
- Romanlarda çağa uygun ahlak ölçülerine göre değişebilen ve değişmeyen değerler iki gruba ayrılmalıdır.
- Romanlarda karakterler günlük hayatta karşılaşılabilecek türden olmalıdır. Karakterlerin kimlik ve kişilikleri açık ve net bir dille anlatılmalıdır.
- Romanlarda uzun ve detaylı tasvirlerden sıyrılmış macera dolu, heyecan ve ilgi çekici bir şekilde kurgulanmış olaylar yer almalıdır.
- Romanlardaki olay örgüsü ve olaylar arası geçişler keskin çizgilerle ayrılmış olmalıdır.

Bireylerin bilişsel ve duyuşsal gelişimleri göz önüne alınarak seçilen ve Sosyal Bilgiler dersi ile bütünleştirilen romanlar, okuma alışkanlığı ve zevkini kazandırmada, derse olan ilgiyi arttırmada, anlamlı öğrenmeler gerçekleştirilmede oldukça yararlıdır.

Soyut ve sözel anlatımla geçen Sosyal Bilgiler dersi, görsellerle destekli romanlar aracılığıyla çocuklar için renkli ve keyifli bir hale dönüşür. Romanlardaki kurgulanmış hayatlara girerek, duygusal bağlar kurmaya çalışan öğrenciler için öğrenmeler sadece okul kapsamında kalmaz aynı zamanda okul ve dersler dışında da öğretmenlerin öğrencileri romanlara yönlendirmesi ile devam eder (Keçe, 2016, s. 133; Yalçın ve Aytaş, 2011, s. 161-162).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında romanlara yer verilme durumuna bakıldığında yetersiz olduğu görülmektedir. Lindquist (2002) tarihi romanlarla Sosyal Bilgiler öğretiminin gerçekleştirilmesinin önemli gerekçeleri olduğunu ifade etmektedir. Lindquist'e göre (2002) öncelikle tarihi romanlarla işlenen Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin dikkatini çekmekte ve öğrencilerde merak uyandırmaktadır. Eğlenceli bir oyun ortamı sunarak konuya ilişkin daha önce okunan kitapları da sınıfa sorarak geçmişte taze tutmaya devam eder. Resimlerle destekli olarak sunduğu materyallerde günlük detaylara da yer vererek konuların daha derinlemesine öğretilmesine katkı sağlar.

Romanlar geçmiş ve gelecek arasında bağ kurarak yaşamın tüm yönlerini yansıttığı için eğitim sürecinde kullanılması gereken önemli edebî türler arasında yer alır. Hem estetik hem dil gelişimi için de değerli kaynaklardır (Yalçın ve Aytaş, 2011, s. 164). Seçilen romanların öğrenci düzeyine uygun olması gerekmektedir. Ayrıca tarihi romanlar tarihi olayları içerdiği için yanlış ya da eksik bilgilerin olmamasına dikkat edilmelidir. Romanlar pek çok değeri kapsadığı için değer öğretimi ve değer kazanımı için de önemli kaynaklardır.

1.4.8. Anı (Hatırat)

Edebiyatta, sanatta, ekonomide, askerlik alanında, politikada ve diğer pek çok alanda tanınmış kişilerin yaşantılarını, deneyimlerini anlatan ürünlere anı denilir (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 156; Çetin, 1999, s. 188).

Anıların genel özellikleri ise şu biçimdedir (Çetin, 1999, s. 188-199):

- Anılar ya günü gününe tutulan notlardan ya da yaşanan olaylar hatırlanarak kaleme alınan yazılardır
- Tarihe ilişkin gerçeklerin aydınlatılması konusunda önemli bir türdür. Bu bağlamda tarihe ışık tutar.
- Gelecek nesillere ders verme ve kamuoyu ile hesaplaşma gibi bir amacı vardır.
- Duygu ve düşünceler açık, sade anlaşılır ve samimi bir dille anlatılır.

Eskiden beri tanınmış kişilerin hayatları hep merak konusu olmuştur. Anılar yoluyla bir taraftan merak edilenlerin cevabı bulunurken diğer yandan da yazıldığı döneme ait sosyal, ekonomik, politik, kültürel vb. özelliklerin okuyucuya iletilmesi açısından önemli bir kaynak olmuştur. Sosyal Bilgileri oluşturan disiplinler açısından anıların önemli bir kaynak olduğu söylenebilir (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 157). Anılar, kişilerin kendi dönemlerine ait olayları ya da kendi yaşamışlıklarını bilgi ve gözlemleri doğrultusunda anlattıkları düzyazılardır. Anı yazılarının geçmişe şahitlik etmesi, yaşanılmakta olanı değil yaşanılmış olanları konu alması tarihçilerle ortak noktada kesişmelerini sağlamıştır. Bu bağlamda tarih içerikli konularda anılardan faydalanmak oldukça önemlidir (Özdemir, 2007, s. 190).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (5. 6. ve 7. sınıf) anılarla ilişkili kazanımların eksik bırakıldığı görülmektedir. Öğretmenler, öğrencilerin gelişim düzeylerini, ilgilerini göz önüne alarak anı türünü Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendirebilirler. Yakından uzağa ilkesi işe koşularak, örneğin okul yılları, öğretmen-öğrenci ilişkileri, çocukluğa uzanan

oyunları içeren bilgilerle anı türünün derse taşınması mümkün olabilir. Anı türünde anlatılan dönemin siyasi, kültürel, ekonomik, sosyal ve ekonomik boyutları ele alındığı için önemli tarihi kaynaklar olarak düşünülebilir (Doğan, 2016, s. 224). Özellikle tarih içerikli konularda anı türünün kullanılması öğrencilerin tarihsel empati becerilerinin gelişmesine katkı sağlar. Öğrenciler anı türü yoluyla tarihsel süreci, olayları ayrıntılı bir biçimde öğrenebilirler (Altıkulaç ve Gökaya, 2014, s. 25). Ayrıca anılarda yer alan değerler ile öğrencilerin değerleri kazanmasında anılar önemli katkılar sağlayabilir.

1.4.9. Gezi yazısı (Seyahatname)

İnsanların değişik bölgelere ya da ülkelere farklı amaçlarla yaptıkları gezilerde gözleyip izlediklerini, edindikleri bilgi ve bulguları, o yerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini anlattıkları yazılara gezi yazısı denir. Gezi yazılarının genel özellikleri şu şekilde ifade edilebilir (Çetin, 1999, s. 183-184):

- Gezi yazılarında kronolojik bir sıra vardır. Olaylar oluş sırasına uygun bir biçimde aktarılır.
- Gezi yazılarında gezilerek görülenlerin yanında duyumlara da yer verilir.
- İzlenimlerin daha önce gidenlerin izlenimleriyle karşılaştırılması gezi yazılarını zamanla tarihsel belge niteliğine kavuşturur.
- Gezi yazıları akıcı ve anlaşılır bir dille yazılır.
- Sıradan sıkıcı yerler, olaylar yerine dikkat çekici, merak uyandıran yerler ve olayların anlatımı tercih edilmelidir.
- Yazar gediği yerlere ait yansımalarında görüş ve yorumlara da yer verebilir.
- Yazar, gezi yazılarında yazar pek çok anlatım yoluna başvurabilir.
- Gezilip görülen yerlerin zihinde canlandırılmasını kolaylaştırmak amacıyla gezi yazılarında resimlere yer verilir.

Seyahatname olarak da ifade edilen gezi yazılarında, gidilen yerin coğrafyası, tarihi, kültürel öğelerini bulmak mümkündür. Gezilen görülen yerler hakkında okuyucuya yararlı olacak bilgiler içerir. Coğrafi alanda yeni yerlerin keşfi ile uzak ve gidilemeyen yerlere karşı insanların ilgisi başlamıştır. Gezilip görülmeyen yeni yerlere meraklı olan insanlar çeşitli amaçlar doğrultusunda yeni yerleri tanıma, bilme ihtiyacı duymuştur. Seyahatnameler eski dönemlerde bu ihtiyacı karşılayan birer tür olarak karşımıza çıkmaktadır.

İletişim olanaklarının kısıtlı olduğu dönemlerde bilimsel ve kültürel gelişmelerden haberdar olunması ve yeniliklerin aktarılması konusunda da seyahatnamelerin önemli rol oynadığı bilinmektedir (Maden, 2008, s. 148).

Sosyal Bilgiler dersi için önemli olan gezi yazılarının derslerle ilişkilendirilmesi sırasında seçilen edebî ürünün içeriği denetlenmeli ve doğrulanmalıdır. Çünkü gezginler gezip gördükleri yerleri yansıtırken kendi görüş ve yorumlarına da yer verirler. Zaman zaman abartılı ifadeler de yer verilmesi bu kontrolü ve doğrulamayı zorunlu kılmaktadır. Örneğin ünlü Türk gezgini Evliya Çelebi'nin Seyahatname adlı ürününde tarihe, coğrafyaya yönelik kayda değer bilgilerin yanında abartılı tasvirlerin ifadelerin de yer aldığı görülmektedir. Bu süreçte öğretmenler devreye girerek öğrencilerin gerçek olan ve olmayanı ayırt etmelerini sağlayacak etkinlikleri işe koşmaları çözüm olarak önerilebilir. Bu sayede öğrencilerin olgu ile yorumu, görüşü ayırt etmeleri sağlanabilir (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s.134).

Gezi yazıları, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında şu şekilde yer almıştır (MEB, 2005a, s. 2-3):

5. sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı, “Adım Adım Türkiye” ünitesinde, “Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıtları tanı” kazanımı ve “Sanal Alan Gezisi” ve “Bir Gezi Yapalım” örnek etkinlikleri yer almaktadır (MEB, 2005a, s. 2).

5. sınıf “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı, “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde, “Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir” ve “Yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir” kazanımları ve “Bölgemizi Tanıyalım” örnek etkinliği yer almaktadır (MEB, 2005a, s. 3).

5. sınıf “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanı, “Toplum İçin Çalışanlar” ünitesindeki, “Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur” ve “Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir” kazanımları doğrultusunda verilen, “Bir Gezi Yapalım” örnek etkinlikleri yer almaktadır (MEB, 2005a, s. 2).

5. sınıf “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı, “Hepimizin Dünyası” ünitesinde, “Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir” ve “Ortak mirasın tanınmasında turizmin yerini fark eder” kazanımları ve “Mimar Sinan'ın Ürünlerini Tanıyoruz” ve “Sanal Alan Gezisi” örnek etkinlikleri bulunmaktadır (MEB, 2005a, s. 8).

7. sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı, “Zaman İçinde Bilim” ünitesinde, “İlkyazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark eder” ve “15-19. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini fark eder” kazanımları ile “Harflerden Kitaba” ve “Teknoloji ve Bilim Müzelerine Gezi” örnek etkinlikleri yer almaktadır (MEB, 2005b, s. 4).

Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programında kazanımlar boyutunda gezi yazılarını kullanmaya yönelik etkinliklere yer verilmiştir. Pek çok disiplini içine alan Sosyal Bilgiler dersinde gezi yazılarının kullanılması oldukça önemlidir. Çünkü bir gezi yazısı ile coğrafya, tarih ve kültüre ait pek çok bilgi, beceri ve değerler kazandırılabilir. Gezi yazısı ile öğrenci hem gezilen yerin coğrafyasını, tarihini hem de kültüre ait izleri görme olanağına sahip olur. Öğrencilerde gezilen alanlara ilişkin merak, ilgi hatta araştırma isteği uyanabilir. Gezi yazıları ile bireyler hiç görmedikleri, gitmedikleri yerleri okuyarak, hatta metinlerde kullanılan görselleri de inceleyerek oralara gitmiş kadar olacaklardır. Bu şekilde sanal gezi fırsatı da yakalayacaklardır (Kaya ve Ekiçi, 2015, s. 112-113).

1.4.10. Deyim, atasözü, alkış, kargış

İki ya da daha fazla sözcükten oluşan, duygu ve düşünceleri dikkat çekecek biçimde anlatan, gerçek anlamlarından sıyrılarak yeni bir anlam ifade eden kalıplaşmış söz dizisine deyim denir (Elçin, tarihsiz, s. 642; Çobanoğlu, 2011, s. 85). Atasözleri ise, ilk söyleyeni bilinmeyen, çeşitli durumlarda ortaya çıkan, anonim özellik taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen, yol gösterip öğüt veren, kısa ve özlü kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, tarihsiz, s. 625; Çobanoğlu, 2011, s. 78). Atasözleri, sürekli tekrarlanan aynı olaylara, durumlara karşı açıklık getirerek, onlara bir isim vererek, yaşanan olayın daha önce de olduğunu göstererek, hem nükteli hem de ikna edici yönüyle sosyal ve kültürel değerlerin yansıtılmasını sağlar (Çobanoğlu, 2011, s.79).

Alkış (dua), insanın kendisi ve yaşadığı toplumdaki diğer bireyler için Allah’tan sağlık, huzur, yardım, merhamet isterken yaptığı bir sesleniştir. Kargış (beddua) ise tam tersi, insanın kendisi ve yaşadığı toplumdaki değerlere, düşüncelere, bireylere zarar verecek kişi ya da kişilere karşı Allah’tan onları cezalandırması için yapılan sesleniştir (Elçin, tarihsiz, s. 662-663; Çobanoğlu, 2011, s. 87).

Atasözleri, bir ulusun dünyayı algılayış tarzını, konuştuğu dile yansıtan edebî türlerdir. Her ulusun atasözleri, kendi varlığının ve benliğinin aynasıdır. Atasözlerinde

bir ulusun düşünceleri, yaşayışları, inanışları, gelenekleri görülür. Atasözleri, ulusların zekâlarındaki keskinliği, hayallerindeki genişliği, duygularındaki inceliği belirten en değerli örneklerdir. Deyimlerin genel özellikleri ise şu şekilde ifade edilebilir (Aksoy, 1995, s. 27):

- Deyimler birden fazla sözcükten oluşur ve bu sözcükler değiştirilemez, eş anlamlısı kullanılamaz.
- Deyimlerde çoğunlukla mecaz anlam kullanılır.
- Deyimler cümle içinde anlatıma çekicilik kazandırır.

Atasözlerinin genel özellikleri ise şu şekildedir (Aksoy, 1995, s. 27):

- Atasözleri anonimdir ve ulusların ortak malı olmuştur.
- Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir, yerler değiştirilemez, eş anlamları kullanılmaz.
- Atasözleri her biri bir olay ya da bir durum sonucunda söylendiği için yol gösterici, öğüt verici niteliktedir.
- Atasözleri hem mecaz hem de yazıldığı anlamda olabilir.
- Atasözleri bir bölümü ait olduğu toplumun gelenek, görenek, inanç ve davranışlarını yansıtırken bir bölümü de evrensel düşünceyi dile getirir.

Atasözleri kültürün bir parçasıdır ve insana özgü olan her olayın izlerini taşır. Yaşanılan toplumun coğrafyası, tarihi, değer yargıları, örf adetleri gibi kültüre ait tüm unsurlarını barındırır. Karakuş (2014) Türk atasözlerindeki iklim ve coğrafya algısını belirlemeyi amaçladığı çalışmasında, Türklerin yaşadıkları coğrafi bölgelerin özelliklerine göre, atasözleri oluşturduklarını ortaya çıkarmıştır. Sürdürülebilir bir gelecek için coğrafyanın insanlar tarafından daha iyi anlaşılması, coğrafi bilginin insan yaşamındaki öneminin kavranması gerekmektedir. Atasözleri bu ilişkiyi anlatan önemli türler arasındadır. Bu anlamda coğrafya konularının anlatıldığı Sosyal Bilgiler dersinde atasözleri kullanılarak günlük yaşamla ilişkili bir ders ortaya konulabilir. Atasözlerinin kısa ve akılda kalıcı olması öğrenmede rahatlığı ve kalıcılığı da beraberinde getirmektedir (Karakuş, 2014, s. 108-109).

Sosyal Bilgiler dersinde öğrenci düzeyi, ünite ve kazanımlar göz önüne alınarak seçilen deyim ve atasözleri öğrencilerde milli bilincin oluşmasına, dil gelişimine katkı sağlarken konuları hatırlatmada ipucu özelliği de taşımaktadır (Çelik, 2011, s. 74-75). Ayrıca kültürel özellikleri taşıdığı için değer aktarımında da önemli kaynaklardır.

1.4.11. Biyografi

İnsanlardaki merak, anma duygusu, geçmişteki olayları ve kahramanları tanıma isteğinden biyografilerin ortaya çıktığı söylenebilir. Çok eski zamanlardan beri kişiler, toplumlar ya da devletler bilinen kişilerin yaşamlarını, zaferlerini, özel hayatlarını ve başarılarını ön plana çıkarmak için hayatlarını kaleme almışlardır ve ölümlerinin ardından onları anmak için hayat öykülerini yazmışlardır (Er ve Körükçü, 2016, s. 309-310). Biyografi, toplum tarafından tanınan, bilgi beceri ve davranışlarıyla bütün insanların dünyasında yer edinen kişilerin doğumlarından ölümlerine kadar geçen dönemin bilgi ve belgelere dayanılarak anlatıldığı edebî türdür (Yalçın ve Aytaş, 2011, s. 177).

Biyografilerin genel özellikleri şu şekilde ifade edilebilir:

- Biyografilerde amaç, ele alınan kişileri tüm yönleri ile detaylı bir şekilde tanıtmaktır.
- Biyografilerde kişilerin hayatı, çocukluğu, eğitimi, yaptığı işler, ürünleri, kişiliği, hayata dair görüşleri, ürünleri anlatılır.
- Belgelere dayandırılarak oluşturulan biyografiler, sanat ve meslek alanındaki tarihçiler için önemli kaynaklar arasında yer alır.
- Biyografiler ile gelecek kuşaklara önemli bilgiler aktarılır.
- Sosyal Bilgiler dersi kapsamında biyografi seçimlerinde çocuğa görelilik ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Sınıf düzeyleri, bireysel farklılıklar dikkate alınarak biyografi örnekleri sınıfa getirilmelidir. Çocuklar için seçilen biyografilerde dikkat edilmesi gereken bazı özellikler şu şekilde ifade edilebilir (Yalçın ve Aytaş, 2011, s. 179):

- Seçilen biyografi akıcı unsurlar içermeli ve çocuğun dikkatini çekecek biçimde olmalıdır.
- Biyografide yazılanların yaşanmış olması çocukların ilgisini daha çok çekecektir.
- Biyografilerin nesnel olması çocukların dünya görüşlerini geliştirmelerine katkı sağlar.
- Biyografilerdeki bilgiler kaynaklara dayandırılarak titiz bir çalışmayla hazırlanmalıdır. Bu sayede çocuklar okumak için daha istekli olacaktır.
- Biyografilerdeki kişilerin yaşadığı ortamlar dikkatli bir şekilde gözlenerek yazılmalı ve yeniden yaşıyormuş gibi gözler önüne serilmeli.
- Biyografilerdeki her ayrıntı gerçeği yansıtmalıdır. Ancak aşırı ayrıntıya yer verilmemelidir.

Biyografiler kısaca bir kişiyi, başarılarını, deneyimlerini, bıraktığı etkileri başka bir deyişle yaşamına dair gerçek bilgiyi anlatan edebî türlerdir. Biyografiler Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilir. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak biyografilerin öncelikle çocuğun dikkatini çekmesi, farklı kültür yapıları, becerileri, cinsiyetleri barındıran zengin içerikli ve tarihi belgeleme kaygısından uzak olarak olması gerekir. Biyografilerde yer alan yaşanmışlıklar, başarılar öğrencilerin yaşantıları ve ilgileriyle ortak bir noktada kesişmelidir. (Brown ve Tomlinson, 2008, s.188-189; Russel, 2009, s. 268).

Biyografiler, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında şu şekilde yer almıştır (MEB, 2005a, s. 5):

5. sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı, “Gerçekleşen Düşler” ünitesinde, “Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerinin farkına varır”, “Kanıtlara dayanarak, Atatürk’ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi gösterir”, “Bilim ve teknoloji ile ilgili, düzeyine uygun süreli yayınları tanır ve izler” ve “Yaptığı çalışmalarda yararlandığı kaynakları gösterir” kazanımları ile “Düşlerini Gerçekleştirenler”, “Atatürk ve Bilim” ve “Cesur Yürek” etkinlik örnekleri yer almaktadır (MEB, 2005a, s. 5).

6. sınıf “Kültür ve Miras” İpek Yolunda Türkler” ünitesinde, “Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur” kazanımı ve “Bilge Kağan’dan Mesaj” örnek etkinliği yer almaktadır (MEB, 2005b, s. 3).

Sosyal Bilgiler, bir toplumdaki insan ve insan ilişkilerini, onların kurumlarla olan bağlantılarını inceler. Bu bağlamda biyografilerle gerçekleştirilen bir Sosyal Bilgiler dersi sonunda öğrenciler; çeşitli devlet yapılarını, dinleri, farklı ülkeleri, onların kültürlerini, paralarını, ulaşım yollarını öğrenebilir. Çocuklar doğası gereği zaten meraklı olduklarından, kitaplarda geçen aile ilişkileri, boş zaman aktiviteleri, meslekler gibi konularla ilgili sorularına aradıkları cevapları büyüklerine sormadan öğrenme fırsatı yakalarlar (Brown ve Tomlinson, 2008, s. 198).

Sosyal Bilgiler dersinde biyografilerin kullanılması hem öğrencinin dikkatini çekerek dersi sıkıcılıktan kurtarır hem de derse karşı tutumu olumlu yönde etkiler (Oruç ve Erdem, 2010, s. 227). Ayrıca biyografisi seçilen kişiye dair edinilen bilgiler, öğrencilerin kendi hayatlarına yön vermelerine, kişilerin sahip olduğu değerleri görmeye olanak sağlayacaktır. (Yalçın ve Aytaş, 2011, s. 177).

1.4.12. Fıkra

Arapça kökenli bir sözcük olan “fıkra” kelimesi günümüze kadar pek çok farklı anlama gelecek şekilde tanımlanmıştır. İnsanları güldürmek, eğlendirmek ve aynı zamanda düşündürerek ders vermeyi amaçlayan, çoğunlukla gerçek olaylara dayanan, kısa nesir şeklindeki halk anlatımlarına fıkra denir (Yıldırım, 1999, s. 1). Fıkralar kısadır ancak çok fazla şey anlatırlar. Herhangi bir toplumun ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi durumları, inançları, beceri, tutum ve değerleri hakkında fıkralar yoluyla bilgi edinilebilir. Bu bağlamda fıkralar toplumun aynasıdır.

Günlük hayatta da yaşanmış veya yaşanması mümkün durumlarda, konuşmalara renk katmak için ya da sadece eğlence, güldürü ögesi olmasının yanında eğiticilik özelliği de taşır. Fıkralar, bir fikri anlatırken dikkat çekmek, daha iyi sunabilmek, akılda kalıcılığı sağlamak amacıyla sık sık kullanılır. Ayrıca fıkralar yoluyla değerlere dikkat çekmek de mümkündür.

Sosyal Bilgilerde kullanılması öngörülen edebî türler, toplumun özelliklerini yansıttığı için değerlerin kazandırılmasında da kullanılmaktadır. Hem ulusal hem de evrensel açıdan önemli olan insani değerler tarih boyunca Türkler için önemli olmuş; sözlü ve yazılı edebî ürünlerin önemli konuları arasında yer almıştır. Kültürümüzde önemli bir yer tutan sözlü edebiyat eserlerimiz geçmişten günümüze değer eğitimi misyonunu üstlenmiştir. Dilden dile anlatılan ve mizah kullanarak insanlara bazı temel değerleri öğretmede önemli bir yeri vardır.

1.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Değer İlişkisi

Değer tek bir tanıma sığdırılmayan bir kavramdır ve sözcüğün pek çok tanımı yapılmıştır. TDK Büyük Türkçe Sözlük’te; bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet olarak tanımlanmaktadır. Özgüven, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâki ilke ya da inançlardır biçiminde değeri tanımlamaktadır (1999, s.35). Ulusoy ve Dilmaç (2012, s. 4) ise bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı nitelik olarak tanımlamaktadır.

Değer kavramının özellikleri ise şu şekildedir (MEB, 2005a, s. 37):

- Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.

- Değerler toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- Değerler sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
- Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir.

İnsanlar farklı şeyleri sever ve güzel- çirkin, iyi-kötü dedikleri durumlar değişkenlik gösterebilir. Bazı insanlar yaşadığı hayata değer verirken diğerleri yaşamın devamını değerli görürken itibar ve saygı daha üst düzeyde tutabilir. İnsanların değer yargıları genetik olarak gelecek nesillere taşınmaz çünkü değerler, yaşamın içerisinde anlam bulur ve bu süreçte kazanılır. Toplamların, kültürlerin kendilerine özgü değerleri vardır ve insanın neye ne kadar değer verdiği, içinde bulunduğu bireysel ve toplumsal yaşantısıyla biçimlenir (Ay, 2015, s. 234; Ulusoy ve Arslan, 2014, s. 3).

Teknolojinin gelişmesi ve küreselleşme ile tek tipleşmeye doğru giden bir dünyada toplumların kendilerine ait kültürel özellikleri yavaş yavaş kaybolmaktadır. Kültürü ile bir bütün olan toplumlar kendi örf, âdet ve değerlerini koruyarak gelecek nesillere aktarmalıdır. Bir toplumun geleceğini her yönüyle çok iyi yetiştirilmiş, temel değerlerle donanımlı bireyler oluşturur. Toplamları bir arada tutan değerlerin çocuklara kazandırılması ailede başlar, eğitim yoluyla pekiştirilir ve gelecek nesillere aktararak devam eder (Yel ve Aladağ, 2012, s. 120). Bu aktarımların, sürdürülmesinde eğitime büyük rol düşmektedir.

Değerler şansa bırakılmadan önemsenerek aktarılmalıdır. Okullar bireylerin toplumsallaşması için büyük katkı sağlayan kurumlardır. Sürekli değişen dünyada toplumsal ve evrensel değerlerin bilincinde bireyler yetiştirmek önemlidir ve bu süreçte okullara büyük görev düşmektedir (Kolaç, 2010, s. 196).

Okullar, toplumsal bir varlık olan insanın, o toplumun bir parçası olması yani toplumsallaşması için gerekli olan sürece katkıda bulunan kurumlardır. Değişen dünya düzeninde ait olduğu toplumun değerlerini benimseyen, koruyan aynı zamanda evrensel değerlere de sahip olan bireylerin yetiştirilmesi zorunluluk hâline gelmiştir. Değerler, hem eğitimin teorisinde hem de uygulama etkinlikleri açısından iki biçimde önemlidir. Öncelikle okullar ve öğretmenler, medya, aile, akran grupları ile birlikte genç insanların ve çocukların gelişmekte olan değerlerine önemli bir katkı sağlar. Öğretmen sınıfta oturma düzeni oluştururken bile bazı değerleri iletmiş olur. İkinci olarak ise okullar

toplum değerlerini kapsar ve yansıtır. Ancak toplumsal değerler tek tip veya değişmez değildir. Her toplumda değerler kendi içerisinde Őekillenir ve devam ettirilir (Halstead ve Taylor, 1996, s 3).

Sosyal Bilgiler dersi toplumsal bir yapı içerisinde dűŐünen, sorgulayan, karŐılaŐtıęı sorunlara çözüm üretebilen, çevresinde yaŐanan olaylara duyarlı, etkili vatandaşlar yetiŐtirmeyi amaç edinmiŐtir. Toplumdaki bireyleri çatıŐmalardan uzak, birbirine saygılı, hoŐgörölü olarak yaŐamaya olanak sağlayan öğelerden biri de değerlerdir. Öęrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde toplumsal değerleri kazanmaları ve içselleŐtirerek iyi bir vatandaş olmaları beklenir. Günümüzde çevresine, diğer insanlara karŐı duyarlı ve etik olmayan davranıŐlarda bulunan insanlar vardır. Deęerler açısından tam olarak olgunlaŐamayan insanlar hem kendisine hem de çevresindeki farklılıklara karŐı hoŐgörölü olmayan, baŐkalarına fiziksel ve psikolojik baskı uygulayan kiŐiler hâline gelir. Sosyal Bilgilerin önemli bir parçası da değer eğitiminin gereğini ve önemini vurgulamaktır (Erden, Tarihsiz, s.1-2, Doęanay, 2012, s. 227). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında değerleri içinde barındıran edebî ürünler, değerlerin kazandırılması ve aktarılmasına önemli bir rol oynar. Sosyal Bilgiler dersi değer öğretiminde önemli bir role sahiptir. 2005 Sosyal Bilgiler Öęretim Programında kazandırılması beklenen değerler Őunlardır:

- Adil olma
- Aile birliğine önem verme
- Bağımsızlık
- Barış
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Duyarlılık
- DürüŐlük
- Estetik
- Hoşgörü
- Misafirperverlik
- Özgürlük
- Sağlıklı olmaya önem verme

- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik

Öğretmen ve öğretmen adaylarına da öğrencilere değerlerin kazandırılması sürecinde önemli rol düşmektedir. Öncelikle öğretmenlerin değerleri anlayıp, anlamlandırıp insan ve toplum için önemini vurgulayacak yöntem ve teknikleri seçip uygulamaları gerekir. Değerlerin bireylere kazandırılması yaşam boyu devam eder ve değer kazanım sürecinin etkili bir biçimde geçmesi için geçmişten beri pek çok yöntem ve teknik işe koşulmuştur. Bu yöntemlerin bazıları aşılama, tavsiyelerde bulunma, anlatılan kıssadan hisseler vb. yollarla değerlerin doğrudan öğretimine yönelik olurken; diğerleri akıl yürütme, eleştirel düşünme sorgulama, karar verme süreci olarak değerlerin kazanımına yöneliktir. Bunların yanında değerlerin kazanımı için öne çıkan yaklaşımlardan biri de bütüncüdür. Değerlerin tek tek öğretilmesi yerine, bütüncül olarak ele alınması etkili görülmektedir (Doğanay, 2012, s. 253). Bu anlamda edebî ürünlerle birlikte pek çok değer öğrencilere bütüncül bir yaklaşımla sunulmaktadır.

En eski edebî ürünlerden olan *destanlar*, yaşamış toplulukların ağızdan ağıza dolaşarak pek çok özelliğini aktardığı için sosyal ahlak anlayışını benimsemiştir ve bu bağlamda ahlaki açıdan önemli ürünlerdendir (Şimşek, 2001, s. 19).

Öykülerin genellikle mutlu sonla bitmesi çocukların dünyasında olumlu bir yönde iz bırakır. Yani öykülerdeki kahramanların fiziksel ya da ekonomik durumu ne olursa olsun sonunda başarıyı yakalayıp mutlu olmaları çocuklar için olumlu etki yaratır. Öykülerde, dürüstlük, iyi-kötü kavramı, adalet veya belli bir üstün güce karşı gözünün tamamen kapalı olmaması durumu güzel bir biçimde yansıtılır. Bu önemli değerlerin çocuğa küçük yaşlardan itibaren verilmesi öykülerin de yardımı ile gerçekleşir. Alacağı dersleri alır ve yaşamında kolayca uygulayabilir. Masallardaki önemli değerleri benimser ve olumlu davranışlar kazanır (Yalçın ve Aytaş, 2011, s. 58-59). Edebî yararlarının yanı sıra eğitim açısından da önemli olan öyküler Sosyal Bilgiler dersi kapsamında gelecek kuşaklara iyiyi ve kötüyü anlatması, bazı toplumsal ve kültürel değerlerin aktarılması açısından da önemli birer araçtır (Demir, 2011, s. 28).

Her toplum geçmişinde yaşadığı olayları, sahip olduğu kültür öğelerini, değerlerini gelecek nesillere aktararak devamlılığını sağlamak ister. Bu aktarımları gerçekleştirirken her milletin kendi kültürünü yansıttığı özellikleri taşıyan önemli edebî ürünlerden biri de *masallardır*. “Geçmişten günümüze uzanan bu masalların kültür ve dil taşıyıcılığı yanında “değerler” için de bir köprü olduğu görülmektedir” (Ünlüer, 2013, s.153). Masallar, yaşanan toplumun, sosyal, kültürel, ekonomik, yapılarını bir sonraki kuşaklara aktarmak için önemli araçlardır. Masalların eğitici ve eğlendirici öğelerinin olması yanında toplumsal normları taşıma, yerleştirme ve aktarma konusunda da önemlidir. Ortaya çıktığı toplumun korkularını, başarılarını, başarısızlıklarını, ideallerini zekâsını ve sağduyusunu geliştirecek şekilde ortaya koyması açısından da masallar önemlidir (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s. 108).

Atasözleri, kapsamı ve çeşitliliklerinden dolayı pek çok değeri taşıma özelliğine sahiptir. Bu bağlamda değerlerin aktarımında önemlidir (Bulut, 2011, s. 100-103). Atasözleri ve deyimler bir milletin yaşayan önemli kültür unsurlarını içinde barındırır. Her toplumun kendi kültürüne göre yaşanmışlıklarından ortaya çıkan pek çok atasözüne sahiptir ve bu bağlamda da her atasözü geldiği kültürün izlerini taşımaktadır. Bu anlamda atasözleri ve deyimler ders kitaplarında daha fazla yer almalı, öğretmenler bir ders materyali olarak önemli edebî ürünlerden aldıkları atasözlerini daha fazla kullanmalıdır. Programda yer alan değerler, öğrencilere aktarılırken öğrencilerin daha hızlı kavrayıp anlayabilmesi atasözleri ile daha olanaklıdır. Böylece öğrenciler daha küçük yaşlardan itibaren kültürlerini yansıtan atasözlerini öğrenip içselleştirebilecek ve bu şekilde davranışa dönüştürmeleri daha kolay olacaktır. İçinde yaşanan toplumun, milletin ortak değerlerini taşıyan ve gelecek nesillere aktaran, yaşamın her alanında karşılaşılan olaylar için söylenecek atasözü ve *deyimler* Sosyal Bilgiler öğretiminde değer aktarımında kullanılacak önemli edebî ürünlerdendir (Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012, s. 99; Sönmez, 2014, s. 113).

Şiir; içindeki ahenk, ses uyumları ve ritim unsurları nedeniyle çocukların ilgisini çekmektedir. Çocuklara okul çağında insani duyguları, evrensel değerleri aktarmak; vatan, millet, bayrak, dil sevgisini kazandırmak; çevreye ve doğaya duyarlı bir birey olmayı, çalışkanlığı, dürüstlüğü telkin etmek; olumlu ve güzel davranışları göstermek; maddi ve manevi kültür öğelerini göstermek şüphesiz şiirle daha kolay olacaktır (Çalışkan ve Çoşkun, 2016, s. 94). Tökel gerçekleştirdiği çalışmada, Gökhan Akçiçek’in çocuk şiirlerinin değer aktarımında önemli etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Özellikle

doğal yaşam ve evre, aile hayatı, barış ve evrensellik, duyarlılık gibi değerlerin aktarılmasında şiirlerin daha etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca ocuğa okunan şiirin temel olarak estetik değerleri aktardığı da vurgulanmıştır (2008, s. 137-139).

Trkiler; toplumun acısını, ayrılığını, yoksulluğunu, dualarını içinde barındırır ve kültürün özünü oluşturan önemli parçalardır. Yaşanılan kültür ve toplumun özelliklerini taşıyan türküler olmuş bitmiş bir müzikal yapıdan ibaret değildir. Her an kendini yenileyen, canlılığı devam eden türküler geldiği yerlerin tüm özelliklerini, değerlerini beraberinde getirir (Tokel, 2010, s. 37).

Bireyler içinde doğup büyüdükleri, yaşadıkları toplumun özgün yönlerini farklı bir gözle göremezler. Bununla birlikte farklılıklara tarafsız bir gözle bakıp değerlendirmelerde bulunamazlar. Onların kendi bakış açılarından yaşanılan olaylar son derece olağandır. Toplumla yeni giren bir kişi için yapılan gözlemler sonucunda toplumun farklılıkları, değer yargıları tarafsız bir şekilde ortaya çıkar. *Gezi yazıları* bu anlamda farklı değerleri, kültürlerin aktarımlarına da olanak sağlar (ztrk, Keskin ve Otluoğlu, 2012, s.134).

Edebî ürünler birer değer aktarım aracıdır. Sosyal Bilgilerin amaçlarında da belirtilen milli ve manevi değerlerle donanımlı vatandaşlar yetiştirmek, edebî eserlerin bu dersi ile ilişkilendirilmesi açısından önemlidir. Değerlerin benimsenmesi ve aktarımı edebî eserlerle hem eğlendirici, hem de eğitici bir yolla gerçekleştirilebilir. Aynı zamanda değerlerin kalıcı olması ve davranışa dönüştürülmesi sağlanabilir.

Edebî ürünler; insana özgü özelliklerin, değerlerin yerleşip kalıcı hale gelmesinde, toplumsal yaşamın içinde bulunulan çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesi sürecinde önemli rol oynar. Başka bir deyişle edebî eserler, hem bireysel hem toplumsal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele ve doğruya yönelme, değerler kazandırma konusunda önemli bir katkı sağlar (Kavcar, 1994, s. 4).

Dolayısıyla edebî eserler, evrensel ve ulusal değerlerin kazandırılmasında, ilköğretim ve ortaokul Öğretim Programlarında yer alan derslerde araç olarak kullanılabilir. Bu derslerden birisi de Sosyal Bilgiler dersi. Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı; bireylere yaşamlarını nitelikli ve işlevsel bir biçimde sürdürebilmeleri, içinde yaşadıkları toplumda ve dünyada etkili bir vatandaş olabilmelerini sağlayacak eleştirel, yaratıcı, yansıtıcı düşünme ve problem çözme ile karar verme gibi becerilerinin kazandırılmasının yanı sıra evrensel ve ulusal değerleri aktarmasıdır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının öğrencilere değer aktarmak amacını yerine getirebilmesi için edebî eserler araç olarak kullanılabilir.

Bireyler toplumda benimsenen değerler doğrultusunda yetiştirilir ve bireylerin davranışlarına bu değerlere yansıtması beklenir. Toplumda sağlıklı ve düzenli bir yaşamın olabilmesi için, değerlerin içselleştirilmesi önemli ve gereklidir. Sosyal Bilgiler dersi, hem kişisel hem de genel değerlerin oluşturulması konusunda da etkilidir. Değerlerin öğrencilere daha kolay öğretilmesi bakımından Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kullanılan edebî eserler bazı önemli kolaylıklar sağlar. Çünkü bir Sosyal Bilgiler dersinde, sınıfta ya da günlük hayatta olan insana değer verme, özgürlük, eşitlik, bağımsızlık, sorumluluk, gibi bazı değerlere yönelik vurgular yapılmaktadır. Tarih, coğrafya, ekonomi ve ülkenin gelişim ile ilgili konular öğretilirken, biyografiler, gezi yazısı gibi pek çok edebî eserlerden değerler kazanılabilir. Ayrıca anayasa, hukuk, adalet sistemi değerler bakımından önemlidir. Ayrıca önemli günlerle ilgili kutlamalar da bu değerlere katkı sağlar. Kısacası, Sosyal Bilgiler dersi ve yararlanılan edebî eserler değer eğitimi ve değerlerin gelecek nesillere aktarımı açısından oldukça önemlidir. Bu ders öğrencilerin değerleri kazanmasına yardımcı olması, genel değerlerin aktarılması, ders

içeriğinin edebî eserler yolu ile zenginleştirilmesi ve öğrencilerin bu değerleri bilip, sorgulayarak benimsemesi bakımından önemlidir.

Eğitim-öğretim sürecinde en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Bu bağlamda öğretmen adaylarının meslek hayatına başlamadan önce edebî ürünlere ilişkin bir donanıma sahip olması ve Sosyal Bilgiler dersi kapsamında edebî ürünlerin bir kaynak olarak nasıl kullanılacağını bilmesi son derece önemlidir. Bu bakımdan bu araştırma öğretmen adaylarının edebî ürünleri Sosyal Bilgiler dersinde nasıl kullandıklarını belirlemesi ve edebî ürünlerin değer aktarımına katkısı hakkında ne düşündüklerinin değerlendirilmesi açısından önemli görülmektedir.

1.6. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada; Sosyal Bilgiler Öğretim Programının içeriği, edebiyat ile ilişkisi ve edebî ürünlerden faydalanmanın önemi göz önünde bulundurularak Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı ve bu ürünlerin değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu temel amaç doğrultusunda, çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

- Sosyal Bilgiler öğretmen adayları ne tür edebî ürünler okumayı tercih etmektedir?
- Sosyal Bilgiler öğretmen adayları edebî ürünleri nasıl tanımlamaktadır?
- Sosyal Bilgiler öğretmen adayları Sosyal Bilgiler ile edebî ürün ilişkisini nasıl açıklamaktadır?
- Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin değer aktarımındaki katkılarına yönelik görüşleri nelerdir?
- Sosyal Bilgiler öğretmen adayları Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerle hangi değerlerin aktarabileceğini düşünmektedir?
- Sosyal Bilgiler öğretmen adayları hazırladıkları ders planlarında edebî ürünleri ve değerleri nasıl ilişkilendirmektedir?

Bu araştırma sonunda, öğretmen adaylarının ne tür edebî ürünler okuduklarına, edebî ürünleri nasıl tanımladıklarına, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin yerini nasıl açıkladıklarına ve edebî ürünlerin değer aktarımındaki katkılarına yönelik görüşlerine ilişkin geniş kapsamlı bilgi elde edilmesi beklenmektedir.

1.7. Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlere ilişkin pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar genellikle Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımına ilişkin öğrenci başarısını çeşitli değişkenler açısından inceleyen araştırmalardır (Akkuş, 2007; Arslan, 2014; Bacak, 2008; Bölücek, 2008; Combs ve Beach, 1994; Davis ve Palmer, 1992; Demir, 2011; Friend, 1995; Gevenç, 2014; Gülüm ve Ulusoy,2008; Johennessen, 2003; Oruç ve Erdem, 2010; Öztürk ve Otloğlu,2002; Tekgöz, 2005; Tindall, 1996; Top, 2009). Ders kitaplarında, çeşitli edebî ürünlerde ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında edebî ürünlerin durumuna ilişkin doküman analizi ile yapılan araştırmalar da yer almaktadır (Çelik, 2011; Deveci, Belet ve Türe, 2013; Er, Ünal ve Günel, 2016; Kaya ve Ekiçi, 2015;Kaymakçı,2013; Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012; Sönmez,2014; Tökel.2008). Diğer taraftan bu konuya ilişkin öğrenci, öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerine başvuran araştırmaların da yapıldığı gözlenmektedir (Bircan ve Arıdil, 2010; Çencen, 2010; Er, 2010; Ünlü,2016; Yeşilbursa ve Sabancı, 2015). Fakat alan yazında, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı ve değer aktarımına katkılarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemeye yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ayrıca alan yazın incelendiğinde, edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanımına ilişkin önemi belirtilmektedir. Bu araştırma ile Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının meslek hayatına başlamadan önce sınıf ortamına girdiklerinde yararlanacakları edebî ürünler hakkındaki görüşleri ve değer aktarımına katkıları belirleneceğinden, öğretmen adaylarının edebî ürünlere bakış açılarının ve bu konudaki farkındalıklarının ortaya çıkarılması açısından alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.8. Varsayımlar

Bu araştırmada, araştırmaya katılan katılımcıların araştırmada uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme sorularını gerçeği yansıtacak biçimde içtenlikle yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.9. Sınırlılıklar

Bu araştırma, bir devlet üniversitesinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında öğrenim gören, 2015 - 2016 eğitim- öğretim yılı Bahar Döneminde “Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri” dersini seçen 21 öğretmen adayı ile sınırlıdır.

1.10. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005b, s. 46).

Edebî ürün: Bir toplumda yaşayan kişileri, bu kişilerin başından geçen olay ve durumları, içinde yaşanılan toplumun değer yargılarını da kapsayacak şekilde sanatsal bir amaçla anlatan metinlere edebî ürün adı verilmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003, s. 8).

Değer: Bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlâkî ilke ya da inançlardır (Özgüven, 1999, s. 35).

2. ALANYAZIN

Er, Ünal, ve Gürel (2016), “Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Aktarımı Açısından Sadî Şirazi’nin “Bostan” ve “Gülistan” İsimli Ürünlerinin İncelenmesi” başlıklı çalışmada Sosyal Bilgiler dersi kapsamında değer aktarımı açısından Sadi Şirazi’nin Bostan ve Gülistan isimli ürünlerinin incelenmesi amaçlamıştır. Bu ürünlerde yer alan hikâyeler araştırmacılar tarafından ayrı ayrı okunarak her hikâyede aktarılan değerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Değerlerin tespitinde sosyal bilgiler Öğretim Programının içeriği esas alınmış ve ürünlerdeki hikâyelerin hangi değerlere yönelik olarak sosyal bilgiler dersinde kullanılabilceği belirlenmeye çalışılmıştır. “Bostan” isimli üründe saygı, duyarlılık, hoşgörü, dürüstlük, yardımseverlik, sevgi ve adil olma değerleri ön plana çıkarken, “Gülistan” isimli üründe ise, sorumluluk, çalışkanlık, yardımseverlik ve dayanışma, duyarlılık, sevgi, saygı ve dürüstlük değerlerinin ön plana çıktığı ifade edilmiştir.

Ünlü (2016), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Materyali Olarak Edebî Ürün Kullanımına Yönelik Görüşleri” başlıklı çalışmada Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders materyali olarak edebî ürün kullanımına yönelik görüşlerini incelemek amaçlanmıştır. Edebî ürün kullanımında öğretmenlerin tercihleri, edebî ürünlerin hangi amaçlarla kullanıldığı, kullanılacak ürünün belirli kriterle seçilip seçilmediği, kullanım sürecinde karşılaşılan sorunlar çalışmada ele alınmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. 20 sosyal bilgiler öğretmeniyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Bulgular neticesinde; öğretmenlerin edebî ürün tercihlerinde konu, öğrenci seviyesi gibi unsurları dikkate aldığı, edebî ürünleri dersin her aşamasında kullanabildiklerini, edebî ürünleri belirli yöntemlerle kullandıklarını, özellikle edebî ürün kullanmalarının nedenlerini, sonuçlarını ve karşılaştıkları sorunları ortaya koyan sonuçlara ulaşılmıştır.

Kaya ve Ekiçi (2015), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Gezi Yazılarından Yararlanma: Gülten Dayıoğlu’nun Gezi Yazıları Örneği” adlı çalışmalarında, gezi yazılarının Sosyal Bilgiler öğretiminde işlevselliği açısından değerlendirmeyi amaçlamıştır. Tarama modelinde nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniğiyle gerçekleştirilen çalışmada, Gülten Dayıoğlu’nun kıtalara ilişkin gezi yazıları iki uzman tarafından incelenmiştir. Gezi yazılarının Sosyal Bilgiler kapsamına ilişkin bilgi ve değerlerin öğretiminde kullanılabilceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca empati, eleştirel düşünme,

sorgulama, sorun belirleme ve çözümlleme gibi becerilerin kazandırılmasına katkı getirebileceği belirlenmiştir.

Yeşilbursa ve Sabancı (2015), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünlerin Kullanımına Yönelik Görüşleri” başlıklı çalışmada, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımına ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmalarında veri toplama aracı olarak 5 açık uçlu yazılı bir görüşme formu kullanmışlardır. Araştırmanın sonucunda öğretmen adaylarının edebî ürünleri farklı disiplinlerle ilişkilendirerek Sosyal Bilgiler öğretimi gerçekleştirebileceklerini, bunun faydalı olabileceğini ifade ederken, nasıl kullanılacaklarına ilişkin kendilerini yetersiz buldukları ortaya çıkmıştır.

Gevenç (2014), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Fıkraların Kullanımı” başlıklı çalışmada Sosyal Bilgiler öğretiminde fıkra kullanmanın öğrencilerin akademik başarılarına olan etkisini tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla ön-test, son-test, kontrol ve deney gruplu deneysel bir çalışma yapılmıştır. Uzman kişilerin görüşleri alınarak oluşturulan bir başarı testi uygulanmıştır. Araştırmanın katılımcılarını 7. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre fıkra kullanılarak yapılan Sosyal Bilgiler öğretiminde öğrencilerin başarı düzeyinin, yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun yanında fıkraların milli kültür ve değerleri çok iyi yansıttığı ve değerlerin fıkralar aracılığıyla gelecek nesillere aktarılmasının mümkün olduğu sonucuna varılmıştır.

Arslan (2014), “Ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Hikâye Anlatım Yönteminin Akademik Başarıya Etkisi” başlıklı yüksek lisans tezinde, ortaokul 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde hikâye anlatım yönteminin öğrencilerin akademik başarısına etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Deneysel desende tasarlanan çalışmanın katılımcılarını her biri 81 öğrenciden oluşan deney ve kontrol grupları oluşturmuştur. Uygulamalar 5 hafta sürmüştür. Deney grubuna çalışma kapsamında seçilen hikâyeler sunulmuştur. Kontrol grubunda ders normal seyrinde devam etmiştir. Uygulama öncesinde ön test, uygulama sonrasında son test yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda hikâyelerle anlatımın gerçekleştiği Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarılarının olumlu yönde arttığı sonucuna varılmıştır.

Sönmez (2014), “Atasözlerinin Sosyal Bilgiler Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmada 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda dördüncü sınıftan yedinci sınıfa kadar olan sekiz öğrenme alanlarında Sosyal Bilgiler programında

yer alan değerlerin aktarımına Türk atasözlerinin yer alma düzeyi ve uygunluk durumunu tespit etmeyi amaçlamıştır. Tarama modelinde gerçekleştirilen çalışmada değerlerde en fazla ulaşılabilen 103 atasözü ile adil olma değeri, en az ise 1 atasözü ile vatanseverlik ve bağımsızlık değeri olmuştur. Sonuç olarak Sosyal Bilgiler öğretiminde yer alan değerlerin aktarılmasında birçok atasözünün kullanılabilmesi belirlenmiştir. Atasözlerinin değer aktarımındaki rolünün önemli olduğu ve kitaplara bunların daha fazla yansıtılması gerektiği vurgulanmıştır.

Deveci, Belet ve Türe (2013), “Dede Korkut Hikâyelerinde Yer Alan Değerler” başlıklı çalışmalarında Dede Korkut Hikâyelerinde değerlere yer verilme durumunu belirlemeyi amaçlamışlardır. Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği çalışmada doküman incelemesi tekniği kapsamında 12 Dede Korkut hikâyesi içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Araştırmada Dede Korkut Hikâyelerinde aile birliği, sevgi, dürüstlük, saygı, estetik, cesaret değerlerinin yanı sıra onurlu olma, dayanışma, vatanseverlik, cömertlik, merhamet, toplumsal ve dini değerlerin yer aldığı bulguları elde edilmiştir. Bu bulgulara dayalı olarak Dede Korkut Araştırma sonuçlarına dayalı olarak, ilköğretim programları içinde değer eğitiminin gerçekleştirildiği derslerde değer eğitimi etkinliklerinde Dede Korkut hikâyelerinden yararlanılabileceğini ifade etmişlerdir.

Çengelci (2013), “Sosyal Bilgiler Dersinde Yararlanılan Toplumsal Ve Kültürel Kaynakların Belirlenmesi” başlıklı çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde yararlanılan toplumsal ve kültürel kaynakları belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmacı çalışmada 6. ve 7. Sınıf öğrencilerine anket uygulamıştır. Çalışma sonucunda sosyal bilgiler dersinde öğrenme kaynağı olarak kaynak kişilerden yararlandığı, sınıf dışı mekânların tarihi ürünleri görmek için tercih edildiği, öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ile ilişkili olarak internet ve televizyondan yararlandıkları, edebî ürünlerden de önemli kişilerin biyografilerini öğrenme kaynağı olarak kullandıkları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersi kapsamında kültürel etkinliklerden sınıf dışı mekânlardan ve edebî ürünlerden yeterince faydalanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Kaymakçı (2013), “ Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü Ve Yazılı Edebî Türlerin Kullanım Durumu” başlıklı çalışmada Sosyal bilgiler ders kitaplarında (4-7.) sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada doküman incelemesi yöntemini kullanmıştır. İçerik analizi ile çözümlendiği verilerin sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı türlerin kullanımına önem verildiği görülmüştür. Anı, atasözü, biyografi, destan, deyim, efsane, fıkra, gezi

yazısı, günlük, hikâye, kompozisyon, makale, mani, marş, masal, mektup, menkıbe, özdeyiş, roman, siyasetname, söylev, sözlük, şarkı/türkü, şiir, tekerleme ve tiyatro türlerine ders kitaplarında yer verildiği anlaşılmıştır.

Mindivanlı, Küçük ve Aktaş (2012) “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerlerin Aktarımında Atasözleri ve Deyimlerin Kullanımı” adlı çalışmalarında 7. Sınıf Sosyal Bilgiler konularının öğretiminde değer aktarımında kullanılabilir atasözleri ve deyimler belirlemiş, bu amaçla nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemini kullanmışlardır. Sosyal Bilgiler 7. sınıf değerlerinin aktarımında etkin ve kalıcı bir öğrenmenin sağlanması için birçok atasözü ve deyim kullanılabileceği sonucuna varmışlardır.

Yaşar ve Çengelci (2012), “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitime İlişkin Bir Durum Çalışması” başlıklı araştırmanın amacı, ilköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koymaktır. Araştırma, yapılandırılmamış gözleme dayalı betimsel durum çalışması biçiminde desenlenmiştir. Araştırmada bir ilköğretim okulunda gerçekleştirilen araştırmaya beşinci sınıfta öğrenim gören 22 öğrenci ile sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları “öğretmen kişisel bilgi formu”, “öğrenci kişisel bilgi formu”, “yapılandırılmamış gözlem”, “video kayıtları”, “yarı yapılandırılmış görüşme” ve “araştırmacı günlüğü” biçimindedir. Bulgulara dayalı olarak Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitiminde son derece önemli bir yere sahip olduğu; ancak Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin daha etkili biçimde gerçekleştirilebilmesi için okul, öğretmen, aile ve çevrenin işbirliğinde sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması sonucuna varılmıştır.

Demir (2011), “Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Göre Tasarlanmış Hikâyelerin Etkililiği” başlıklı doktora tezinde, 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında var olan kazanımlarla bağlantılı özgün hikâyeler tasarlamak ve tasarlanan hikâyelerin etkililiğini bilimsel ölçütlere göre belirlemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda 10 adet hikâye tasarlanmıştır. Tez kapsamında tasarlanan hikâyelerin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında var olan kazanımların öğrencilere aktarılması sürecinde etkili olduğu belirlenmiştir. Hikâyeler programda yer alan değer ve becerilerin öğrencilere kazandırılması sürecinde doğrudan etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca hikâyelerin, öğrencilerin programda var olan üniteler kapsamındaki öğrenmelerini desteklediği ve mevcut öğrenmeleri de pekiştirdiği saptanmıştır. Hikâyelerin sosyal bilgiler öğretim sürecine canlılık katarak, derse yeni bir soluk getirdiği vurgulanmıştır.

Ayrıca hikâyelerin, öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Bulut (2011), “Atasözlerinin Değerler Eğitimindeki Yeri” başlıklı çalışmasında Türkçe ders programlarından hareketle hangi değerlerin bireye kazandırılmaya çalışıldığı bu değerleri kazandırmada hangi atasözlerinden faydalanılabileceği konusu amaçlanmıştır. Eğitim kademelerinin genel amaçları ve ilkeleri göz önüne alınarak belirlenen değerlerden hareketle farklı atasözü sözlüklerinde yer alan atasözleri ve bu atasözlerinin anlamları incelenerek yansıttığı düşünülen değerlerle eşleştirilmiştir. Nitel olarak ele alınan bu çalışma betimsel alan araştırması yöntemlerinden doküman analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bulguların ışığında, değerler konusunda başvurulacak kaynaklar arasında atasözlerinin önemli bir yer tuttuğu, atasözlerinin değerler ve eğitimle ilişkisinin yadsınamaz olduğu vurgulanmıştır.

Çelik (2011), “İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında (MEB) Yer Alan İpek Yolunda Türkler Ünitesinde Atasözleri ve Deyimler Kullanılması” başlıklı yüksek lisans tezinde, ilköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan İpek Yolunda Türkler ünitesinin kazanımlarına uygun kullanılabilecek deyim ve atasözleri oluşturmayı amaçlamıştır. Betimsel modelle yapılan çalışmada, ilgili kaynaklara başvurulup konulara uygun deyim ve atasözleri incelenmiştir. Araştırma kapsamına uygun olarak 43 atasözü ve 31 deyim seçilmiştir. Bulgular sonucunda, İpek Yolunda Türkler ünitesinde atasözleri ve deyimlerin kullanılması öğrencilere gerekli hedef davranışları kazandırdığı görülmüştür. Sonuçlara göre, atasözleri ve deyimlerin kullanılması öğrenciye yorum yapma imkanı tanımış ve sınıf içi iletişimini geliştirmiştir.

Er (2010), “Sosyal Bilgiler Eğitimi Kapsamında İlköğretim Öğrencilerinin Biyografi Kullanımına İlişkin Görüşleri” başlıklı çalışmasında, 4-8. Sınıf sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programındaki biyografi unsurları ortaya koymak ve araştırma kapsamında öğrencilerin biyografi kullanımına ilişkin görüşlerini alarak karşılaştırma yapmayı amaçlamıştır. Sonuç olarak, ilköğretim Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğrencilerinin biyografi kullanımına ilişkin görüşlerinde; farklı meslek gruplarına ait birçok kişinin biyografisinin, derste bulunmasına yönelik istek ve önerileri olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber mevcut İlköğretim Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi müfredatının biyografi kullanımı açısından öğrencilerin beklentilerini istenilen düzeyde karşılayamadığı sonucu da ortaya çıkmıştır.

Çencen (2010), “11. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersinde tarih Öğretmenlerinin “Edebî Ürün” Kullanımına İlişkin Görüşleri” başlıklı doktora tezinde, tarih öğretmenlerinin edebî ürünleri kullanımına ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda, tarih öğretmenlerinin edebî ürünleri öğrenme- öğretme sürecinde etkin olarak kullanılması konusunda olumlu görüşe sahip oldukları görülmüştür. Fakat edebî ürünleri kullanma konusunda birtakım eksikliklerinin olduğunun farkında olduklarını ve bununla birlikte edebî ürünlerin kullanımı konusunda kılavuz kitaba ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Bircan ve Arıdil (2010), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Bir Edebî Ürün Olarak Şiir Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada, ilköğretim Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan tarih konularının işlenişinde, öğrencilerin, derste şiir kullanımına ilişkin bakış açılarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Tarama modeli ile yapılan çalışmanın katılımcılarını bir ilköğretim okulunun 6. 7. ve 8. sınıflarında okuyan 75 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan ve geliştirilen ölçme aracı ile toplanmıştır. Araştırmada, Sosyal Bilgiler derslerinde edebî bir ürün olarak şiir kullanımının yararlı olacağı ve öğrencilerin derse olan ilgisini arttıracığı sonucuna varılmıştır.

Oruç ve Erdem (2010), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Biyografi Kullanımının Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi” adlı deneysel çalışmalarında Sosyal Bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının 7. sınıf öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Deney grubunda sosyal bilgiler dersi, biyografi kullanılarak, kontrol grubunda ise biyografi kullanılmayarak işlenmiştir. Veri toplama aracı olarak sosyal bilgiler dersine yönelik tutumu ölçmek için “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Sonuç olarak sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarını artırmada etkili olduğu görülmüştür.

Top (2009), “İlköğretim 8. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersinin Öğretiminde Edebî Ürünlerin Kullanımının Öğrenci Başarısı Ve Tutumuna Etkisi” başlıklı çalışmada edebî ürünlerle desteklenmiş öğrenme – öğretme süreci ile mevcut programa dayalı yürütülen öğretim arasında öğrenci başarısı ve tutumu üzerinde anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını ve edebî ürünlerle desteklenmiş öğrenme, öğretme süreci ile ilgili öğrenci duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda, edebî ürünlerle desteklenmiş öğretimin, öğrencilerin derse karşı

olan ilgisini artırdığı, dersten zevk almalarını sağladığı, temel beceri ve değerlerinin gelişimine olumlu katkı sağladığına ulaşılmıştır.

Bacak (2008), “İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öykü Tabanlı Öğrenme Yaklaşımının Öğrenenlerin Akademik Başarı ve Yaratıcılıklarına Etkisi” başlıklı yüksek lisans tezinde, ilköğretim 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde öykü tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrenenlerin akademik başarı ve yaratıcılıklarına etkisini arattırmayı amaçlamıştır. Araştırma, deneysel bir çalışma olup, kontrol gruplu ön test-son test deneysel desen kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen verilere dayanarak öykü tabanlı öğrenme yaklaşımının kullanıldığı deney grubundaki öğrencilerin hem akademik başarılarının hem de yaratıcılıklarının arttığı ortaya çıkmıştır.

Bölücek (2008), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Türkülerden Yararlanmanın Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi” başlıklı yüksek lisans tezinde, Sosyal Bilgiler öğretiminde türkülerin akademik başarı üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Deneysel desende tasarlanan çalışmanın katılımcılarını bir ilköğretim okulundaki 8. Sınıflarda okuyan 40 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, türkülerle destekli bir öğretimin öğrenci başarısını, motivasyonunu arttırdığı, öğrencilerin konular arasında bağlantılar kurmasına, öğrenilenleri zihinde canlandırmasına katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

Gülüm ve Ulusoy (2008), “Sosyal Bilgiler Dersinde Göç Konusunun İşlenişinde Halk Türkülerinin Kullanılması (Örnek Bir Çalışma)” adlı çalışmalarının sonucunda Türkü ile işlenen konuların klasik öğrencilerin öğrenmesinde önemli katkıları olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak Sosyal Bilgiler dersinde kültürel öğelerden olan Türkülerin kullanılması öğrencinin ilgisini çekmiş ve türkülere farklı bakış açıları getirmelerine katkı sağlamıştır.

Tökel (2008), “Gökhan Akçiçek’in Çocuk Şiirlerinin Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmasında, Gökhan Akçiçek’in çocuk şiirlerinden hareketle çocuk şiirlerinin değer aktarımı açısından uygun olup olmadığının ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır. Sonuç olarak şiirlerin değer aktarımında önemli etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Özellikle doğal hayat ve çevre, aile hayatı, barış ve evrensellik, duyarlılık gibi değerlerin aktarılmasında şiirlerin başarılı olduğu ortaya çıkmıştır. Estetik, Milli birlik ve vatan sevgisi, dini değerler, eğitim değerleri ile ilgili değerlerin aktarımında göreceli bir başarı sağlandığı görülmüştür. Ayrıca çocuğa okunan şiirin başlı başına estetik değerleri aktardığı da vurgulanmıştır.

Akkuş (2007), “Tarih Öğretiminde Edebî Ürünlerin Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi” başlıklı doktora tezinde, tarih öğretiminde edebî ürünlerle desteklenen öğrenci merkezli öğrenme-öğretme sürecinin öğrenci başarısı üzerine etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Deneysel yöntemlerle yapılan çalışmanın katılımcılarını Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalında okuyan 50 öğretmen adayı oluşturmuştur. Bulguların ışığında, öğrencilerin aktif olarak katıldığı, edebî ürünlerle desteklenen öğretim uygulamaları ile işlenen ders sonucu elde edilen öğrenci başarısı, daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca edebî ürünlerle desteklenen öğretim süreci çocukların dil, okuma-yazma, empati ve iletişim kurma becerilerinin gelişimine insanî ve ahlâkî değerler, millî tarih bilinci ve şuuru, sosyalleşme, tarihi mirasa karşı takdir geliştirme ve onları koruma, gelenek ve görenekleri yasatma gibi değer ve yargıları da kazanmalarına katkıda bulunduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tekgöz (2005), “İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Edebiyat Temelli Öğretim Yönteminin Öğrencilerin Akademik Başarısına Ve Kalıcılığa Etkisi” başlıklı yüksek lisans tezinde, Sosyal Bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanıldığı deney grubu ile geleneksel eğitimin uygulandığı kontrol grubunun akademik başarıları ve kalıcılığı arasında anlamlı bir farklılığın oluşup oluşmadığını, öğrencilerin ders işleme yöntemine ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın katılımcılarını bir ilköğretim okulunun 7. Sınıflarında okuyan 64 öğrenci ile oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebiyat temelli Sosyal Bilgiler öğretim yönteminin kullanılması öğrencilerin akademik başarısına ve kalıcılığa etkisinin olumu yönde olduğu görülmüştür. Ayrıca edebiyat temelli bir Sosyal Bilgiler dersinin işlenmesi öğrencilerin derse ilgisini artırmış; okuma alışkanlığı kazandırma, derse katılımı sağlama, konular arasında ilişki kurma, daha rahat bir anlatım sağlama, öğrenileni canlandırma ve kolay hatırlamayı sağlama konularında olumlu etki oluşturmuştur.

Öztürk ve Otluoğlu (2002), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Ders Aracı Olarak Kullanmanın Duyuşsal Davranış Özelliklerini Kazanmaya Etkisi” adı çalışmalarında amaç sosyal bilgiler öğretiminde duyuşsal davranışların kazandırılmasında yazılı edebiyat ürünlerinin etkisini irdelemektir. Deneysel olarak yürütülen çalışmanın sonucunda, Sosyal Bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerden faydalanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmada anlamlı derecede etkili olduğu, davranışların kızlara göre erkeklerde daha anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür.

Ayrıca edebî ürünlerden faydalanarak anlatılan bir sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler klasik öğretim yöntemine göre; hoşlanma, farkına varma, ilgi çekme, istek duyma, kendini daha rahat hissetme, kişiliğine katma, anlama/anlatma, hatırlama, zihninde canlandırabilme, öğrendikleriyle bağ kurma gibi duyuşsal davranış özelliklerini ve bilişsel yeterlilikler bakımından kendilerini daha da yetkinleşmiş görmektedir.

Johennessen (2003), “Making History Come Alive with the Nonfiction Literature of the Vietnam War” başlıklı çalışmada, lise öğrencileri üzerinde Vietnam savaşını konu alan tarih öğretimi için edebî ürünleri ders aracı olarak kullanılması ile ilgili bir araştırma gerçekleştirmiştir. Vietnam savaşının edebiyat aracılığıyla öğretilmesinin öğrenciler tarafından anlaşılabilir ve çekici bulunduğunu vurgulamıştır. Aynı çalışmada özellikle öğrencilerin ortak düşünme becerilerini geliştirdiğini, öğrenciler birbirlerine nasıl yardım edileceğini öğrendiğini ve sorunlara çözümler aradığını belirtmiştir. Atalarının, ailelerinin Vietnam savaşı sırasında yaşadıklarını düşünerek onları anlamaya çalıştıklarını, savaşın kötü yönlerini dikkate alarak barış içinde yaşamının yollarını aramak için uğraş verdiklerini belirtmişlerdir.

Palmer ve Burroughs (2002), “Integrating Children’s Literature And Song Into The Social Studies” başlıklı çalışmalarında edebî ürünler ve şarkıların sosyal bilgiler dersinde kullanımına ilişkin yapılan çalışmaları ele alarak karşılaştırmalar yapmışlardır. Özellikle tarih konularının anlatımında şarkıların çok etkili öğretim araçları olduğunu, öğrencilerin dikkatini çekerek etkili öğrenmeler gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Sills-Briegel, ve Camp (2000), “Using Literature to Explore Social Issues” başlıklı çalışma için, araştırmacılar Sosyal Bilgiler derslerinde, önemli bir konu ya da toplumsal bir olaya odaklanan hikâyelerden hem alıntı yaparak hem de hikâye ile bağlantılı fotoğraf kareleri yönelterek öğrencilere sorular sormuşlar ve hangi sosyal sorunun işlendiğini, nasıl bir çözüm önerisi getirebileceklerini sormuşlardır. Daha sonra hikâyelerin tamamı okutulmuştur. Çalışmada yer alan hikâyeler “Adaletsizlik ve İsyan”, “Önyargı” ve “Savaş ve Soykırım” olarak seçilmiştir. Okunan hikâyeler ve odaklanılan sosyal problemler ile Sosyal Bilgiler konuları arasında bir bağ oluşturmaları sağlanmıştır. Bu sayede öğrencilere okutulan hikâyelerin öğrencilerin derse olan ilgisinin ve dersteki akademik başarılarının arttırdığı tespit edilmiştir. Ayrıca hikâyelerde yer alan sorunları birer birey olarak değerlendirdikleri, üzerinde düşünme fırsatı yakalayıp içselleştirebildikleri görülmüştür.

Tindall (1996), “ A Comparison Of Teaching Social Studies Using A Traditional Textbook Approach Versus Using A Literature Based Approach” başlıklı çalışmada, edebiyat temelli bir sosyal bilgiler öğretimi ile geleneksel sosyal bilgiler öğretimi karşılaştırmıştır. 5. Sınıf öğrencileri ile yürütülen çalışmada, bir sınıfta edebiyat temelli sosyal Bilgiler Öğretimi yapılırken diğer bir sınıfta geleneksel ders kitapları ile bir Sosyal Bilgiler öğretimi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde edebiyat temelli yaklaşımın kullanımının öğrencilerin dersteki başarıları, tutumları ve hatırlama düzeyleri üzerinde olumlu etkisi olduğu görülmüştür.

Friend (1995), “The Effect Of A Literature-Based Approach On The Reading Attitudes Of Male Students In The Third And Fifth Grades” başlıklı çalışmasında öğrencilerin okumaya yönelik tutumları ile edebiyat temelli öğrenme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, edebiyat temelli yaklaşımla işlenen derslerin, öğrencilerin okumaya yönelik tutumları üzerinde olumlu sonuçlar doğurduğu sonucuna varmıştır.

Combs ve Beach (1994), “Stories and Storytelling: Personalizing the Social Studies” başlıklı araştırmalarında, Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yararlanılan hikâyelerin etkililiğini ve öğrencilere olan katkılarını belirlemeye çalışmışlardır. Hikâyelerle birlikte anlatılan bir Sosyal Bilgiler dersinin daha eğlenceli geçmesine ve bilgilerin daha kalıcı bir şekilde yapılanmasına olanak sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler sunulan hikâyeleri benimsemiş ve dikkat çekici bulmuşlardır.

Davis ve Palmer (1992), “A Strategy For Using Children’s Literature To Extend The Social Studies Curriculum” başlıklı çalışmasında amaç göçmenlerin, yerli Amerikalı üzerindeki etkisini ve çevresel problemlerini araştırmaktır. Çalışma kapsamında Arnold Lobel’s On the Day PeterStuyvesant Sailed Into Town (1971) romanı öğrencilere okutturulmuştur. Çalışmaya bir ilköğretim okulunda 2 grup öğrenciler katılmıştır. Kontrol grubunagöçmenlerin Amerikalı üzerindeki etkisi düz anlatım yoluyla, deney grubuna Peter Stuyvesant adlı bir göçmenin Amerika’ya ilk gelişi ve çevresiyle ilgili problemlerini anlatan roman okutturulmuştur ve yer yer bu gruba drama yaptırılmıştır. Sonuç olarak Deney grubundaki öğrencilerin göçmenlerin yerli halk üzerindeki etkisini iyi öğrendiği ve dersin işlenişinden öğrencilerin memnun olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmada, demokratik bir ülkede, sosyal bilgilerin temel amacının, demokratik süreci geliştirecek etkili vatandaşlar yetiştirmek olduğunu, etkili vatandaşın gerekli bilgi, beceri ve değerlerle donatılmış olmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Etkili vatandaşın bilginin kazanılmasında, kullanılmasında ve organize edilmesinde, kişiler arasında ilişki kurma

konusunda yeterli becerisinin olması, öğrendiği bilgiyi uygulamaya koymaktan çekinmemesi gerektiğini vurgulamışlardır.

Alan yazın incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlere ilişkin pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar genellikle Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımına ilişkin öğrenci başarısını çeşitli değişkenler açısından inceleyen araştırmalardır. Ders kitaplarında, çeşitli edebî ürünlerde ve Sosyal Bilgiler öğretim programlarında edebî ürünlerin durumuna ilişkin doküman analizi ile yapılan araştırmalar da yer almaktadır. Diğer taraftan bu konuya ilişkin öğrenci, öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerine başvuran araştırmaların da yapıldığı gözlenmektedir. Fakat alan yazında, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı ve değer aktarımına katkılarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemeye yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, katılımcılar, veri toplama araçları, verilerin analizi ve inandırıcılık üzerinde durulmuştur.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı ve bu ürünlerin değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırma yöntemi ile desenlenen araştırma kapsamında, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının edebî ürünleri nasıl tanımladıkları, nasıl anlamlandırdıkları, edebî ürün ile Sosyal Bilgiler dersi arasındaki ilişkiyi nasıl açıkladıkları ve Sosyal Bilgiler öğretiminde önemli bir yere sahip olan değerlerin aktarımında edebî ürünlerin katkısını nasıl ifade ettikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Nitel araştırma, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulduğu, nitel bir sürecin izlendiği, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 18). Bu araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının edebî ürünlere ilişkin görüşleri nitel araştırma tekniklerinden görüşme tekniği yoluyla toplanmıştır.

Görüşme tekniği; önceden belirlenmiş bir amaç için gerçekleştirilen, soru sorma ve yanıtlamaya dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci olan ve insanların neyi,

neden düşündüklerini, duygu, tutum ve hislerinin, davranışlarını yönlendiren etkenlerin neler olduğunu ortaya çıkarmaya çalışan bir veri toplama aracıdır. (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 92).

Görüşme tekniği, sosyal bilimciler tarafından farklı amaçlara ulaşmak için ve uygulanan kuralların katılığına göre, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme olmak üzere üçe ayrılmaktadır. (Ekiz, 2015, s. 62; Karasar, 2005, s. 169). Bu araştırmada görüşmeler, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, diğer iki görüşme tekniğine göre biraz daha esnektir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı önceden hazırladığı soruların bir listesine sahiptir, görüşme sırasında görüşmecilere kısmi esneklik sağlayarak hazırlanan soruların yeniden düzenlenmesine, tartışılmasına izin verir. Ancak görüşmecinin sorulara verdiği yanıtlar doğrultusunda görüşmeciye ek sorular sorulabilir. Eğer görüşmeci belli soruların yanıtlarını başka soruların içinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı belli bir esnekliğe sahip olduğu için görüşme sorularının hangi sırayla, nasıl sorulacağı konusunda rahattır (Ekiz, 2015, s. 62).

Ayrıca, araştırmanın veri toplama sürecinde elde edilen görüşmelere yönelik dokümanların ve öğretmen adaylarının sözlü yazılı edebiyat incelemeleri dersinde hazırladıkları 72 ders planı doküman olarak kabul edilmiş ve dokümanların çözümlenmesinde doküman incelemesine başvurulmuştur. Doküman incelemesi, araştırılmak istenen bir olgu veya konuyla ilgili yazılı materyallerin analiz edilmesi anlamına gelmektedir. Doküman incelemesi, tek başına bir yöntem olarak kullanılabilirdiği gibi başka yöntemlerle de kullanılabilir. Ayrıca filmler, kitaplar, fotoğraflar, yazışmalar, portfolyolar, ödevler, günlükler, durum raporları, vb. birçok görsel ve yazılı materyal doküman incelemesi için veri olarak kullanılabilir (Ekiz, 2015, s. 70; Merriam, 2013, s. 132). Doküman incelemesi hem araştırmacıya hem de araştırılan konunun üzerine yoğunlaşmayı, derinlemesine araştırmaya olanak sağlar (Ekiz, 2015, s. 70).

3.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları, 2015 - 2016 eğitim-öğretim yılı Bahar Döneminde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğretmen adaylarıdır. Katılımcı seçiminde örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örneklemedeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü

karşılayan tüm durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 107). Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme doğrultusunda öğretmen adaylarının “Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri” dersini seçmiş olması ve görüşmeye gönüllü olması şeklinde iki ölçüt belirlenmiştir. Belirlenen ölçütler doğrultusunda 21 gönüllü öğretmen adayı ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının ders kapsamında hazırladıkları 72 ders planı da incelenmiştir.

Görüşmeler için gerekli yerlerden gerekli izinler alınıp öğretmen adayları ile randevular ayarlanmış ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin gerçekleştirildiği katılımcı bilgileri Tablo 3.1 de gösterilmektedir.

Tablo 3.1. Katılımcı Bilgileri

İsim	Yaş	Cinsiyet	Memleket
Ayşe	21	Kadın	Şırnak
Reyhan	27	Kadın	Konya
Koray	22	Erkek	Trabzon
Cansu	22	Kadın	Manisa
Sedef	23	Kadın	Ardahan
Canan	22	Kadın	Eskişehir
Salih	23	Erkek	Diyarbakır
Cemil	22	Erkek	Sivas
Korhan	26	Erkek	Hatay
Hakan	25	Erkek	Diyarbakır
Yeliz	28	Kadın	Ankara
Serhat	24	Erkek	Erzurum
Kamil	28	Erkek	Kars
Galip	23	Erkek	Siirt
Sinem	21	Kadın	Kayseri
Evren	23	Erkek	Mersin
Veli	24	Erkek	Yozgat
Rüştü	23	Erkek	Şanlıurfa
Berna	21	Kadın	Ağrı
Umut	25	Erkek	Van
Nevin	22	Kadın	Ordu

Tablo 3.1.’de katılımcıların ismi, yaşı, cinsiyeti ve geldikleri illere ilişkin bilgileri yer almaktadır. Tabloda da görüldüğü üzere katılımcılar 9’u kadın, 12’si erkek olmak üzere 21 kişiden oluşmaktadır.

3.3. Katılımcıların Ders Planlarını Hazırlama Süreci

Katılımcılar, 08.02.2016 -13.05.2016 tarihleri arasında Bahar döneminde “Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri” dersi kapsamında ders planlarını hazırlamışlardır. 08.02.2016 - 22.02.2016 tarihleri arasında dersin yürütücüsü edebi ürünlere ilişkin kuramsal bilgiye yer vermiştir. 22.02.2016 - 06.05.2016 tarihleri arasında öğretmen adayları her hafta edebi ürün ve değer ilişkisini kapsayan ders planları hazırlamışlardır. Öğretmen adayları her hafta farklı bir öğrenme alanı, sınıf düzeyi ve edebi ürünü seçip değerlerle ilişkilendirmeler yaparak ders planlarını oluşturmuşlardır. Dersin yürütücüsü her öğretmen adayının her hafta farklı bir edebi ürünü ders planına yansıtmasını önemle takip etmiştir. Hazırlanan ders planları dersin yürütücüsü tarafından incelenmiş ve öğretmen adaylarına düzenli olarak dönütler verilmiştir. Araştırmacı bu kapsamda derslere her hafta katılmış; ancak derslere herhangi bir müdahalede bulunmamıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formu ve doküman incelemesi için de öğrencilerin ders kapsamında hazırladıkları planlar kullanılmıştır.

Görüşme formu geliştirilirken uzman görüşlerine başvurulmuştur. Soruların görüşmenin amaçlarına uygun olmasına dikkat edilmiştir. Görüşme sorularında araştırmacının kişisel bilgilerine, ne tür edebî ürünler okuduklarına, edebî ürünleri nasıl tanımladıklarına, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin yerini nasıl açıkladıklarına ve edebî ürünlerin değer aktarımındaki katkılarına yönelik görüşlerini ifade edebilecekleri 11 tane soru sorulmuştur. Görüşme soruları EK-1’de yer almaktadır.

Öğretmen adayları ile görüşmelerin tamamı üniversitenin bireysel görüşme odalarında 06.05.2016- 20.05.2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında ses kaydı yapılmasına yönelik yazılı ve sözlü izinler alınmıştır. Görüşmeler yaklaşık 15-45 dakika arasında sürmüştür. Öğretmen adaylarının görüşmeye katılmadan önce okuyup imzaladıkları “Öğretmen Adayı Gönüllü Katılım Formu” EK-2 ‘de yer almaktadır.

Ayrıca görüşme yapılan öğretmen adaylarının “Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri” dersi kapsamında Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılabilecek

edebî ürünler ve aktarılabileceğini düşündükleri değerleri ilişkilendirdikleri ders planları da incelenmiştir.

Hazırlanan ders planları üç temel bölümden oluşmaktadır. Ders planının birinci bölümünde dersin adı, sınıf düzeyi, öğrenme alanı, ünite, dersin süresi yer alırken ikinci bölümde ise kazanımlar, ünite kavram ve sembolleri, öğretim yöntem ve teknikleri, kullanılacak araç gereç ve materyaller, diğer derslerle ilişkilendirmeler ve değerlerle ilişkilendirmeler yer almaktadır. Ayrıca öğretme -öğrenme sürecinde giriş, dikkat çekme, güdüleme, gözden geçirme ve derse geçiş öğelerine yer verilmektedir. Son bölümde ise değerlendirme ve ödev kısmı bulunmaktadır.

3.5. Verilerin Analizi

Veri analizi, verinin anlamını dışarı aktarma yani insanların ne söylediğini, araştırmacının ne gördüğünü ve okuduğunu birleştirme, indirgeme ve yorumlamayı içeren bir anlam kurma sürecidir (Merriam, 2013, s. 167-168). Nitel veri analizinin temel amacı, yapılandırılanların sistematik olarak anlamlaştırılması ve sonuç olarak kavramsallaştırılması ya da kuramsallaştırılmasıdır (Ekiz, 2015, s. 73). Doküman incelemesi gerçekleştirilirken verileri düzenleme, inceleme, kodlama, tema ve kategorilere ayırma, nasıl sunulacağını belirleme ve bulguları yorumlama gibi aşamalar oldukça önemlidir (Creswell, 2013, s. 197). Doküman incelemesi yönteminde içerik analizi ve betimsel analiz olmak üzere iki tür analiz vardır. İçerik analizi (tümevarımsal), derinlemesine bir analizle yeni boyutlar ve temalar oluşturmayı ifade eder. Betimsel (tümdengelim) ise zaten var olan temalar üzerinden gidilerek yapılan analiz türüdür (Ekiz, 2015, s. 75-77). Bu çalışmada, görüşme dökümleri incelenirken var olan temalar üzerinden değil de inceleme sırasında kodlar ve kategoriler oluşturulması nedeniyle toplanan verilerin analizinde içerik analizi yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde NVivo11 programından yararlanılmıştır.

3.6. İnandırıcılık

Nicel verilerin aksine, nitel araştırma verileri belli bir kural ya da formülü takip etmez. Nitel araştırmanın doğasında, veriyi analiz eden araştırmacının iç görüşü, algısı ve anlamlandırma yeteneği olması nedeniyle, araştırmacının kendi algısına veya önyargısına göre çalışmayı şekillendirme ihtimali vardır. Bu durum nitel araştırmalar için bir dezavantajdır (Patton, 2014, s. 553). Bu bağlamda nitel araştırmaların inandırıcılığını

sağlamak adına araştırmacılar tarafından üçgenleme, bazı çalışma ilkeleri ya da araştırma alanında uzun süre geçirme, veriler ve analizlerin araştırılan kişilerin kontrolüne sunulması, verileri, analizler ve yorumların başka araştırmacıya sunulması gibi stratejiler geliştirilmiştir (Ekiz, 2015, s. 39-40).

Bu araştırmada inandırıcılığın arttırılması için verilerin başka araştırmacılar tarafından kodlanması stratejisinden yararlanılmıştır. Barber ve Walczak (2009, s.19) nitel bir araştırmada elde edilen verilerin %20'sinin başka bir araştırmacı tarafından kodlanması ve daha sonra iki araştırmacının kodları karşılaştırarak fikir birliğıne varmak için tartışmalar yapmasının araştırmacının inandırıcılığını arttırdığını vurgulamıştır. Bu araştırma kapsamındaki dokümanların %20'si başka bir araştırmacı tarafından bağımsız olarak kodlanmıştır. Daha sonra araştırmacı ve dokümanların %20'sini kodlayan diğer araştırmacı bir araya gelerek kodlamaları karşılaştırmış, farklı şekilde yapılmış kodlamalar üzerinde fikir birliğıne varabilmek amacıyla tartışmalar gerçekleştiriliş ve fikir birliğıne varılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu kısmında araştırmanın bulgularına ve doğrudan alıntılara yer verilmektedir.

4.1. Öğretmen Adaylarının Okumayı Tercih Ettikleri Edebî Ürünlere İlişkin Görüşleri

Araştırmanın birinci alt amacı doğrultusunda öğretmen adaylarının okumayı tercih ettikleri edebî türlere ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda öğretmen adaylarının genel olarak çeşitli edebî türleri okumayı sevindikleri ve okumaya zaman ayırdıkları ancak bazılarının sosyal medyadan kaynaklı olarak okumayı ihmal ettikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda öğretmen adaylarından Serap, “Okumayı çok seviyorum ve okumaya çok zaman ayırıyorum. Özellikle yani alışveriş merkezlerinde en sevdiğim yerler kitapçılardır. Sürekli kitapçılara giderim. Almasam da oradaki şeyleri okurum ve en azından göz aşinalığım olsun bir şeyim olsun diye” sözleriyle okumayı sevdiğini ve okumak için zaman ayırdığını ifade etmiştir. Öğretmen adaylarının bir kısmının kitap okumayı çok sevdiğini ancak sosyal medya araçlarından ya da okuldaki derslerin yoğunluğu nedeniyle okumaya çok zaman ayıramadıklarını belirtmiştir. Öğretmen adaylarından Rehan, “Çeşitli ürünleri okurum çok da seviyorum ama yoğunluktan dolayı okuyamıyorum. Bir ara çok okuyordum ama okul ve ödevler çok yoğun olduğu için okuyamıyorum. Sistem sosyalleşmemize izin vermiyor” sözleriyle okul hayatının yoğunluğundan edebî ürünleri okumaya çok zaman ayıramadığını belirtmiştir. Öğretmen adaylarından Cemil ise internetin okuma üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çekerek “Düzenli okuma alışkanlığı lisedeyken biraz vardı internetin etkisiyle tabi artık biraz azaldı diyebilirim” demiştir. Öğretmen adaylarından Umut ise arkadaşlarından farklı olarak okumayı sevmediğini vurgulamış ve “Roman okuduğumu çok fazla söyleyemem. Çünkü sevmiyorum. Bilmiyorum edebî ürünlere karşı bir şeyim yok. Eğitim hayatım boyunca belki toplasanız bir iki şey okumuşumdur. Şiir filan o da. Çok değil. Ama sevmiyorum okumayı işin açıkçası” sözleriyle okumaya ilgi duymadığını ifade etmiştir.

“Öğretmen adaylarının okumayı tercih ettikleri edebî ürünlere ilişkin görüşleri” doğrultusunda öğretmen adaylarının okumayı tercih ettiği edebî ürünler şekil 4.1. 'de gösterilmiştir.

Şekil 4.1. *Öğretmen Adaylarının Okudukları Edebî Ürünler*

Şekil 4.1.'de görüldüğü üzere, öğretmen adayları roman (11), şiir (3), hikâye (3), makale (2), anı (1) ve tiyatro (1) gibi edebî ürünler okumayı tercih etmektedir. Öğretmen adayları söyledikleri edebî ürünler arasında en çok roman okumayı tercih ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca, öğretmen adaylarının okumayı tercih ettikleri ürünleri kişisel zevklerine (cinayet romanları, psikoloji romanları, tarihi romanlar) uygun olacak şekilde seçtiklerini belirttikleri görülmüştür. Öğretmen adaylarından Ayşe, “Daha çok cinayet romanlarını niye bilmiyorum ama çok hoşuma gidiyor böyle gizem” derken; Sinem “Roman ve tarihi romanları, dönemsel romanları okumayı daha çok seviyorum” demiştir. Benzer şekilde Yeliz de “Tarihi romanları çok seviyorum tarihe olan ilgimden dolayı” diyerek tarih alanına olan ilgisinden kaynaklı tarih içerikli edebî ürünler okumayı tercih ettiğini ifade etmiştir.

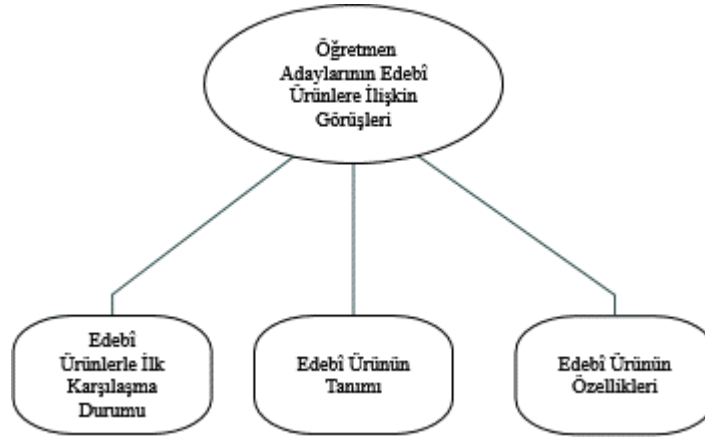
Öğretmen adaylarının okumayı sevdiği bir diğer edebî ürün ise şiirdir. Öğretmen adaylarından Reyhan “Şiiri çok severim, şiir okumaya bayılırım. İnternet üzerinde şiir okurum. Kitaptan okumak daha zevkli ama internetten de okurum araştırdığım böyle kendi çapımda” diyerek gerek internet gerekse kitaptan şiir okumayı sevdiğini belirtmiştir.

Öğretmen adaylarının okumaktan zevk aldıkları diğer edebî ürünler ise hikâye, makale, anı ve tiyatrodur. Öğretmen adayları roman ve şiirde olduğu gibi bu ürünleri okurken de ilgi alanlarına ve zevklerine göre bu ürünleri okuduklarını belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarından Berna “Genelde ben derslerle alakalı makaleleri inceliyorum. Hocaların yazdığı özellikle hocalarımın yazdığı makaleleri inceliyorum bu şekilde genelde en çok makale okuyorum” diyerek makale okuduğunu ifade ederken; tiyatroya

özel ilgisi olan ve okulda tiyatro gösterilerine katılan Hakan ise “Şimdi sorumluluk olunca insanın üstünde artık tiyatro tekstleri okuyorsun” diyerek tiyatro tekstleri okuduğunu ifade etmiştir.

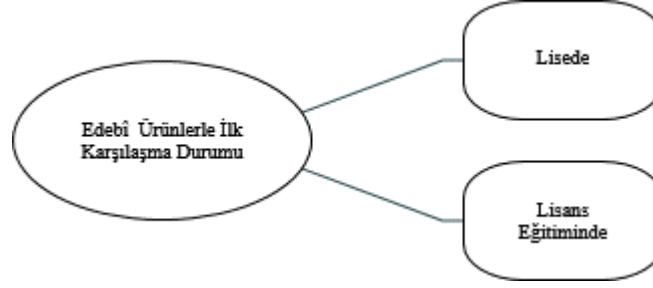
4.2. Öğretmen Adaylarının Edebî Ürünlere İlişkin Görüşleri

Araştırmada öğretmen adaylarının edebî ürünlere ilişkin tam bir tanım yapamadıkları görülmektedir. Edebî ürünlerin tanımını yaparken çeşitli edebî ürünlere örnekler vererek tanım oluşturmaya çalıştıkları araştırmanın bir diğer bulgusudur. Öğretmen adaylarının edebî ürünlere ilişkin görüşlerine dair bulgular “Edebî ürünlerle ilk karşılaşma durumu”, “Edebî ürünün tanımı” ve “Edebî ürünlerin özellikleri” olarak temelde üç tema etrafında toplanmıştır. Bu temalar Şekil 4.2.’de gösterilmiştir.

Şekil 4.2. Öğretmen Adaylarının Edebî Ürünlere İlişkin Görüşleri

Şekil 4.2.’de görüldüğü üzere, öğretmen adaylarının edebî ürünlere ilişkin görüşlerine dair bulguları şekillendiren temalardan biri “öğretmen adaylarının edebî ürünlerle ilk karşılaşma durumu” temasıdır. Öğretmen adaylarının edebî ürünlerle ilk kez karşılaştıkları durumlar Şekil 4.3.’te gösterilmiştir.

Şekil 4.3. Öğretmen Adaylarının Edebî Ürünlerle İlk Karşılaşma Durumu

Şekil 4.3.’te de görüldüğü üzere, Öğretmen adaylarının edebî ürünlerle ilk kez lisede Edebiyat derslerinde ve lisans eğitimleri sırasında Sosyal Bilgilerde Yazılı ve Sözlü Edebiyat İncelemeleri ve Coğrafya derslerinde karşılaştıklarını, bu ürünleri kullanma yeterliliği ve bilincine Sosyal Bilgilerde Yazılı ve Sözlü Edebiyat İncelemeleri dersi aracılığıyla ulaştıklarını dile getirmişlerdir

Lisans eğitimlerinde aldıkları “Sosyal Bilgilerde Yazılı ve Sözlü Edebiyat İncelemeleri dersinde” ilk kez edebî ürünleri gördüğünü söyleyen Sedef “Ben derse ilk başladığım zaman zaten meslek lisesi çıkışlı olduğum için bu dersleri daha yeni burada görüyorum. Böyle derslerin hiçbirini buraya gelmeden önce görmemişim buraya geldikten sonra gördüm” diyerek edebî ürünlerle ilk kez üniversitede karşılaştığını ifade etmiştir. Benzer şekilde, Evren “Edebî ürün neye deniyor gerçi bu sene öğrendim sanırım aldığım bu dersten (Sosyal Bilgilerde Yazılı ve Sözlü Edebiyat İncelemeleri) ötürü” diyerek edebî ürün kavramı ile lisans eğitimi sırasında karşılaştığını belirtmiştir. Hakan ise eğitimini aldıkları bölüm (Sosyal Bilgiler Öğretmenliği) kapsamında çeşitli derslerde edebî ürünlerle karşılaştıklarını “Bizim bölümden dolayı edebî ürünlerle zaman zaman içli dışlı olduk yani. Kafamızda bir aklımızda isim olarak kalan şeyler vardı” sözleriyle açıklamıştır.

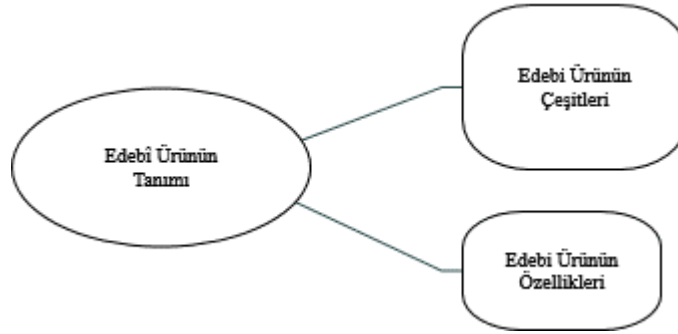
Farklı bir ülkede lise eğitimi alan Kamil ise edebî ürünlerle ilk karşılaşma durumunu şu şekilde ifade etmiştir:

Evet gördüm. Burada nasıl bilmiyorum da. Ben orada edebiyat dersini alırken. Şairin hayatını mesela okurduk. Ürünlerini öğrenirdik. Hangi ilçelerde yaşamış, hangi öyküleri yazmış? Çok geniş kapsamda biz onları işlerdik. Oradaki eğitimimiz şöyleydi hoca bir şairin hakkında ürünleri ve yaşamı hakkında bilgi verirdi. Diğer hafta ondan sözlü olurduk. Şiir verirdi biz şiiri ezberlerdik mesela gelirdik şiiri tahtada söylerdik.

Kamil, ilk olarak lisede bu kavramla karşılaştığını, şiir ve hikâye ürünlerini derslerde kullandıklarını belirtmiştir.

Edebî ürün kavramı ile geçmişte karşılaştığını belirten Sedef ise “Geçmişimi yokladığım zaman bile böyle çok nadir Türkçe kitaplarının içinde falandır belki küçük küçük böyle işte masallar ya da öyküler verilmiştir ama bu verilen şeylerin ne amaçla verildiği bize mesela söylenilmemiştir” sözleriyle Türkçe ders kitaplarında kısmen edebî ürünlere ilişkin bilgiler hatırladığını ancak onları da tam anlamıyla kavrayamadığını ve edebî ürünlerle karşılaşsa bile bu ürünlerin ne amaçla kullanıldığına dair bir bilgisinin olmadığını ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarının edebî ürünlere ilişkin görüşlerine dair bulguları şekillendiren diğer bir tema “edebî ürünün tanımı” temasıdır. Bu tema kapsamında öğretmen adaylarının edebî ürüne ilişkin tam bir tanım yapamadıkları ve edebî ürünü tanımlarken çeşitli edebî ürünlerden örnekler vererek tanım oluşturmaya çalıştıkları görülmüştür. Öğretmen adaylarının edebî ürüne ilişkin tanımlarına dair alt temalar Şekil 4.4.’te gösterilmiştir.

Şekil 4.4. Öğretmen Adaylarına Göre Edebî Ürünün Tanımı

Şekil 4.4’te de görüldüğü üzere, öğretmen adayları, çeşitli edebî ürünlerden örnekler vererek ve edebî ürünlerin özelliklerine değinerek edebî ürünü tanımlama yoluna gitmişlerdir. Bu nedenle, edebî ürünlerin tanımı teması “edebî ürünlerin çeşitleri” ve “edebî ürünün özellikleri” alt temaları üzerine şekillenmiştir.

Edebî ürünlerin tanımı temasını şekillendiren alt temalardan birisi “edebî ürünlerin çeşitleridir”. Edebî ürünü tanımlamaya çalışırken örnekler veren Canan, “Anı, deneme, gezi yazısı, halk türküsü, ninni, destan, efsane, ağıt, mektup. Bunlar edebî üründür”

diyerek edebî ürünün tanımını edebî ürünlerin çeşitlerini sayarak yapmıştır. Benzer şekilde Evren de “Destan işte ne biliyim makale, anı, gezi yazısı, mektup, biyografi, otobiyografi, söyleşi ve bu gibi ürünlere edebî ürün deniyor” sözleriyle edebî ürünün tanımını yapmak yerine edebî ürünleri sıralamıştır.

Öğretmen adaylarının edebî ürünlerin özelliklerine değinerek edebî ürünü tanımlaması “edebî ürünün tanımı” temasını şekillendiren diğer bir alt temadır. Öğretmen adayları edebî ürünü tanımlarken “sözlü ve yazılı ürünlerdir”, “geçmişe ait öğeler taşıır”, “kültür ve kültüre ait öğeler barındırır”, “geleceğe aktarılır”, “toplumsal değerlere yer verilir” ve “uygun bir dil ve üslubu vardır” gibi özelliklere değinmişlerdir. Öğretmen adaylarından Sinem bu konudaki düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

Edebî ürün sözlü ya da sözsüz, yazılı ya da yazısız işte yazılı ya da sözlü edebî ürünlerdir. Mesela yazılıda ne var? Roman, şiir, destan. Mesela sözlüde de daha çok halk edebiyatı, divan edebiyatı gibi şeyler. İşte koşuk, sagu ne bileyim koşma, destan sonra efsane, masal gibi şeylerdir. Gerçi bunlar yazılıda oluyor ama hani benim aklıma bunlar geliyor.

Sinem, edebî ürünlerin “yazılı ve sözlü” olarak türlerinin olduğunu ifade etmiş ve bu bağlamda bir tanım yapmaya çalışmıştır:

Edebî ürünler, türler aslında geçmişin bir aynası olarak nitelendirebilirim. Geçmişteki yaşananlar dönemin toplumsal, siyasal, kültürel, dini unsurların komple hepsini edebî ürünlerde görebiliriz yani. İşte bu şiirlerde atıyorum atasözlerimizde, deyimlerimiz de. Onun için hani geçmişin, yaşanan dönem çıkarılan edebî ürünün o dönemin toplumunun aynası olarak nitelendirebilirim.

Sinem, edebî ürünlerde geçmişe ait izlerin olması gerektiğini; edebî ürünler toplumun aynasıdır vurgusunu yaparak edebî ürünlerin geçmişe ait öğeler taşıması gerektiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Cemil de düşüncelerini ifade etmiştir:

Geçmiş yaşantıları, kültürümüzü anımsata her şey bir edebî üründür. Dedemin bir anısını anlatması bile benim için bir edebî üründür. Babam eskileri anlatmayı çok sever. Bende dinlerim onun anlattıklarını. Eski yaşam koşulları, eski kültürler falan bunlar benim için edebî üründür. Aktarılan yazılı yazısız her şey edebî üründür.

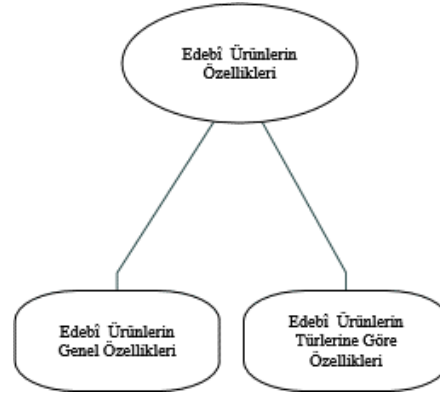
Cemil, edebî ürünlerde kültür ve kültüre ait öğelere yer verilmesi gerektiğini, ancak o zaman bir ürünü edebî ürün olarak sayabileceğini söylemiştir. Öğretmen adaylarından Sedef, edebî ürün ile ilgili bir tanım yapmıştır:

Edebî ürün geçmişte böyle yazılmış hani insanların geleceğe taşıması gerektiği, geleceğe taşıyıp ve gelecekteki kuşaklara aktarılması gereken ürünler olarak düşünüyorum. Yani mesela hikâye olsun, masal olsun ya da işte mesela biyografiler falan oluyor ya o tarz şeylerin geçmişte insanlara, geçmişte ki insanların geleceğe bilgilerini taşımak amaçlı olan ürünler diye düşünüyorum.

Diğer bir aday Veli ise “Bir kere edebî ürün denildiği zaman toplumun kültürünü yansıtan, toplumun aşkını, maddi, manevi değerlerini yansıtan kitaplardır, evraklardır,

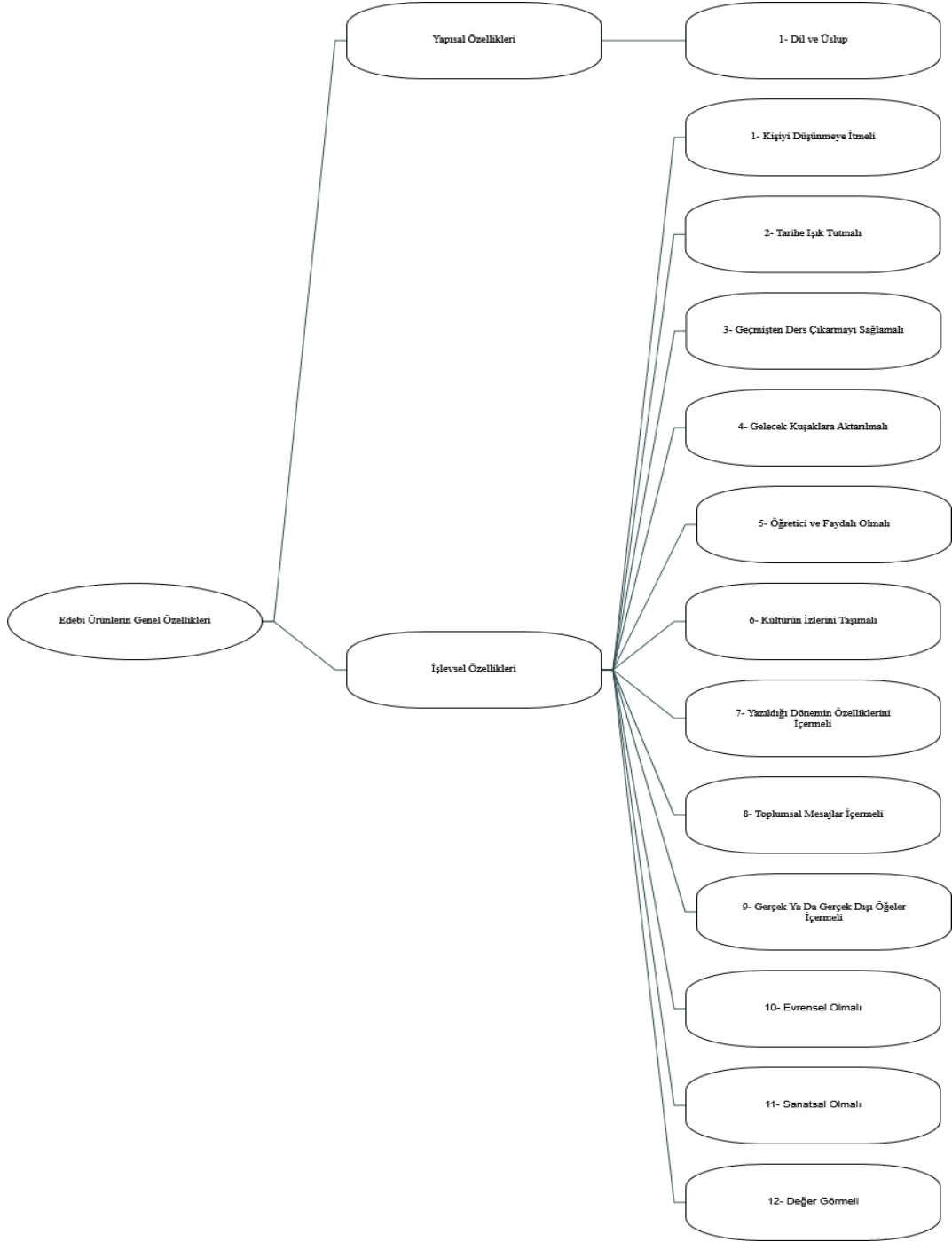
belgelerdir” diyerek edebî ürünlerin toplumsal değerleri yansıtmada bir araç olduğunu vurgulamıştır. Edebî ürünlerdeki “dil ve üsluba” değinen Berna ise, “Aslında edebî diyoruz ya hepsi normal hayattan biraz farklı olup, hani güzel bir dil, üslup kullanıp kendine bağlayan hani ürünlerdir” diyerek edebî ürünlerde güzel bir üslup olması gerektiğini ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarının edebî ürünlere ilişkin görüşlerine dair bulguları şekillendiren temalardan biri de “edebî ürünlerin özellikleri” temasıdır. Edebî ürünlerin özellikleri teması“ edebî ürünün genel özellikleri” ve “edebî ürünlerin türlerine göre özellikleri” alt temaları üzerine şekillenmiştir. Bu alt temalar Şekil 4.5.’te gösterilmiştir.

Şekil 4.5. Öğretmen Adaylarına Göre Edebî Ürünlerin Özellikleri

Şekil 4.5.’te de görüldüğü gibi, öğretmen adayları, edebî ürünlerin özelliklerini iki alt tema kapsamında açıklamışlardır. Öğretmen adaylarının bir kısmı edebî üründe bulunması gereken genel özellikleri açıklarken, diğer kısmı ise edebî ürünlerin özelliklerini türüne göre ayrı ayrı ifade etmişlerdir. Edebî ürünlerin genel özellikleri ve edebî ürünlerin türlerine göre özellikleri de alt temalardan oluşmaktadır. Bu alt temalardan edebî ürünlerin genel özellikleri şekil 4.6.’da gösterilmiştir.

Şekil 4.6. Öğretmen Adaylarına Göre Edebî Ürünlerin Genel Özellikleri

Şekil 4.6.'da da görüldüğü üzere edebî ürünlerin genel özellikleri iki alt tema kapsamında açıklanmıştır. Öğretmen adaylarının bazıları edebî ürünün özelliklerini yapı (Dil ve üslup) bakımından açıklarken diğerleri işlevi (Kişiyi düşünmeye itmeli, tarihe ışık

tutmalı, geçmişten ders çıkarmayı sağlamalı, öğretici ve faydalı olmalı, toplumsal mesajlar içermeli, vb.) açısından ifade etmiştir.

Edebî ürünlerin genel özelliklerini yapı bakımından açıklayan öğretmen adayları özellikle dil ve üsluba değinmiştir. Öğretmen adayları, bir edebî ürünün edebî ürün olarak nitelendirilebilmesi için, düzgün bir dili ve üslubunun olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmen adayları, edebî ürünlerde kullanılan sözcüklerin titizlikle seçilmesi, edebî ürünlerdeki dilin akıcılığı, yalınlığı, dilinin belli bir seviyede olmasının önemi ve dil bilgisi kuralları göz önüne alınarak ürünlerin yazılması gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca, edebî ürünlerin hem yazılı hem de sözlü ürünler olması gerektiğini söylemişlerdir.

Bu bağlamda öğretmen adaylarından Serhat, “Üslup bence. Üslup önemlidir Edebiyatta. Herkes aslında bir konuyu anlatabilir ama nasıl anlattığın önemlidir. Edebî ürünü bir edebî ürün olarak nitelendirmek için bence onun üslubunun oturmuş olması gerekiyor ve dil diyelim” diyerek “dil ve üslubun” edebî ürünler için önemli bir özellik olduğunu ve bu iki unsura önem verilmesi gerektiğine değinmiştir. Benzer şekilde Ayşe de düşüncelerini ifade etmiştir:

Yani ben mesela bir kitabı okurken hoşuma gitmeyen bir kelime gördüğüm de onu okumayı istemem. Beni böyle gerçekten heyecanlandıran eski kelimeleri çok severim kullanmayı onları görünce kitaplarda hani yan anlamı ya da günümüz kelimesini kullanırlar ama onu da yazarlar. O çok hoşuma gider mesela. Ya da o kelimeyi açıklaması. İşte böyle kullanılıyor falan diye ben bunu çok severim kitaplarda. Ve böyle hani güzel bir dil kullanılması hoşuma gider Sade yalın olmalı. Çok fazla süslü ve çok fazla ağır kelimeler hani böyle anlamını bilmediğim kelimeleri yani okusam bile anlayamam çünkü kelimenin anlamını bilmiyorum. Yapıtı nasıl anlayabilirim. Bu şekilde olsa daha iyi olur bir de akıcılık önemli.

Ayşe, edebî ürünlerde kullanılan kelimelerin özenle seçilmesi gerektiğini, “güzel bir dil” kullanılmasını ve “akıcılığın” , “yalınlığın” önemli bir özellik olduğunu vurgulamıştır. Cansu ise “edebî ürünün dili belli bir seviyede olmalı”, “kelimeler özenli ve çeşitli olmalı”, “edebî ürün kişiyi düşünmeye itmeli” vurgusu yaparak, hem yetişkin hem de küçük yaştaki okurlara değinmiştir:

Edebî ürünün bana göre basit dilli olmayacak. Mesela bazı yazarlar var günümüz yazarları öyle cümleler kuruyor ki kitabı bir günde bitiriyorum. Edebî ürünlerin dili yoğun olacak ne dediğini biraz düşünmem gerekecek. Bence edebî ürünün en önemli özelliği dilinin üst seviye olması. Tabi ki her yaş grubu için değil. Küçük çocuklar için ilkökul çağında ki çocuklara bunları veremeyiz. Anlaşılır bir dil olacak ama çok kelime kullanılması da önemli bence onların kelime dağarcığının gelişimi için önemli. Onların anlayabileceği kelimeler olmalı, tabi ki sürekli aynı kelimeler üzerinde dönmemeli.

Edebî ürünlerin genel özelliklerini işlevi bakımından açıklayan öğretmen adayları, “kişiyi düşünmeye itmeli”, “tarihe ışık tutmalı”, “geçmişten ders çıkarmayı sağlamalı”, “gelecek kuşaklara aktarılmalı”, “öğretici ve faydalı olmalı”, “kültürün izlerini taşımalı”, “yazıldığı dönemin özelliklerini içermeli”, “toplumsal mesajlar içermeli”, “gerçek ya da gerçek dışı öğeler içermeli”, “evrensel olmalı”, “sanatsal olmalı”, “bir amaç için yazılmalı” ve “değer görmeli” gibi özelliklere değinerek açıklama getirmişlerdir.

Cemil de edebî ürünlerle ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Mesela dediğim gibi babam bana geçmiş yaşantısını anlattığında bir ders çıkarmalıyım. Bir hata bile yapmış olsa bunu anlattığında ilerde bende ondan yola çıkarak bir ders çıkarmalıyım. Orta Asya’da zengin kültürümüz var fakat bunlar gün yüzüne çıkartılmıyor. Bunlar gün yüzüne çıkartılarak geçmişimizi öğrenebiliriz. Edebî ürünler geçmişi daha iyi gelecek nesile yansıtmalı.

Cemil, “geçmişten ders çıkarmayı sağlamalı” ve “zengin kültürümüz gelecek kuşaklara anlatılmalı” vurgusu yaparak iki önemli öğeye değinmiştir. “Edebî ürünler tarihe ışık tutmalı” diyen Rüştü “Edebî ürünler mesela gelecek nesiller için önceki tarihte yanlış yaptıkları şeyleri ya da bir kahramanlık öyküsü olduğunda kullanılabilir. Dolayısı ile tarihe ışık tutmalı aslında. Geçmişteki işte olayları, kahramanlıkları falan içermeli ” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Evren ise, “Bize bir şey katıyor mu hani biz ondan bir şey öğrenebiliyor muyuz? Bizim için gerekli mi? Faydalı mı faydasız mı? Edebî ürün insanların okuyup bilinçlenmesi ve karşısına çıkacak olayları önceden sezebilmesine yardımcı olacak materyaller diyebilirim. Bizi hayata hazırlamalı” diyerek, edebî ürünün öğreticiliği ve faydası üzerinde durmuştur.

Edebî ürünlerin kültürel izler taşımalı diyen Ayşe ise “Yaşanılan toplumun kültürün o kültürün izlerini taşır. Başka kültürlerle bizim kültürü karşılaştırma gibi özellikleri olabilir” diyerek hem yaşanılan toplumun kültürünü hem de diğer kültürlerin izlerini edebî ürünlerde görmenin mümkün olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Hakan, edebî ürünün “evrenselliği” içermesi gerektiğini, “Bence evrensel olmalıdır. Toplumun şeyini yansıtmalıdır. Yani global toplumun aynası olmalıdır. Toplumun tabi ki de şeylerini yansıtmalıdır ama bulunduğu toplumun şeylerini ama dünyanın kültürünü de yansımaları, barındırmasını isterim açıkçası” sözleriyle ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarından Sinem “Mutlaka bir dönemi vardır ama genelde her döneme hitap etmeli sadece bir dönemin özelliklerine göre değil de toplumun çok büyük bir kesimine hitap etmeli daha genel-geçer, evrensel olması gerekiyor” derken; Veli de, “Bir kere edebî ürün denilebilmesi için öncelikle bütün herkese hitap etmelidir. Geniş çerçeveye sahip olmalıdır. Kesinlikle çoklu bakış açısı ile yazılıp, çoklu kesime hitap

etmelidir. Tek tip olan her şey bir yere kadardır bir yerden sonra bayar sıkar insanı” diyerek edebî ürünün hem “içinde bulunduğu dönemin” hem de “evrensel” değerleri de içeren özellikleri barındırması gerektiğini ifade ederek “çeşitliliklerin, farklı bakış açılarının” da olması gerektiğini vurgulamışlardır.

Sinem “Edebî ürünlerin illa gerçek olması bir gerçekliği yansıtması gerekmiyor. Bizde pek çok edebî ürün var hani bunlar genelde abartılarak ortaya çıkmış ürünler ve biz bu edebî ürünleri okuyarak büyüyoruz. O yüzden illa gerçekçi olmasına gerek yok bence” sözleriyle edebî ürünlerin başka bir özelliği olarak “edebî ürünlerin gerçek ya da gerçek dışı öğeler içerebileceğini” vurgulamıştır.

Hakan ise “Bence öncelikle edebî ürünler sanatsal, öğretici şeyinin yanında sanatsal şeyinin de olması gerekiyor. Ki zaten hepsinde görüyoruz açıkçası” diyerek edebî ürünün “sanatsal” bir özellik de taşıyabileceğini ifade ederken, Yeliz “Okunabilmesi için değer görmesi gerekiyor insanlar tarafından” diyerek başka bir deyişle edebî ürünlerin “değer gören” ürünler olduklarının altını çizmiştir. Edebî ürünlerin “bir amaç için yazıldığını” ifade eden Ayşe “Ne için yazılıyor hani” diyerek, edebî ürünlerin yazılırken bir amacı olmalı ve bu doğrultuda yazılmalı vurgusunu yapmıştır.

Öğretmen adaylarının edebî ürünlere ilişkin görüşlerine dair bulguları şekillendiren edebî ürünlerin özellikleri temasının, bir alt teması “edebî ürünlerin türlerine göre özellikleridir”. Öğretmen adaylarının bazıları bir edebî üründe bulunması gereken özellikleri edebî ürünün türüne göre ayrı ayrı ifade etmişlerdir. Öğretmen adaylarına bir edebî üründe olması gereken özellikler sorulduğunda her bir edebî ürünün farklı özellikler taşıdığını söyleyerek çeşitli türlerden (şiir, roman, hikâye, deneme, biyografi, destan, makale, atasözü, masal) örnekler vererek edebî ürünlerde bulunması gereken özellikleri açıklamışlardır.

Öğretmen adayları her edebî ürünün kendine has bazı özellikleri olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarından Kamil, “Şiirde hocam şöyle mesela en aklıma gelen aşk şiirlerinde duygulardan oluşur. Bir insanı çok sevdiği için içten gelmesi. Bazı duyguları yazarak ifade edersin. Aslında duygu düşünceleri yazarak ifade etmek” diyerek edebî ürünlerden şiire örnek vererek, şiirin duygu ve düşünceleri yansıtan bir özelliğinin olduğunu ifade etmiştir. Buna ek olarak Kamil “Hani mesela destan olsa, hayal ürünü olan ürünler. Destanlar böyle hayatta gerçek olmayan bir şey ama onu hayal ederek canlandırmış. Bir kâğıda yazılmış hali” diyerek destanların hayal ürünü öğeler taşıyan bir edebî ürün olduğunu vurgulamıştır.

Galip, roman ve şiiri şekilde karşılaştırmıştır:

Ya mesela şiir bence daha çok kişisel bir şey. Çünkü şiiri okuyan her insan onda farklı bir şey buluyor böyle. Hani net bir şey bulmuyor. Zaten şeye de karşıyım ben bu şiirin kalıpları şöyle olması lazım böyle olması lazım ona da karşıyım zaten kişi ne okuyorsa onu kendisine göre bir şey alması lazım ondan, şiirden. Ama romanda öyle değil. Romanın bir belli bir kalıbı var giriş, gelişme, sonuç bölümü var. Okuyan kişi yani genel zaten ondan herkes aynı şeyi anlıyor. Bazen şeyi tabii, yazarın yaratıcılığına kalmış bir şey öyle oyunlar çeviriyor ki, olayın sonunu kişiye bağlıyor, okuyucuya bağlıyor o da ayrı güzellik zaten.

Galip, edebî ürünlerden “roman” ve “şiir”i karşılaştırarak, şiirin daha öznel, romanın ise daha nesnel bir tür olduğunun altını çizmiştir. Bu bağlamda, şiirde her insanın farklı bir duygu bulduğunu ve şiirin kalıplarının olmaması gerektiğini söylerken, romanın belli kalıplar dâhilinde yazıldığını ve çoğu zaman okuyucuların romanlarda benzer duygular hissettiğini ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarından Korhan, “Romanı düşündüğümde farklı bir deneyim var aslında orada. Farklı insanların hayatlarını yansıtmaya çalışıyor. Çeşitli betimlemeler yaparak farklı zaman ve mekânda var olmuş bir olayı ya da yaşanmış bir sorunu gözlerimizin önüne sermesi açısından farklı bir deneyim sunduğunu düşünüyorum” diyerek edebî ürünlerden roman türüne bir örnek vermiştir ve romanların farklı yaşamlar, farklı deneyimler sunduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde Berna da “Mesela, roman yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olaylar. Genellikle bir ana konu var bir de onun etrafında çok boyutlu konular var bu şekilde. Hikâye ona göre daha kısa” diyerek romanlarda yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olayların konu edinildiğini ve biçimsel olarak hikâyelerin romanlara göre daha kısa olduğunu söylemiştir.

Öğretmen adaylarından Sedef ise “Mesela masalların falan diyoruz ve çocukları eğlendirmek amaçlı ama onun içinde de birçok bilginin olması gerekiyor” diyerek edebî ürünlerden masalların hem bilgilendirici hem de eğlendirici yönlerinin olması gerektiğini vurgulamıştır.

Öğretmen adaylarından Serhat “Eğer bu kurmacaysa kurgusu diyelim. Değilse, düşünceyse eğer deneme anlamında ya da başka bir şey. O duyguları nasıl ifade edebildiği, yani o duyguları gerçekten yansıtıp, yansıtamadığı” diyerek kurgusu olan ürünlerde nasıl kurgulandığının ve hissedilmesi gereken duyguları yansıtmasının önemli olduğunu ifade etmiştir. Korhan ise “Biyografide bir insanın nasıl bir hayat yaşadığını, ne gibi süreçlerden geçtiğini görüyoruz” diyerek biyografilerde insanların yaşamlarına dair bilgilere ulaşılabildiğine dair bir özellikten bahsetmiştir.

Öğretmen adaylarından Koray, destanların kültür öğeleriyle olan ilişkisi konusunda düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Bence edebî ürünler skalası çok geniş. Epik tarzda olanlar, örneğin, destanlar genelde öyle oluyor ürünler çok fazla kültür birikime sahip olması gerekiyor. Ayrıca mesela destanın özelliği destandan abartılıda olsa bir mesaj veriliyor. Örneğin, Oğuz Kaan Destanı kaç yaşındayken kaç aylıkken yürümüş, boğayı devirmiş falan bunları düşündüğünde çok abes ama sonrasında o destanda verilen milli duyguların geliştirmeye yönelik, milli bilinç oluşturmaya yönelik bir şey orada bile abartıya kaçsa da bu bir mesaj veriyor. Öğretilen bir şey var diye düşünüyorum.

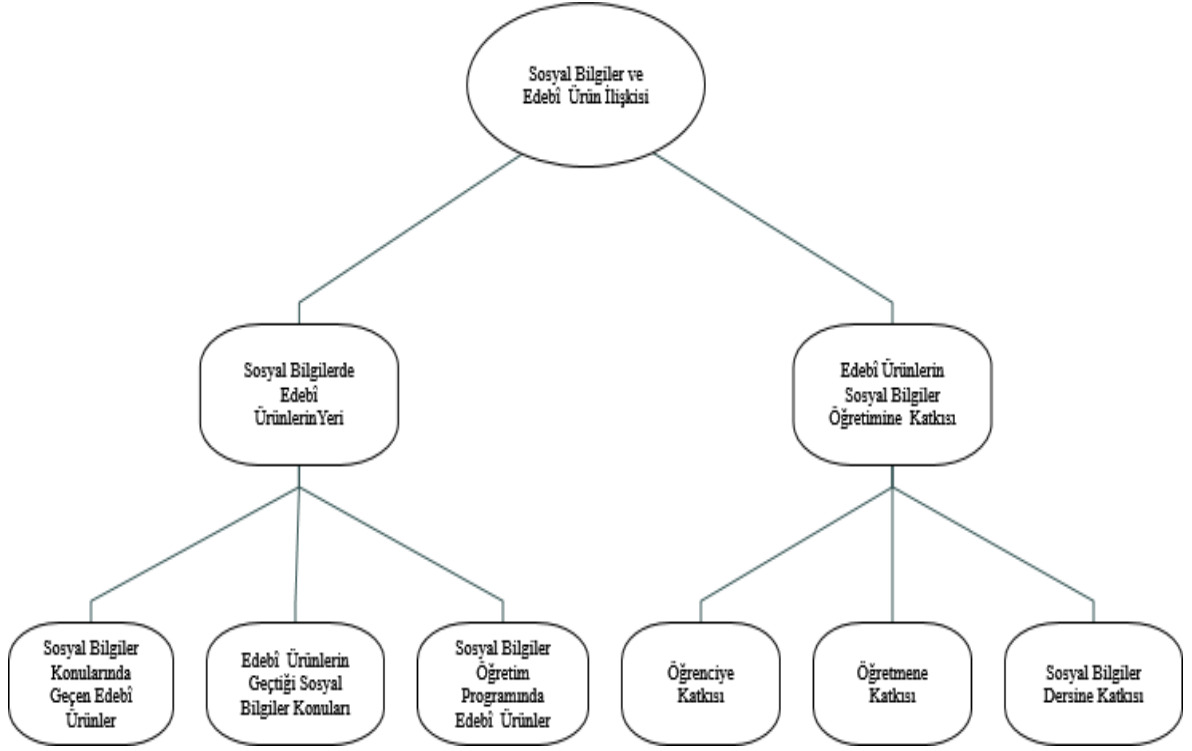
Koray, destanların milli duygulara, milli bilinci oluşturmaya yönelik mesajlar verdiğini ve destanların kültürel öğeler taşıdığını dile getirmiştir. Buna ek olarak, Koray “Atasözleri mesela siz sayfalarca birkaç cümleyle anlatılmayacak veya anlatılamayacak şeyleri bir atasözü ile çat diye anlatıyorsunuz” diyerek, atasözlerinin hayatta başa gelebilecek olası durumları tek cümleyle tanımlamada önemli olduğunu ifade etmiştir.

4.3. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler ve Edebî Ürün İlişkisine Yönelik Görüşleri

Öğretmen adayları genel Sosyal Bilgiler dersi kapsamında edebî ürünlerin kullanımının önemli olduğunu ifade etmiştir. Öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersi içinde kullanılabilen şiir, destan, öykü, gezi yazısı, biyografi/otobiyografi, şarkı/türkü, roman, atasözü, anı, makale, mektup, efsane, masal, deneme, tekerleme, mani ve fıkra gibi edebî ürünlerin olduğunu; Sosyal Bilgiler dersi içinde kullanılan edebî ürünlerin tarih, Coğrafya, vatandaşlık, felsefe, psikoloji, sosyoloji ve ekonomi konularının içinde geçtiğini; programda edebî ürünlere yer verilme durumunun eksik bırakıldığı; öğretmenlere ilişkilendirmeler konusunda yardımcı olacak kaynak durumunda olan programda daha fazla yer verilmesi gerektiği; dersi daha zengin bir hale getirmede önemli kaynak olduklarını ve bu nedenle de programlarda daha geniş bir şekilde yer alması gerektiği araştırmanın bulguları arasında yer almaktadır.

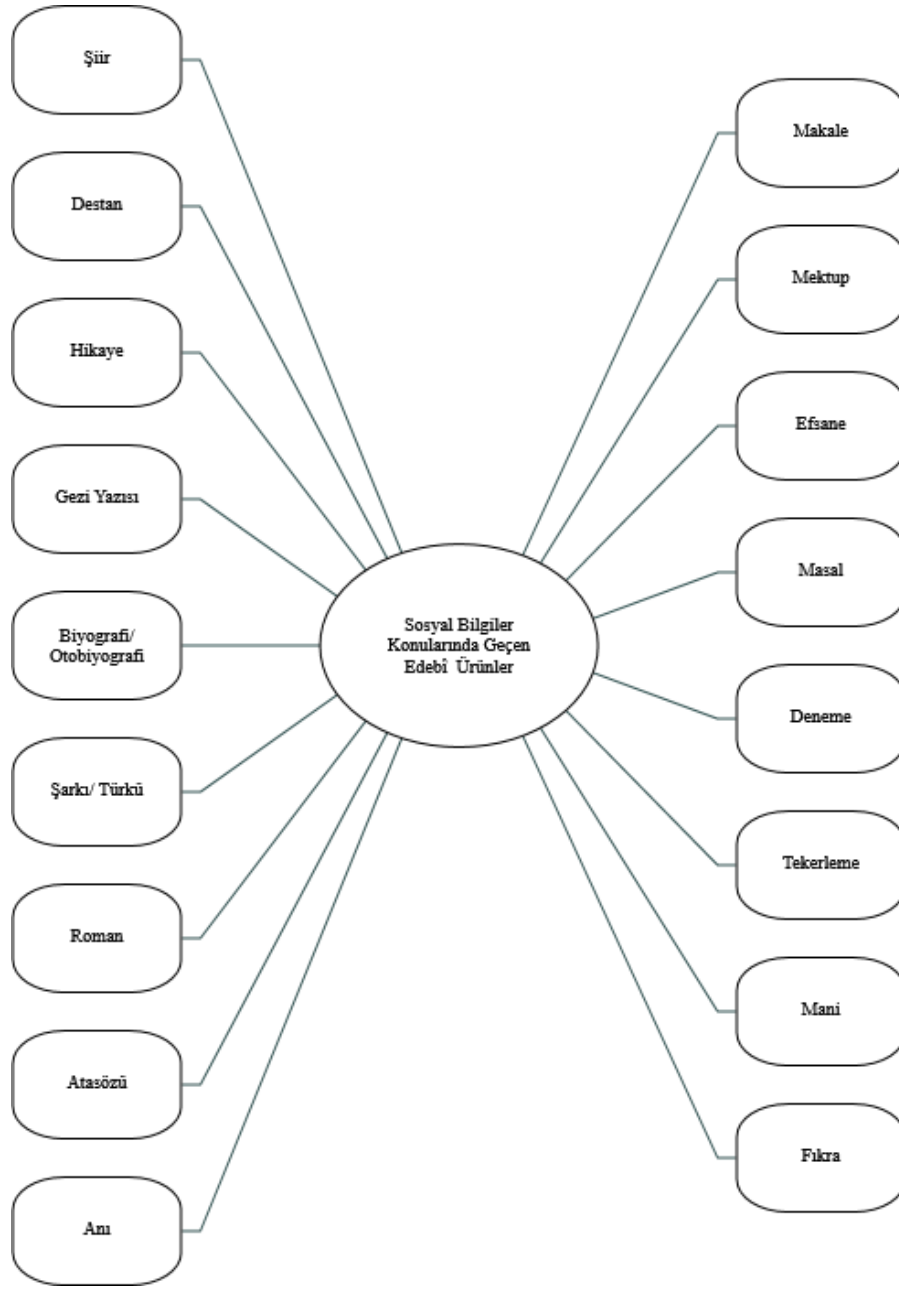
Ayrıca öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürün kullanımının öğretmen, öğrenci ve ders süreci açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler ve edebî ürün ilişkisine yönelik görüşlerine dair bulgular “Sosyal Bilgilerde edebî ürünlerin yeri” ve “Edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretimine katkısı” olarak temelde iki tema ve bu temalar altında oluşmuş alt temalar etrafında toplanmıştır. Bu temalar ve alt temaları şekil 4.7.’de gösterilmiştir.

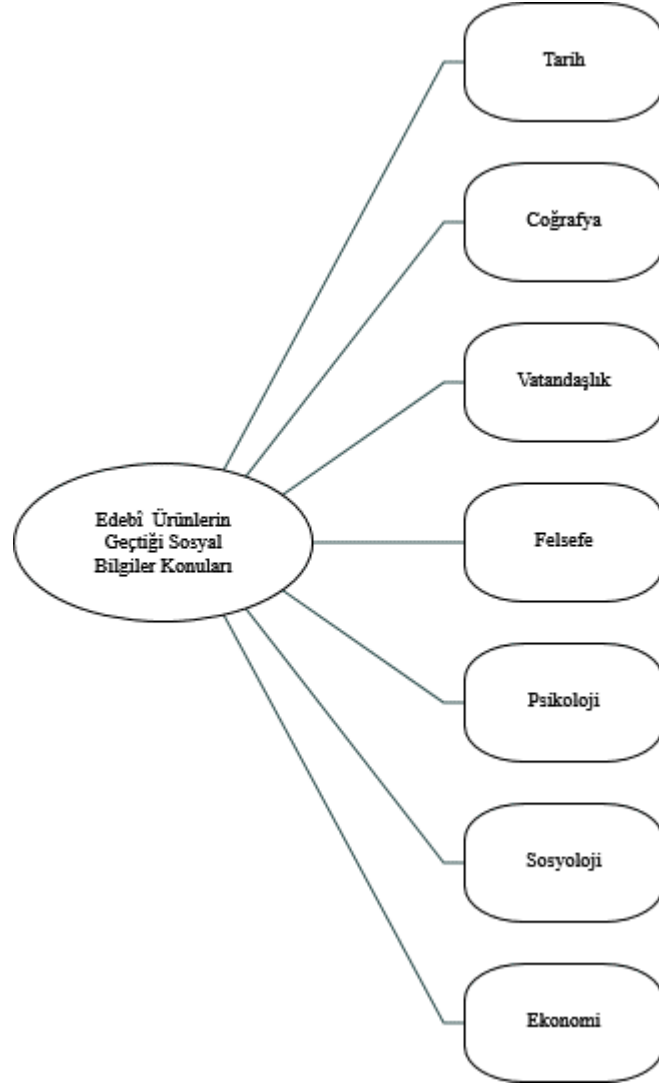
Şekil 4.7. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Ve Edebî Ürün İlişkisine Yönelik Görüşleri

Şekil 4.7.’de görüldüğü üzere “Sosyal Bilgilerde edebî ürünlerin yeri” teması “Sosyal Bilgiler konularında geçen edebî ürünler”, “Edebî ürünlerin geçtiği Sosyal Bilgiler Konuları” ve “Sosyal Bilgiler Öğretim Programında edebî ürünler” alt temaları üzerine şekillenmiştir.

Şekil 4.8. Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler Konularında Geçen Edebî Ürünler

Şekil 4.8.’de görüldüğü üzere “Sosyal Bilgiler konularında geçen edebî ürünler” alt temasında, öğretmen adayları Sosyal Bilgiler dersi içinde genellikle şiir, destan, hikâye, gezi yazısı, biyografi/ otobiyografi, şarkı/ türkü, roman, atasözü, anı, makale, mektup, efsane, masal, deneme, tekerleme, mani ve fıkra gibi edebî ürünlerin geçtiğini belirtmişlerdir.

Şekil 4.9. Öğretmen Adaylarına Göre Edebî Ürünlerin Geçtiği Sosyal Bilgiler Konuları

Şekil 4.9.’da görüldüğü üzere “Edebî ürünlerde geçen Sosyal Bilgiler konuları” alt temasında, öğretmen adayları edebî ürünlerin sırasıyla “tarih”, “coğrafya”, “vatandaşlık”, “felsefe”, “psikoloji”, “sosyoloji” ve “ekonomi” gibi Sosyal Bilgiler konularında kullanılabileceğini açıklamıştır. Bu bağlamda, öğretmen adayları Sosyal Bilgiler konularını ve kullanılan edebî ürünlere ilişkin açıklamaları örneklerle ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarından Yeliz, Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kullanılabilecek türlerle ilgili olarak şunları söylemiştir:

Sosyal Bilgilerde tarih olarak düşündüğümüzde Atatürk gibi önemli kişiliklerin tanıtımda biyografi kullanılabilir. Ya da Atatürk ‘ün hayatını anlatacağız bunu Atatürk’ ten anılarla anlatabiliriz direk

kazanımlarımızla örtüştüğünü düşünüyorum hatta daha artırılabilir yani. Kültür miras konusu var mesela bunula ilgili bir gezi yazıları olabilir işte seyahatname örnekleri olabilir otomatik olarak zaten hani edebiyatla bağlantılı oluyor onlardan mutlaka yararlanırsınız.

Yeliz, “Atatürk’ün hayatı” ile ilgili konularda “biyografi”, “anı”; “kültür miras” konusunda “gezi yazısı” gibi edebî türlerin Sosyal Bilgiler dersi kapsamında kullanılabilceğini ifade etmiştir.

Berna, Sosyal Bilgiler öğretiminde “seyahatnamelerin” önemli olduğuna vurgu yapmıştır:

Gezi yazıları “Kültür ve Miras” ilgili olabilir. Mesela Seyahatnameler var gezi yazıları bunlarla birlikte önceden kervansarayların olduğunu, ticaretin nasıl yapıldığını “Üretim-Dağıtım” konularında kullanabiliriz. Kervansaraylar sadece ticaret değil, dinlenme ya da farklı farklı etkinlikler oluyor. Güvenlik sağlanıyor çocuk bunu bilemez ama gezi yazısı ile çocuk bunları öğrenir.

Berna, “Kültür ve Miras” konusunda ve “ekonomi” ile ilgili konularda gezi yazılardan faydalanılabileceğini ifade etmiştir. Seyahatnamelerin çocukların kervansarayların sadece ticari amaçla değil pek çok farklı amaçla da kullanılabileceğini öğrenmesine katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarından Cansu “Gezi yazısı, biyografi inkılap tarihinde çok rahat kullanılacak türler. İnkılap tarihinden Atatürk’ün biyografisini veya İsmet İnönü’nün biyografisini çocuklara anlatabiliriz. Osmanlı şu yılda kuruldu gibi bir de hikâyeye, biyografiye, çocukların gözünde canlandırarak belki bunu sanatsal bir şeye de dönüştürebiliriz” diyerek “inkılap tarihi” konularında “hikâye”, “biyografi” gibi edebî ürünlerin kullanılabilceğini ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarından Sinem, efsane ve destan türünün Sosyal Bilgiler dersinde kullanımıyla ilgili şu görüşleri dile getirmiştir:

Özellikle kültür mirasta mesela Kültür ve Miras öğrenme alanı için destanlar, efsaneler işte mitolojik karakterler çünkü genelde tarihsel olgulara çok önem verdiği için bu ünite böyle şeylerle geçmiş desteklenebilir. Mesela konu olarak Türklerin Orta Asya’dan göçünden bahsediyor. Ama orada mesela onların şaman inancından bahsederken oraya bir tane efsane, destan, bir tane mitolojik karakter sıkıştırılsa çocuklar onu onunla eşleştirip onlar için daha iyi bir öğrenme olabilir.

Sinem, “Kültür ve Miras” konusunda edebî ürünlerden “efsane” ve “destan”ın kullanılabilceğini ifade etmiştir. Ek olarak edebî ürünlerle anlatılan konularda öğrencilerin edebî ürünlerdeki olaylar ve Sosyal Bilgiler konularını eşleştirip daha iyi bir öğrenme gerçekleştirebileceği vurgusunu yapmıştır.

Başka bir öğretmen adayı Ayşe, “Örneğin savaşları anlatırken mesela, Kurtuluş Savaşı’nı anlatacağım. Kurtuluş Savaşı dönemindeki insanlar edebî ürünler koyan

insanlarsa bunların ürünleri mesela, şiir olur. Şiirde insanların hani coşkusu, duygusu ya da o dönemin izlerini taşıyan öğeler vardır” sözleriyle “Kurtuluş Savaşı” gibi savaşlarla ilgili tarihi konularda “şiir” türünün kullanılabilceğini bu şekilde döneme ait hem “duygu” hem de “döneme ait izlerin” yansıtılabileceğini ifade etmiştir. Başka bir aday Evren “Mesela tarihte gezi yazısı. Çünkü sonuçta gidip göremediğimiz yerlerin gezi yazısı ile öğrencilere aktarılması olabilir. Onun dışında mektup olabilir mesela. Mektuplar da sonuçta gerçek yazı olduğu için, gerçek hayattan alınma olduğu için tarih için nesnel bir materyaldir bana göre” sözleriyle “tarih” ile ilgili konularda “gezi yazısı” ve tarih için nesnel materyaller olarak gördüğü “mektup” gibi edebî ürünlerin ders kapsamında kullanılabilceğini söylemiştir.

Koray, edebî ürünleri özellikle tarih konuları ile bağdaştırmakta ve bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

Sosyal Bilgiler dersinde özellikle ben tarihle olan kısımda çok bağdaştırıyorum. Örneğin, birinci dünya savaşında ki cephelemleri anlatıyorsunuzdur, Mehmet Akif, Ersoy’un şiiri ile o cephelemleri özetleyebilirsiniz. Örneğin, Oğuz Kaan, Alper Tunga destanlarından falan bahsederseniz çocuklarda tarihle, “Kültür ve Miras” ünitesi var orda Türk tarihi ilgili olaylar var. O olayları saf bilgilerle herkese iyi anlatamazsınız belki de hani tamam savaşlar yapıldı, herkesi yeniyoruz şeklinde anlatıyoruz ama bunu bir edebî ürünle desteklersek öğrencilerde etkisi çok daha büyük olur. Düz bilgiyle anlayan öğrenci etkisi daha geniş olur öğrencilerin ufukları açılır. Örneğin, Kanuni’nin Fransa kralına gönderdiği mektuplar. Bunlar kullanılabilir.

Koray, “cephelerle” ilgili konularda edebî ürünlerden “şiir” ya da “Kültür Miras” konusunda “mektup” kullanılarak öğrencilerin anlatılan konuyu daha iyi anlayacaklarını ifade etmiştir.

Salih, Sosyal Bilgiler dersinde hem tarih hem coğrafya konularında edebî ürünlerin kullanılabilceğini şu sözlerle dile getirmiştir:

Mesela bir gezi yazısını örnek verirsek, Ege Bölgesi ile ilgili bir gezi yazısı örneğini aldığımızda “Kültür ve Miras” konusunu işlerken kullanılabilir. Mesela oradaki Efes’i Milas’ı işte Aspendos o bölgedeki her şeyi tarihi ürünleri anlattığınızda bunu yaparken ister istemez hem tarih hem de Coğrafya dersini birden fazla bilgi vermiş olursunuz ve katkı sağlanmış olur öğrenciye.

Salih, edebî ürünlerden gezi yazıları ile Sosyal Bilgilerin hem “tarih” hem de “Coğrafya” konularının anlatılabileceğini ve konuların edebî ürünlerle birlikte anlatılmasının öğrencilere büyük katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarından Koray, gezi yazılarını Coğrafya dersi ile ilişkilendirmektedir:

Örneğin Doğu Karadeniz’i tanıyacaksanız bir gezi yazısı örneğiyle nelerin yetiştiğini, her mevsim yağışlı olduğunu açıklayabilirsiniz. Mesela, Ayder yaylasını bir gezi yazısı örneğiyle açıklayabilirsiniz. Kitapta olmayan bir bilgiyi gezi yazısında bulan öğrenci öğretmenim şu da varmış şunu da öğrendik der mesela en çok yağışı sonbaharda alıyormuş bunu öğrendik der.

Koray, Coğrafya ile ilgili konularda gezi yazıları ile Doğu Karadeniz’e dair pek çok bilginin öğrenilebileceğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Canan, “Mesela gezi yazısı ile Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Beş Şehir eseri kullanılabilir. Mesela ülkemizin coğrafi özelliklerinin tanıtıldığı konuda kullanılabilir sözleriyle Türkiye’nin coğrafi özellikleri ile ilgili konularda gezi yazıları kullanılabilir demiştir.

Yeliz de benzer şekilde düşüncelerini ifade etmiştir:

Türkülerimiz mesela işte bir bölgeyi anlatacağız o bölgenin türküsünde yola çıkarak çocukta akılda kalıcılığı sağlayabiliriz. Yine bölgeleri anlatmak için türküler kullanılabilir. Türkiye’nin coğrafi bölgelerinden bahsedeceğim çocukta kalmayacak ama ben işte Tokat yöresinin bir türküsüyle başladığımda hatta başka halka oyunlarıdır başka bir şeylerdendir çocukta kalacak. Tokat işte bu türküsü vardı demek ki buranın özellikleri bu buydu çok daha akılda kalıcı olduğunu düşünüyorum.

Yeliz, Türkiye’nin Coğrafi bölgeleri konusunda Türkülerin kullanılabileceğini ve türkülerle gerçekleşen bir Sosyal Bilgiler öğretimiyle, öğrencilerde kalıcı öğrenmelerin de gerçekleşeceğini ifade etmiştir.

Berna, Coğrafya ile ilgili konuların türküler ile anlatılmasına ilişkin olarak örnek vermiştir:

Mesela iklimle ilgili türküler vardı. İşte “Kızılırmak” türküsü. Bir kazanım var, doğal afetlerden yola çıkarak insan hayatı üzerindeki etkisini kavrar böyle bir kazanım var. Muhakkak hepsinde doğal afetler ile ilgili bir olayı olmuştur. Deprem olmuş olabilir bir sel olabilir bir şeyler yaşamış olabilir. Bunları sorarak ilk önce bir beyin fırtınası yapıldıktan sonra “Kızılırmak” türküsü okutulur. Çocuk ilk baş bunu kavrayamaz hani türkü ne alaka diyebilir. Çocuğa bununla ilgili video ya da öğretmen şu şekilde bir konuşma yaparsa işte çocuklar Kızılırmak türküsünü Kızılırmak niye kızıl neden Kızılırmak neden o ismi almış kızıl nedir hangi renktir kan rengi ya da işte kırmızı rengi çocuk biraz daha bağdaştıracak. Ya da mesela kültür, dördüncü sınıf bir çocuğa kültürü nasıl öğreteceksin, kültür ne mesela. Kültürün 180- 200 tane tanımı var. Hangi birine göre öğreteceksin, bunu nasıl algılayacak. Şimdi bir çocuk en çok ne yapar 4.sınıf çocuğu oyun oynar. Eskiden oynanan oyunlar nelerdir. Mesela türküler var, “Çayda Çıra” önce bu gibi türkülerden yararlanırsınız. Türkülerde geçen oyunları biliyor musunuz çoğu bilmiyordur belki annelerinden birkaç tanesi duymuştur geçmişten günümüze bu oyunları bahsedip değişim ve sürekliliğini algılarız.

Berna, “Coğrafya” ile ilgili konularda “yöresel türkülerden” yararlanarak bu durumun hem öğrencinin dikkatini çektiğini hem de beyin fırtınası yaparak öğrencilerin bölgeye ilişkin bilgiler edinebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca “kültürel” öğelere ait konuların öğretilmesinde de “türkülerin” önemli ve yararlı olduğuna dair vurgu yapmıştır.

Canan, Sosyal Bilgilerde “vatandaşlık” konularının öğretiminde de edebî ürünlerinden faydalanılabileceğini söylemiştir:

Mesela haklarla ilgili bir konuda kadın haklarıyla ilgili bir konuda, hani mesela Bedri Rahmi Eyüpoğlu’nun “Karadut” adlı şiirinden bahsedebiliriz. Dediğim gibi roman kullanılabilir. Mesela Kurtuluş Savaşı ile ilgili bir konuda milli mücadele döneminin anlatıldığı bir konuda Halide Edip Adivar’ın “Ateşten Gömlek” romanını kullanabilir Hani kadına verilen önem hakkında veya yine Duygu Asena’nın romanları var kahramanlar hep erkek diye belki ondan bahsedebiliriz.

Canan, şiir ve romanlar ile kadın hakları konularının işlenebileceğini vurgulamıştır. Benzer şekilde Cansu da, vatandaşlık konularının hikâyeler ve romanlar ile anlatılabileceğini söylemiştir:

Vatandaşlıkla ilgili bir konudan bahsederken mesela demokrasiden bahsederken o yaşta 4. ve 5. sınıftaki çocuklara soyu olarak anlatmak çok zor, onların daha anlayabileceği türde hikâyelerle bunları sadeleştirip basitleştirip onların daha kolay anlamasını, benimsemesini sağlayabiliyoruz. Bir romandan hikâyeden yola çıkalım demokrasiyle ilgili. Kendini oradaki karakterin yerine koyabiliyor. Ben de bunun gibi olup, bunları elde edebilirim diyebilir.

Cansu, bu sözleriyle demokrasi ile ilgili konuların anlatımının daha somut bir hale getirilmesinde edebî ürünlerden “hikâye” ya da “romanın” kullanımının öğrencilerin konuları daha iyi anlamasında büyük katkı sağlayacağını ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarından Sedef, “Mesela psikoloji alanında da aslında olabilir yani sonuçta öğrencilere ders veriyoruz hani böyle onların daha çok böyle rahatlayabilmesi için ders ile bağlantılı şiirler olabilir” diyerek “psikolojik” olarak öğrencilere “şiir” kullanımının önemli bir etkisinin olacağına dair bir vurgu yapmıştır. Benzer şekilde Yeliz ise “Sosyal Bilgiler içerisinde farklı disiplinlerle ilişkiler var sosyolojidir, psikolojidir. Mesela kendimi tanıyorum konusuyla ilgili denemelerden yararlanarak öğrenciler kendisini ailesini, çevresini tanıtabilir” diyerek “sosyoloji” ve “psikoloji” alanlarına ilişkin konuların öğretilmesinde “deneme” türünden yararlanılabileceğini ifade etmiştir. Öğretmen adaylarında Veli ise “Felsefi olarak işte. Toplumumuzda yaşamış biliyorsunuz Ege tarafında bir Thales olsun bir sürü filozof yaşamıştır. Onların düşüncelerini ilk arke nedir töz nedir? Bunlar hakkında dünyanın varlığını, ontolojisini varlık felsefesini bunlar hakkın düşüncelerimizi geliştirmemizi sağlamaktadır. Geçmiş filozofların bilgilerine bakılabilir” diyerek edebî ürünlerin kullanılmasında “felsefi” boyuta değinerek felsefenin önemini vurgulamıştır. Sinem ise “Üretim, dağıtım, tüketim var mesela ekonomi ile ilgili öğrenme alanı. Bununla ilgili de edebî tür ne olabilir? Yine bir masal üretebilirler ekonomi ile ilgili ne bileyim ya da siz olsaydınız ne yapardınız? Etkinlikleri olabilir. Hani bunları edebî türlerle birleştirilebilir” diyerek Sosyal Bilgilerde “ekonomi” ile ilgili

konuların öğretilmesinde “masalların” kullanılabileceğini açıklamıştır.

“Sosyal Bilgiler Öğretim Programında edebî ürünler”, “Sosyal Bilgilerde edebî ürünlerin yeri” temasının bir diğer alt temasıdır. Öğretmen adaylarının çoğu Sosyal Bilgiler Öğretim Programında edebî ürünlerle olan ilişkilendirmelerin yetersiz olduğunu, öğretmeni yönlendirici öğelerin eksik kaldığını ve daha fazla konunun edebî ürünlerle ilişkilendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Adayların bazıları ise Sosyal Bilgiler Öğretim Programında edebî ürünlere ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıklarını söylemiştir. Ayşe, bu bağlamda düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ben programı eksik buldum. Bazılarına hiç yer verilmemiş, bazıları çok fazla anlatılmış ve diğerleri geri planda kalmış. Anı çok azdı, biyografiye bazen hiç yer verilmemiş, işte fıkra yok, türkü çok az. Hatta yok denilebilecek kadar az. Daha çok şiir mesela ondan sonra hikâye falan var. Ya hepsine ya bir ya da böyle az sayıda yer verilmiş. Bence hani tabi ki her derste kullanılamaz dersin özelliğine göre seçmemiz ya da konunun özelliğine göre ama edebî ürünler dediğim gibi geçmişten iz taşıdığı için örneğin bunu tarihte kullanmak çok etkili olur. Bu yüzden daha çok yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum. En azından uygun bir şekilde hani ne çok ne az. Bazılarına çok yer vermek diğerlerini geri planda bırakmak öğrencilerde bir eksiklik yaratır.

Ayşe, bu sözleriyle edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler programlarında eksik bırakıldığını, yer verilen edebî ürünlerin de eşit bir dağılım göstermediğini ifade etmiştir. Anı, biyografi, fıkra ve türkü gibi edebî türlerin programda eksik bırakıldığını, şiir ve hikâyenin programda biraz daha fazla yer aldığını ifade etmiştir.

Edebî ürünlerin özellikle de tarih konuları ile ilişkilendirilebileceğinin de altını çizmiştir. Korhan da benzer şekilde programda edebî ürünlerle olan ilişkilendirmeleri ve öğretmenleri yönlendirici öğeleri eksik bulmuştur:

Öğretim Programında çok yüzeyseldi. Hangi denemeyi veya romanı nerede kullanabileceğimizle ilgili ben pek bir şey göremedim açıkçası. Bu anlamda programın geliştirilmesini düşünüyorum. Biz ders planı hazırlarken en çok zorlandığımız konulardan biriside buydu açıkçası. Çünkü roman yazılmış ama bir sürü roman var. Hepsini okumuş değilim. Bir öğretmenin de buradan kendine pay çıkartması gerekiyor. Edebî ürün seçerken de seçici olmak gerekir. Çocuğa bir okuma verirken onların arasından en iyisini vermemiz gerekiyor. Dilini biliyor olmamız gerekiyor, anlatımı nasıldır bunlara dikkat etmek gerekiyor. Bu yüzden programın yönlendiriciliği yönünden eksik olduğunu söyleyebilirim. Programın eksik kaldığı yön bu. Ben bir roman yönelteceğim ama o roman belki bizim değerlerimize değinmiyor olabilir belki onu yıkmaya yönelik bir şeydir. O anlamda programın seçici olmaması bir dezavantaj. Ama bu ayrımı iyi yaparsak programda yer alan değerlere ve örtük olarak vereceğimiz değerlere, becerilere uygun edebî ürünleri seçersek değer aktarımına da iyi bir etkisi olacağını düşünüyorum. Fakat programın bu anlamda geliştirilmesini, öğretmen adaylarına geniş bir perspektif

sunulması gerektiğini düşünüyorum. Biz bunu başarabilirsek, öğretmen adaylarının ilgisini edebî ürünlere çekebilirsek Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçlarına daha kolay ulaşabileceğini düşünüyorum. Amaçlardan kastım bir yönüyle değerler ve beceriler.

Korhan, bu sözleriyle Sosyal Bilgiler Öğretim Programında hangi edebî ürünlerin kullanılabilirliği, ya da nasıl kullanılacağına ilişkin öğretmene dair yönlendirmelerin eksik kaldığını ifade etmiştir. Ders kapsamında kullanılacak edebî ürünleri seçerken değer ve beceri boyutu doğru bir şekilde irdelenmediği ve ilişkilendirilmediği sürece yıkıcı durumların olabileceğini ve istenilen amaçlara ulaşamayacağını vurgulamıştır. Bu bağlamda programlarda öğretmenlere daha geniş bir perspektif sağlayıcı nitelikte düzenlenmeler getirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Öğretmen adaylarından Reyhan da Sosyal Bilgiler dersinde kalıplaşmış kullanımlara dikkat çekmiştir:

Öğretim Programını inceledik. Ders kapsamında da inceliyoruz fazlasıyla. Çok fazla görmedim. Hep kalıplaşmış şeyler var. Destanda örneğin, “Keşanlı Ali Destanı” ya da Çanakkale Savaşını anlatan birinci dünyada “Çanakkale Geçilmez” adlı belirli şiirler ve destanlarla üzerinde ilerliyor program. Onun dışında daha fazla farklı şeyler olduğunu da düşünüyorum. Tek bir tane yerine daha fazla örnek koyulabilir. Kısıtlı olduğunu düşünüyorum. Bize okulda da diyorlar kazanım yetersiz kalıyorsa kendiniz bir tane kazanım üretebilirsiniz. Bu çok güzel bir şey. Bu güzel bir şey öğretmen bilgisi dâhilinde bir şeyler yapabilir. Az önce de söylediğim gibi çok fazla edebî ürünle ilgili kazanımlarımızda yer almıyorlar. Etkinlikler konusunda özellikle. Çok fazla yer almayınca doğal olarak edebî ürünlerde de değer konusunda da çok da faydalı bir konuma gelmiyor. Bizim kazanımlarımız daha kapsamlı olmalı.

Reyhan, bu sözleriyle, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında edebî ürünlerle ilişkilendirmelerde kalıplaşmış şeylerin olduğunu, edebî ürünlerden daha çok destan ve şiirlerden yararlandığını diğer ürünlerin göz ardı edildiğini ifade etmiştir. Programlarda edebî ürünler yeterince olmamasına rağmen öğretmenlerin bu konuda katkı sağlaması gerektiğini, gerekirse amaçlar doğrultusunda kazanımlar yazılabileceğini ve bu şekilde edebî ürünlerle ilişkili bir Sosyal Bilgiler dersi işlenebileceğini söylemiştir.

Cansu, benzer şekilde programdaki eksiklerin öğretmenlerin katkılarıyla kapatılabileceğini ifade etmiştir:

Çok fazla yok. Daha çok olanlarda roman veya hikâye diğerlerine çok fazla yer verilmemiş. İnkılap tarihinde olsun Coğrafyada olsun gezi yazısı çok rahat kullanabileceğimiz türler ama genellikle en bilinenler roman, hikâye bu yüzden en çok bunlar kullanılıyor. Çoğu hoca bile bunları kullanmıyorlar Ama hani nasip olurda ilerde öğretmen olursak kullanıp çocuklara kendim verebilirim.

Cansu, bu sözleriyle Öğretim Programında, en çok bilindiğini düşündüğü türlerden hikâye ve romanın kullanıldığını diğerlerinin eksik bırakıldığını ifade etmiştir. Tarih ve coğrafya konularında gezi yazılarından da çok rahat faydalanılabileceğini ve meslek

hayatında bu konuda sadece programa bağlı kalmadan edebî ürünleri Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkilendireceğini vurgulamıştır.

Serhat, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında edebî ürünlerin yerine ilişkin çok fazla bilgisi olmadığını dile getirmiştir:

Aslında programda durumun nasıl olduğuna dair çok net yani pek fazla bilgim yok ama hani işleyiş olarak söyleyeyim. Sonuçta biz bunun eğitiminden geçtik. Biraz daha kuru kalıyor. Mesela tarih. Fizik üzerinden de gidebiliriz. Tarih, fizik mesela bunlar böyle çok resmi bir dille anlatılan, uzak, sanki öğrenilemeyecekmiş gibi. İşin eğlenceli yanını bize pek yansıtmadılar. O yüzden tarih korkulan bir derstir, fizik korkulan bir derstir. Hayatla falan ilişkilendirmediler pek fazla değil. Programlarda da eksik. Ki programlarda daha fazla da olabilir. İnsanları okumaya da itebilir. O anlamda bence iyi olur. Mesela destanlar kullanılabilir ki aslında kullanılıyor da biraz. Ama aslında isim olarak geçiyor mesela Dede Korkut hikâyeleri. Manas destanı işte Alper Tunga. Bu destanlar. Ama destanların içeriğinden sadece bir özet olarak bahsediliyor. Oysa destanın okutulup derste işlenmesi bence o döneme dair çok daha iyi bilgiler verir. Bu anlamda bence programdaki yeri eksiktir. Öğretmenleri yönlendirmiyor yeterince.

Serhat, bu sözleriyle Sosyal Bilgiler programlarında edebî ürünlerle konuların ilişkilendirmelerinin nasıl bir dağılım gösterdiğine dair çok fazla bilgisi olmadığını ancak işleyişe bakıldığında Sosyal Bilgiler dersinin eğlenceli bir şekilde anlatılmadığını ifade etmiştir. Bu konuda farklı derslerden örnekler vererek derslerin gerçek hayatla ilişkili ve eğlenceli bir şekilde anlatılmasının önemli olduğunu bunun da edebî ürünlerle gerçekleştirilebilmenin mümkün olduğunu söylemiştir. Ayrıca programlarda edebî ürünlerin sadece isim olarak geçtiğini, bu durumun edebî ürünlerin ayrıntılarına inilmeden anlatılıp geçilmesine sebep olduğunu ve öğretmenlerin programlardaki eksikliklerden dolayı yeterince yönlendirilmediğinin altını çizmiştir.

Edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretimine katkısı” teması ise “öğrenciye katkısı”, “öğretmene katkısı” ve “derse katkısı” alt temaları üzerine şekillenmiştir. Edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretimine katkısı temasının alt temalarına ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Edebî Ürünlerin Sosyal Bilgiler Öğretimine Katkısına İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri

Öğrenciye Katkısı	Öğretmene Katkısı	Derse Katkısı
-Doğru ve somut bilgilere ulaşmayı sağlar. -Bilgilerin kalıcılığını sağlar. -Bilgi, beceri ve değer kazanımını sağlar. -Duyuşsal ve bilişsel özellikleri geliştirir. -Hayal gücünü ve yaratıcılığı geliştirir. -Odaklanmayı kolaylaştırır. -Farklı bakış açıları kazandırır. -Öğrenmeyi ve anlamayı kolaylaştırır. -Derse katılımı istekliliği sağlar.	-Sınıf yönetimini kolaylaştırır. -Kişisel gelişime katkı sağlar. -Zengin bir öğretim gerçekleştirilmeyi sağlar.	-Ders dikkat çekici hale gelir. -Dersler daha eğlenceli olur. -Konuların somutlaşmasını sağlar.

Tablo 4.1.'de görüldüğü üzere, edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretimine katkısı öğrenciye, öğretmene ve derse katkısı olmak üzere üç alt tema etrafında toplanmıştır.

Edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretimine katkısı” temasının alt temalarından ilki edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılmasının “öğrenciye katkısıdır”. Öğretmen adaylarına göre edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılmasında; öğrencilerin doğru ve somut bilgiye ulaşmasına, edindikleri bilgilerin kalıcılığına, bilgi, beceri ve değer kazanımına, duyuşsal ve bilişsel özelliklerinin gelişimine, hayal gücünü ve yaratıcılığını geliştirmeye, daha iyi odaklanmaya, farklı bakış açıları kazanmaya, öğrenmeyi ve anlamayı kolaylaştırmaya ve derse katılımı istekli olmalarını sağlamaya önemli katkıları olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu bağlamda adaylardan Salih, biyografi türünün kullanımıyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

Bir biyografi örneğinden vermek istiyorum. Örneğin, Atatürk’ün yaşamı hakkında bilgi vereceğiz önemli bir liderimiz bu hakkında bilgi verirken Sosyal Bilgiler dersinde elde tutulur bir şey vermek gerekir. Öğrencilere Atatürk’ün biyografisini verdiğinizde öğrencide somut bir bilgi olur. Hiçbir biyografi vermediniz ve anlatıyorsunuz şu tarihte doğmuş şu tarihte şunu yapmış e öğrenci ne öğrenecek ki öğrenci pek bir şey öğrenemez. Ama detaylı bir biyografi çoğu doğru bilginin öğrenciye kazandırılacağını düşünüyorum. Ayrıca öğrendiklerini de sadece ezberlemez kalıcı olur. Düz anlatımla bir şeyi verdiğinizde öğrenci belli kısmını alır ve kısa süre sonra unutur. Edebî ürünlerle görselleştirdiğinizde veya

temellendirdiğinizde bu kalıcı olur diye düşünüyorum. Bence sıkıcı gelmesinin imkânı çok çok azdır hep keyif alırlar. Niye dersiniz söylemiş olduğum gibi hem temellendiriyorsunuz görsel renk katıyorsunuz. Bir destanı drama ile canlandırma imkânınız olur mesela. Öğrenciler hayal ettiğimiz de Alper Tunga'nın İskitlerin komutanı İranlılarla yaptığı bir savaş sahnesini canlandırırken öğrencilerin alabileceği zevki ve atacağı kahkahaları ben şimdiden görebiliyorum. Ve hiç unutmayacaklarını da düşünüyorum.

Salih, bu sözleriyle Atatürk'ün hayatına ilişkin bir konuyu ve edebî türlerden biyografiyi örnek vererek, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünleri kullanmanın somut ve doğru bilgilere ulaşmada önemli olduğunu, ayrıca bu şekilde bir öğretimle öğrenilen bilgilerin kalıcı olacağını ve öğrenme-öğretme sürecinin keyifli geçeceğini vurgulamıştır. Benzer şekilde Evren ise “Ufak bir edebî ürün bile olsa, öğrencilerin aklında mutlaka kalır bu edebî ürünler. Okunanlar, anlatılanlar belki uçup gider ama yaşantılar, anlatılanlar, gerçek olan olaylar bence öğrencilerin hafızasından çok zor gider. Çünkü kendinde bir şeyler görebilir orda, kendiyle özdeşleştirebilir” sözleriyle, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerden faydalanmanın öğrencilerin kalıcı bilgilere ulaşmasını, öğrendiklerini kendi hayatlarıyla ilişkilendirerek anlamlandırmaları açısından önemli gördüğünü vurgulamıştır.

Öğretmen adaylarından Veli, edebî ürünlerin öğrenciye sağlayacağı katkılar üzerindeki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Edebî ürünler Sosyal Bilgilerde bir kişinin etkin bir yetişkin, eleştirel bir vatandaş olabilmesi için çok boyutlu düşünmeyi geliştirebilir o yüzden bir de kişisel saygı, empati yeteneğini geliştirdiğini düşünüyorum. Herkeste farklılıklar kültürler tabii farklı çeşitliliklerde olduğu için, burada edebî ürünlerde görebiliriz. Nasrettin Hoca fıkralarında olur, Yunus emre öykülerinde şiirlerinde olur. Çok boyutluluğu saygıyı empatiyi geliştirdiğini düşünüyorum. Ayrıca destanlarımızla milli duyguları, milli geliştirebiliriz, pekiştirebiliriz.

Veli, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin öğrencilere bilgi, beceri, ve değer boyutunda katkılar sağlayacağını ifade etmiştir. Benzer şekilde öğretmen adaylarından Rehan, “Öğrencilerin olaylara farklı bakış açılarından yaklaşmalarını, birbirlerine karşı daha saygılı olmalarını sağlayacaktır. İnsani değerleri kazanmasında faydalı olacağına inanıyorum. Biz bu tür şeyleri çok fazla göz ardı ediyoruz. Kullanılmalı çünkü buna ihtiyacımız var. Sosyal Bilgiler branşı çok önemli” sözleriyle edebî ürünlerin öğrencilere farklı bakış açıları kazandırdığını, değerleri benimsemelerine katkı sağladığının altını çizmiştir.

Öğretmen adaylarından Ayşe, edebî ürünlerin yaratıcılığa olan katkılarına dikkat çekmiş ve düşüncelerini dile getirmiştir:

Yani aslında her şey ders değil. Öğrencilerin bu yaratıcılıklarını ön plana çıkarabiliriz. O ürünleri öğrencilerde belki vakti geldiğinde kendileri de bir edebî üründe ortaya koyabilirler diye düşünüyorum ve buna bir adım olarak da Sosyal Bilgiler iyi. Çünkü sonuçta biz sadece tarih anlatmıyoruz o dönemin özelliğini de anlatıyoruz. İnsanlarını anlatıyoruz. Bu şekilde düşünüyorum. Ayrıca çocuklar hayal dünyası çok fazla geniş çocuklar o kadar sınırsız ki hani ona bir sınır koymak çok kötü olur çocuk için. Edebî ürünler sonuçta kişilerin hayal dünyasını geliştirir. Bu çocuklar üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olur.

Ayşe, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin öğrencilerin yaratıcılıklarının ve hayal dünyalarının gelişmesine katkı sağladığını ifade etmiştir. Edebî ürünlerin bu anlamda öğrenciler üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde öğretmen adaylarından Rüştü “Mesela her insan sürekli şiirle, romanla öyküyle iç içe değildir. Ama öğrenciye bunu aşılabilirsin. Dolayısıyla öğrenci bir yerden sonra mesela kendini bir romana verebilir bir şiir okuyabilir. Dolayısıyla öğrencilerin içinde o saklanmış güdülerini dışarı çıkarabilirsiniz. Okuma isteklerini güdüleyebiliriz” sözleriyle edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkili bir şekilde verilmesiyle öğrencilerin güdülenmesini, edebî yönlerinin ortaya çıkmasını sağladığına dair bir vurgu yapmıştır.

Öğretmen adaylarından Hakan ise öykü ve türkü türlerine dikkat çekmiştir:

Edebî ürünlerin öğrencilerin dersin odaklanmasında yardımcı olur. Hani atıyorum bir dersi 40 dakika boyunca işleyemezsin. Görüyorum hani staj yaptığımızda da görüyoruz. 30 dakikadan sonra çocuklarda bir kıpırdanmalar falan başlıyor. Ama sen o arada akılı tahtayla ya da kendin öykü anlatıp ki öykü anlatıcılığı bu arada çok önemli bir şey. Benim her eğitim fakültesinde olmasını düşündüğüm bir ders öykü anlatıcılığı. Çünkü öğretmenlerde yeterlilik açısından az hani. İşte dersin belli bir işleyişinden sonra bir projeksiyondan ya da bir bilgisayardan falan bir destan, bir şiir ya da bir türkü dinletisi çocukları en azından kafa olarak daha dinç hale getirecektir. Sıkıntılarının geçip derse tekrar odaklanabilmeleri için bunların çok etkili olabileceğini düşünüyorum.

Hakan, öykülerle ya da türkülerle işlenen Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilerin derse odaklanmasının daha kolay olacağına dikkat çekmiştir. Buna ek olarak öykü anlatıcılığının önemini vurgulamıştır.

“Edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretimine katkısı” temasının alt temalarından bir diğeri edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılmasında “öğretmene katkısıdır”. Öğretmen adaylarına göre Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanılması; öğretmenlerin sınıf yönetimine, kişisel gelişimlerine ve zengin bir öğretim gerçekleştirmelerine katkı sağlamaktadır.

Bu bağlamda öğretmen adaylarından Evren, edebî ürünlerin öğretmenlere sağladığı kolaylıklara dikkat çekmiştir:

Öğretmen için son derece faydalı. Konuların öğretimi için de bana göre yardımcı bana göre baya bir yardımcı hele ki Sosyal Bilgiler öğretimi için. Düşünsenize elinizde birçok materyal var, birçok edebî ürün var ve anlatacağınız konunun havada askıda kalması değil, öğrencilere daha rahat bir şekilde anlatmanıza fayda sağlıyor. Sizi daha etkin kılıyor sınıfta, daha rahatlatıyor sizi ne anlatacağınızın ne anlatacağınızı bildiğinizin farkına varıyorsunuz. Benim için de önemli olan bu zaten hani öğretmenin rahat bir şekilde dersini anlatmasıdır sınıfta.

Evren, sözleriyle edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde öğretmenlere kolaylık sağladığını ifade etmiştir. Sınıf yönetimi açısından da edebî ürünlerin öğretmenlere olumlu katkısı olduğunu söylemiştir. Sınıfta etkili bir öğretimi gerçekleştirmek isteyen öğretmenler için edebî ürünlerin çok önemli materyaller olduğunun altını çizmiştir.

Öğretmen adaylarından Cansu, edebî ürünlerin öğrencilerin günceli yakalamasına olan katkıları üzerinde durmuştur:

Öğretmenlerin kendini geliştirmesini sağlar. Tek düze ders anlatmak var bu budur Osmanlı şu yılda kuruldu gibi bir de öyküyle, biyografiyle, çocukların gözünde canlandırarak belki bunu sanatsal bir şeye de dönüştürebiliriz. Sen Osman olacaksın sen şu olacaksın deyip. Bu öğretmenin de kendini geliştirmesini sağlayan bir şey. Tarihte durağan bir şey olarak biliniyor ama tarihte değişiyor veya Coğrafyada değişiyor. Bilgiler de değişiyor sürekli. Bunları güncellemek gerek. Bunları da böyle edebî ürünlerle uyarladığında ister istemez öğretilmekte araştırmak zorunda kalıyor öğretmen de yeni şeyleri öğrenci ile birlikte öğreniyor. Bence o açıdan önemli. Öğretmen içinde demiştim kendini geliştirmek zorunda araştırmak zorunda bu aynı mı kalmış bu değişmiş mi bu ürün buna uyar mı mesela Öğretim Programı sürekli değişiyor bunu takip etmeyen hocalara dolu ortalıkta. Bunları yaparsak kazanımlarla ilişkilendireceğimiz için Öğretim Programını da takipte etmek zorunda kalacağız aslında. Bu açıdan da iyi olabileceğini düşünüyorum.

Cansu, Sosyal Bilgileri öğretiminde edebî ürünlerden faydalanmanın öğretmenlerin kendilerini güncellemesine, yenilikleri takip ederek öğretim içeriklerinde değişikliklere gitmesine katkı sağlaması açısından önemli olduğunu ifade etmiştir. Programlarda, kazanımlarda olan değişikliklerin takip edilip güncelleştirilmesinin önemli olduğunu bunun edebî ürünlerle mümkün olabileceğini ve bu bağlamda da öğretmenlerin kendilerini geliştirme yoluna gitme gereksinimi duyacağını vurgulamıştır.

Öğretmen adaylarından Serhat, edebî ürünlerin motivasyon ve güdülemedeki önemine dikkat çekmiş ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Öğretmen açısından da hani sürekli tek düze bir anlatımdan ziyade daha renkli bir anlatım sergilenebilir. İşte mesela öğretmenler şuanda hala değişmiş değil. Hala düz anlatım anlatıyor. Öğrenci dinliyor akılda kaldığı kadarıyla. Öğretmen açısından da aslında sadece öğrenci mi sıkılıyor. Öğretmen de sıkılıyor. Sürekli aynı şeyi anlatmak insanı sıkırmaz mı? Öğretmen için bir farklılık olur. Renk olur. Daha sıkılarak değil de dersi gerçekten vermeye çalışarak daha verim sağlayacağını düşünerek bu öğretmeni

motive de eder.

Serhat, öğretmenlerin edebî ürünleri kullanarak ders anlatmalarının motivasyon ve güdülenmedeki önemine vurguda bulunmuştur. Sosyal Bilgiler öğretiminde öğretmenlerin edebî ürünleri kullanmasının hem dersi sıkıcılıktan kurtardığını hem de etkili bir öğrenme- öğretim sürecinin gerçekleşebileceğini vurgulamıştır.

“Edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretimine katkısı” temasının alt temalarından bir diğeri de edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılmasında “derse katkısıdır”. Öğretmen adaylarına göre Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanılması; Sosyal Bilgiler dersini daha dikkat çekici kılmaktadır. Ayrıca öğretmen adayları, edebî ürünlerin ders kapsamında kullanılmasının derslerin eğlenceli geçmesine ve anlatılan konuların somutlaştırılmasına katkıda bulunduğunu ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarından Sedef, “Sosyal Bilgiler öğretimine yani edebî ürünlerde dersi kolaylaştırmamıza çok büyük bir etken oluyor çünkü hem derse başlamamız da hem de öğrencilerin dikkatini toplamamızda çok büyük bir etken oluyor bizim için” diyerek Sosyal Bilgiler dersinde edebî ürünlerin kullanılmasının öğrencilerin derse olan ilgisinin arttırdığını söylemiştir.

Öğretmen adaylarından Serhat, edebî ürünlerin dersi daha eğlenceli kıldığını şu sözleriyle ifade etmiştir:

Şöyle hani geçmişten süre gelen bir standardın dışına çıkmış oluruz en azından çünkü hep bir düz anlatım söz konusuydu. Şu an bunu daha iyi bir şekilde aktarma fırsatımız olacak. Daha da güzelleştirerek belki de daha estetik bir şekilde sunacağız öğrencilere. Bu da sanırım hani öğrencilerin dikkatini çekecektir. Bu yüzden Sosyal Bilgiler dersinde aktarılmasına çok faydalı olur. Öğrencilerin hani derse karşı ilgi ve tutumunu artıracığını düşünüyorum. Mesela şöyle düşünersek mesela bir düz anlatımı düşünün bir de bunu güzelleştirerek anlattığımızı düşünün tabi ki o yaş gurubu için düşündüğümüz zaman tabi ki böyle güzelleştirerek anlattığımızda ilgi çekici gelecektir. Hem dersin sevilmesi anlamında hem de onlara Sosyal Bilgiler dersini daha iyi aktarma adına daha iyi olacağını düşünüyorum.

Serhat, sözleriyle edebî ürünlerin dersi sıkıcılıktan kurtardığını ve derse daha eğlenceli bir boyut kazandırdığını vurgulamıştır. Buna bağlı olarak öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine bakış açısının değiştiğini, edebî ürünlerle derse olan ilginin arttığını ifade etmiştir.

Başka bir öğretim adayı Reyhan ise, edebî ürünlerin anlamayı kolaylaştırdığına dikkat çekmiştir.

Mesela tarihte edebî ürün olarak bir konu anlatıldığında bir şiirden ya da ne biliyim öyküden yola çıkarılarak daha iyi pekişmesi ve somutlaşması açısından önemli. Coğrafyada aynı şekilde hele de

Coğrafya da çok soyut kavramlar var. O yaştaki öğrencilerin bunları somutlaştırması zor oluyor. Bu soyut kavramları somutlaştırmak, öğrencinin anlayabilmesi için önemli.

Reyhan, bu sözleriyle edebî ürünlerin kullanılmasının anlamayı kolaylaştırdığına dikkat çekmiş, bu sayede öğrenmelerin kolaylaştığını ve anlamlı hale geldiğini ifade etmiştir.

4.4. Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünlerin Değer Aktarımına Katkısına İlişkin Görüşleri

Bu bölümde öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin değer aktarımına katkısına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Bu kapsamda öğretmen adayları değer aktarımının çok önemli olduğunu, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerle değer aktarımının program boyutunda ihmal edildiğini ifade etmiştir. Bunun yanında edebî ürünlerden faydalanarak, saygı, vatanseverlik, sevgi, duyarlılık, hoşgörü, yardımseverlik, sorumluluk, dürüstlük, çalışkanlık, barış, bağımsızlık, aile birliğine önem verme ve adil olma gibi değerlerin aktarılabilirliğini dile getirmişlerdir. Edebî ürünlerin değer aktarımına eleştirel düşünme, toplumsal düzeni sağlama, kimlik kazanımı, kültür, gelenek, göreneklere ait öğeleri yansıtmaya, öğrencilere milli duyguları benimsetme, sevgi, saygı değerlerini öğretme, öğrencilerin edebî ürünlerde geçen olumlu kişi ya da durumları örnek almasını sağlama, empati becerisini geliştirme, çok yönlü bakmayı sağlama ve ahlaki ve vicdani yönden gelişimi destekleme gibi katkılar sağladığına dikkat çekmişlerdir.

Cansu, Sosyal Bilgiler öğretiminde değerlerin önemine ve edebî ürünlerle değer aktarımının gerçekleştirilebileceğine dikkat çekmiştir:

Bence değerler dediğimiz şeyler toplumu yansıtan şeyler. Değerler çok önemlidir. Ayrıca değerleri edebî ürünlerle verebiliriz. Mesela hikâye, roman, şiir bunlar çocukların dikkatini çeken şeyler. Örneğin çocuk kendini romanda ki karakterin yerine koyuyor. Demek bu böyle yapmış bende bunun gibi yaparsam iyi sonuçlar elde edebilirim diyor. Sadece iyi ürünler seçmek lazım. Önümüze gelen her ürün değil de öğretmenin iyi araştırıp ben çocuğa bunu verirsem çocuk için bu yararlı olur çocuk için yararlı olanları seçmesi gerek diye düşünmesi gerekir. Ayrıca değer aktarımında önemli olduğunu edebî ürünlerin bu anlamda önemli araçlardan biri olduğunu düşünüyorum.

Cansu, bu sözleriyle değerlerin toplum için çok önemli öğeler olduğunu, edebî ürünlerle değerlerin verilebileceğini ifade etmiştir. Çeşitli edebî ürünleri kullanarak Sosyal Bilgiler öğretiminde değer aktarımının da mümkün olacağını vurgulamıştır. Benzer şekilde öğretmen adaylarından Sedef ise, “Değer aktarımı derslerimizin zaten önemli bir amacı olmalıdır. Çünkü amaç sadece çocuklara bilgi vermek değil önemli olan

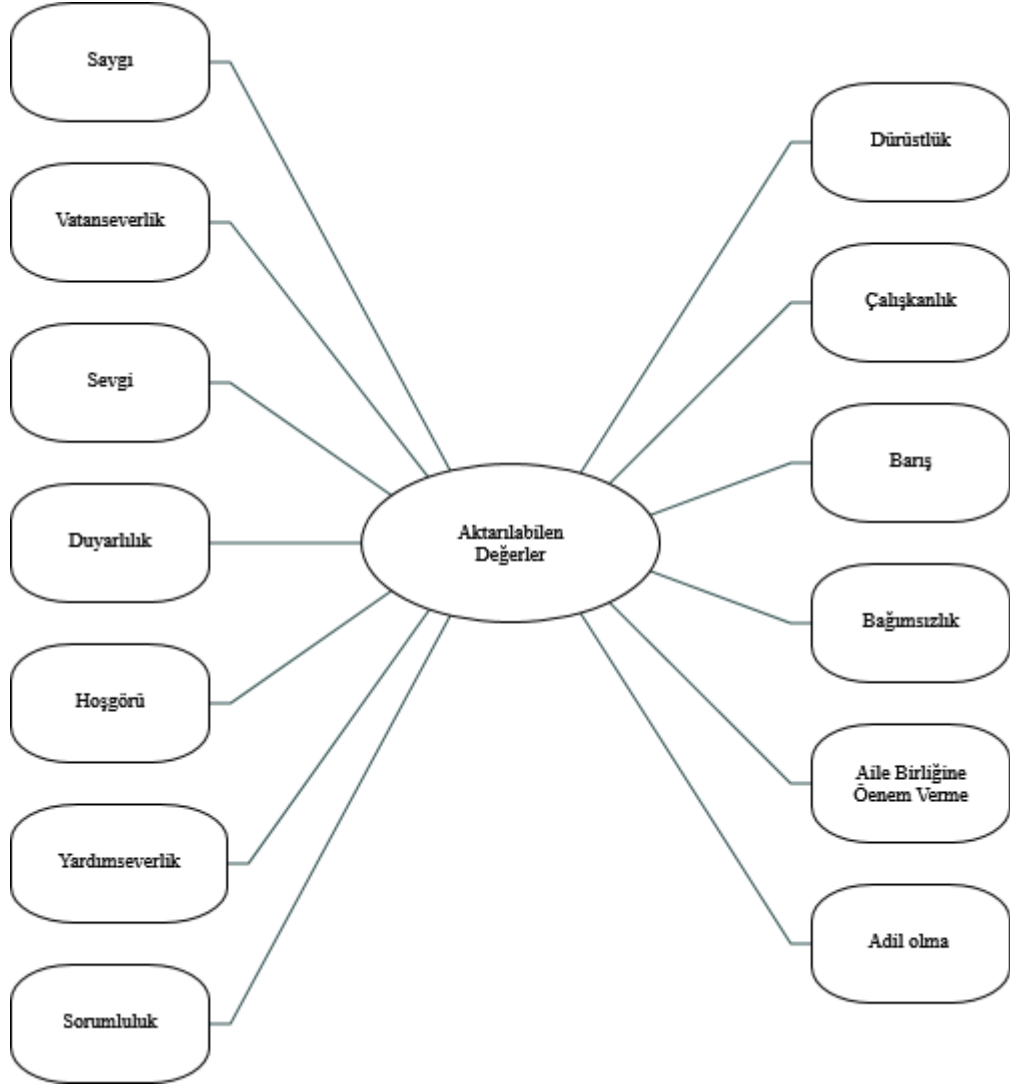
o dersin içeriğinde yüklenen değerler, öğrenciye kazandırabileceğimiz şeyler olmalı. Edebî ürünlerin içinde de değerler çok geçiyor ve kullanılabilir” sözleriyle değer öğretimi ve aktarımının Sosyal Bilgilerin dersinin önemli amaçlarından biri olduğunu ve edebî ürünlerde değerlere ilişkin pek çok ögenin bulunduğunu ifade etmiştir.

Cemil ise, edebî ürünler aracılığıyla değer aktarımı konusuna değinmiştir:

Sosyal Bilgilerde edebî türlerin değer aktarımı konusunda verilmesi çok doğru ama hem sınıf düzeyler kapsamında hem aktarılan değerler kapsamında program yetersiz. Mesela destan sadece tarihsel konu olarak geçmiş yaşantılarımız, kültürlerimiz konusunda daha fazla değer aktarılması sağlanabilir. Ama bu kadar değil türlerin kapsamı genişletilebilir. Daha fazla tür verilebilir. Lisans öğrencilerine bu derse yüzeysel olarak değil daha geniş verilmeli. Öğretmen adayı bunu bilmezse öğrencilere aktaramaz. Bu türlerin değerleri, kazanımları daha geniş şekilde sunulmalı. Öğretmen adayları bunlarla çok iç içe olacak. Yapılandırmacı eğitim sayesinde sürekli etkileşim içerisinde olacağız. Bu türler sayesinde etkileşim sürecini daha olumlu bir ortamda yapabiliriz. Aktarma işini de daha iyi yapabiliriz.

Cemil, bu sözleriyle Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerden faydalanarak değer aktarımının gerçekleştirilmesini gerekli ve önemli bulduğunu söylemiştir. Ancak öğretim programlarında ilişkilendirmelerin eksik olduğunu ve bu eksiliğin giderilmesi gerektiğini vurgulayarak, öğretmen adaylarının bu konuda daha derinlemesine bir eğitimden geçmeleri gerektiğini ifade etmiştir.

Öğretmen adayları Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerden faydalanarak pek çok değer aktarılabilirliğini ifade etmiştir. Öğretmen adaylarına göre edebî ürünlerle aktarılabilen değerler Şekil 4.10.’da gösterilmiştir.

Şekil 4.10. Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünlerle Aktarılabilen Değerler

Şekil 4.10.'da görüldüğü üzere öğretmen adayları Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerle en çok saygı, vatanseverlik ve sevgi değerlerinin aktarılabileceğini düşünmektedir. Bunların yanı sıra; duyarlılık, hoşgörü, yardımseverlik, sorumluluk, dürüstlük, çalışkanlık, barış, bağımsızlık, aile birliğine önem verme ve adil olmanın edebî ürünler aracılığıyla aktarılabilecek değerler olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğretmen adaylarından Kamil, “Okullarda öğrencilere ilk önce saygılı olmak öğretiliyor. Mesela küçük küçük destanlarla ya da hikâyelerle belki saygıyla ilgili destanlar olabilir. Sınıf arkadaşına saygıda bulunma, topluma saygı, aileye saygı gibi.

Öğrenciler bunları okuyarak örnek alabilirler. Saygının önemi bu şekilde aktarılabilir” sözleriyle saygı değerinin edebî ürünlerden destan ya da hikâyelerle öğretilbileceğini ve aktarılabilirliğini vurgulamıştır. Arkadaş, aile ve toplum karşı saygı değerinin edebî ürünlerle aktarılabilirliğini söylemiştir.

Öğretmen adaylarından Yeliz, değer aktarımı konusundaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Sosyal Bilgiler değerlerine baktığımızda işte vatanseverlik insan sevgisi ya da işte kültürel mirasa saygı gibi birçok değer olduğunu görürüz bunların hepsi zaten edebî ürünlerle ilişkilendirilebilir. Örneğin vatanseverlik türkülerle ilişkilendirilebilir işte hikâyelerle kahramanlık hikâyeleriyle ilişkilendirilebilir. Onun dışında hani zaten “Kültürel Miras” konusu var mesela bunula ilgili bir gezi yazısı olabilir işte seyahatname örnekleri olabilir otomatik olarak zaten hani edebiyatla bağlantılı oluyor onlardan mutlaka yararlanırız bu sayede değerler aktarılabilir diye düşünüyorum.

Yeliz, Sosyal Bilgiler öğretiminde türkü, hikâye ve gezi yazıları ile vatanseverlik, insan sevgisi ve kültürel mirasa saygı gibi değerlerin aktarılabilirliğini vurgulamıştır.

Öğretmen adaylarından Hakan, edebî ürünler aracılığıyla geliştirilecek becerilere dikkat çekmiştir:

Toplumsal yapının, bizim toplumun içinde bulunduğumuz en büyük eksikliklerden birisi empati kurma, farklılıklara saygı tarzı şeyler. Yani Hacı Bektaşî Veli keza Yunus Emre dediğim gibi veya çok eskilere gitsek Fuzuli falan bunların hani o kadar şeyleri var ki. Bu edebî kişilerin değerlerinden, izinden gelseydik, belki bugünkü toplumsal yapımız daha farklı olurdu. Farklılıklara saygı yok, kişisel haklara saygı, sevgi yok. Bu kişilerin sözlerinden faydalanarak onların sahip olduğu değerleri günümüze taşımaya çalışabilir.

Hakan, edebî ürünlerle farklılıklara saygı, sevgi değerlerinin ya da empati yapma becerisinin gelişebileceğini vurgulamıştır. Özlü sözlerle de önemli değerlerin öğretilip aktarılabilirliğini ifade etmiştir. Öğretmen adaylarından Ayşe “Mesela vatan sevgisini Nazım Hikmet’in Kurtuluş Savaşı adlı ürününden yararlanabiliriz. Arif Nihat Asya’nın “Bayrak” adlı şiirinden yararlanarak vatan sevgisi değerini aktarabiliriz” sözleriyle edebî ürünlerden şiirle vatanseverlik değerinin aktarılabilirliğini ifade etmiştir.

Başka bir öğretmen adayı Sinem, sorumluluk değerinin kazandırılması konusundaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ya mesela sorumluluk değeri kazandırmaya çalışıyoruz öğrenciye diyelim ki kazanımda. Öğrenciye bir şeyi anlatıyorsun bunu edebî ürüne eğer ona bir sorumluluk verirsen edebî ürün kapsamında diyelim ki ne yapsın? Öğrenciye o gün bir alıştırmaya ödevi vereceksiniz senin bir şiir yazman gerekiyor iki gün sonraya derse o öğrencinin sorumluluğu oluyor. Senin anlattığın derste tabi bu kapsamda olacak bireyle sorumlulukla ilgili bir şey anlatıyorsun. Verdin ödevi bunu edebî ürünle pekiştirdin ondan sonra öğrenci iki gün içinde o ödevi yapma sorumluluğunu hissediyor ve bakıyor ki artık bu değeri kazanmaya başlıyor .

Sinem, öğrencilere verilen ödevler kapsamında sorumluluk değerinin kazandırılabilirliğini ifade etmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde öğretmen adayları edebî ürünlerin değer aktarımına; eleştirel düşünme, toplumsal düzeni sağlama, kimlik kazanımı, kültür, gelenek, göreneklere ait öğeleri yansıtmaya, öğrencilere milli duyguları benimsetme, sevgi, saygı değerlerini öğretme, öğrencilerin edebî ürünlerde geçen olumlu kişi ya da durumları örnek almasını sağlama, empati becerisini geliştirme, çok yönlü bakmayı sağlama ve bireylerin ahlaki ve vicdani yönden gelişmelerini sağlama gibi katkıları olduğunu dile getirmişlerdir.

Adaylardan Hakan ise, toplumsal düzeni sağlamada değer aktarımının önemi üzerinde durmuş ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Toplumsal yapının, bizim toplumun içinde bulunduğumuz en büyük eksikliklerden birisi empati kurma, farklılıklara saygı tarzı şeyler. Hacı Bektaşî Veli keza Yunus Emre dediğim gibi veya çok eskilere gitsek Fuzuli falan bunlar değer boyutunda da değerlerin kazandırılması açısından da öyle. Edebî kişiliklere baktığımız zaman o kadar önemli şahsiyetler var ki hani bunların dönemin eleştirisini yaptıklarında günümüzde de aynı fikir devam etmekte büyük bir fark olduğunu düşünmüyorum açıkçası. Yani şöyle, hep halkın, toplumun yanında olan bireyler bunlar. Ve toplumsal bir yapının nasıl olabileceğini şiirlerinde, ürünlerinde o kadar çok görebiliyoruz ki. Hani şuan ki yapının eleştirisini sunan o kadar çok yapıt var ki. Hepsisi çok önemli.

Hakan, edebî ürünlerin değer aktarımına toplumsal düzeni sağlama açısından katkı sağladığını ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarından Cansu, edebî ürünlerde yer alan olay ve durumlara ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

Edebî ürünleri değer aktarımı açısından da önemli olan ve çocukların rahat anlayabileceği, severek okuyabileceği ürünlerdir. Değerleri de daha kolay verebiliriz. Bir çocuğa bir şeyi anlatmakla göstermek farklı şeydi. Deriz ya ben anlattığımda anlamayabilir ama şiirdeki kahramanla kendini özdeşleştirince daha iyi anlayıp, içselleştirebilir. Burada da hani düz anlatımla ilgili ben derim çocuklar çöp atmayın şöyle olun temiz olun şunu bunu yapın derim ama bunu böyle bir kafasında canlandırıldığında bir hayal ettiğinde bir hayal ürünü oluşturduğunda çok daha farklı benimse çok daha farklı içselleştir durumu öyle düşünüyorum.

Cansu, edebî ürünlerde yer alan olay ve durumları öğrencilerin daha çabuk örnek alıp içselleştirerek davranışa dönüştürebildiğini ifade etmiştir. Edebî ürünlerdeki olumlu davranışların öğrencilerin benzer davranışlar göstermesine sebep olduğunu ve davranışların devamlılığının gerçekleşebildiğini, değer aktarımına bu yönde bir katkısı olduğunu vurgulamıştır.

Öğretmen adaylarından Yeliz, “edebî ürünlerin kullanılması ile çok yönlü ve farklı bakış açısıyla, eleştiren sorgulayan öğrenciler yetiştirmek mümkündür. Ne kadar çok tür okursa insan o kadar eleştirebilir Farklı bakış açılarıyla düşünebilmeyi öğretebilmek, Edebî türleri inceleyerek, edebî ürünlerdeki değerleri irdeleyerek ve aktararak olur” diyerek eleştirel düşünmeye katkısını dikkat çekmiştir.

4.5. Öğretmen Adaylarının Hazırladıkları Ders Planları ve İncelenmesi

Öğretmen adayları ile yapılan görüşmelerin dışında, “Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri” dersi kapsamında öğretmen adayları ders planları hazırlamışlardır ve hazırlanan 72 ders planı incelenmiştir. Ders planlarını hazırlama sürecinde öğretmen adayları kendi tercihleri doğrultusunda faydalanmak istedikleri edebî ürünü, sınıf düzeyini ve öğrenme alanını seçmiştir. Öğretmen adaylarının ders planlarını hazırlarken faydalandıkları edebî ürün, sınıf düzeyi, öğrenme alanı ve değerle ilgili ilişkilendirmeler tablo 4.2.’de gösterilmiştir.

Tablo. 4.2. Öğretmen Adaylarının Ders Planlarında Ele Aldıkları Edebî Ürünler ve Değerler

Sınıf	Öğrenme Alanı	Ünite	Edebî Ürün	Değerler
5.	Birey ve Toplum	Haklarımı Öğreniyorum	Fıkra	Sorumluluk
	Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye	Roman, Gezi Yazısı, Fıkra, Efsane, Anı	Sevgi, Vatanseverlik, Kültürel mirasa duyarlılık, Estetik, Saygı, Doğal çevreye duyarlılık, Hoşgörü
	İnsanlar Yerler ve Çevreler	Bölgemizi Tanıyalım	Gezi yazısı, Efsane, Şiir	Doğal çevreye duyarlılık,
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ürettiklerimiz	Öykü, Şiir	Çalışkanlık
	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Gerçekleşen Düşler	Öykü	Dürüstlük
	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Toplum İçin Çalışanlar	_____	_____
	Güç, Yönetim ve Toplum	Bir Ülke, Bir Bayrak	Şiir, Öykü	Adil olma, Bayrağa ve İstiklal marşına saygı
	Küresel Bağlantılar	Hepimizin Dünyası	Gezi	Tarihsel mirasa duyarlılık
6.	Birey ve Toplum	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	_____	_____
	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yeryüzünde Yaşam	Fıkra	Doğal çevreye duyarlılık
	Kültür ve Miras	İpek Yolunda Türkler	Destan, Şiir, Öykü, Efsane, Biyografi, Fıkra	Kültürel mirasa duyarlılık, Vatanseverlik
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin Kaynakları	Gezi Yazısı, Fıkra	Sorumluluk
	Küresel Bağlantılar	Ülkemiz ve Dünya	_____	_____
	Güç, Yönetim ve Toplum	Demokrasinin Serüveni	Öykü, Fıkra, Biyografi	Hak ve özgürlüklere saygı,
	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Elektronik Yüzyıl	_____	_____
7.	Birey ve Toplum	İletişim ve İnsan İlişkileri	Öykü, Atasözü, Şiir	Farklılıklara Saygı
	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Ülkemizde Nüfus	Öykü, Destan, Roman, Şiir, Efsane	Vatanseverlik
	Kültür ve Miras	Türk Tarihinde Yolculuk	Efsane, Biyografi, Fıkra, Gezi yazısı,	Estetik, Vatanseverlik, Hoşgörü, Saygı, Doğal çevreye duyarlılık, Sorumluluk
	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Zaman İçinde Bilim	Biyografi, Şiir	Bilimsellik, Nesnellik
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi ve Sosyal Hayat	Şiir, Atasözü	Hoşgörü, Dürüstlük, Sorumluluk, Çalışkanlık
	Güç, Yönetim ve Toplum	Yaşayan Demokrasi	Destan, Şiir, Biyografi	Vatanseverlik, Adil olma
	Küresel Bağlantılar	Ülkeler Arası Köprüler	Öykü	Vatanseverlik, Barış

Tablo 4.2’de görüldüğü üzere, öğretmen adayları hazırladıkları ders planlarında Sosyal Bilgiler öğretiminde 5., 6. ve 7. sınıf düzeylerinde öğrenme alanı ve üniteler kapsamında, çeşitli edebî ürünleri kullanarak değerlerle ilişkilendirmişlerdir.

Öğretmen adayları 5. sınıf düzeyinde hazırladıkları ders planlarında, “Kültür ve Miras” öğrenme alanını konu alan “Adım Adım Türkiye” ünitesinde edebî ürünlerden daha çok faydalanmışlardır. En fazla değer ile ilişkilendirme de yine bu öğrenme alanında gerçekleşmiştir. Bunun yanında “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında bir edebî ürün ve değer ilişkilendirilmemiştir. Öğretmen adayları ders planlarında “Birey ve Toplum” öğrenme alanında edebî ürünlerden fıkra kullanarak sorumluluk değeri; “Kültür ve Miras “öğrenme alanında roman, gezi yazısı, fıkra, efsane, anı gibi edebî türlerden faydalanarak, sevgi, vatanseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, estetik, saygı, doğal çevreye duyarlılık ve hoşgörü değeri; “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında, gezi yazısı, efsane ve şiir türlerini kullanarak, doğal çevreye duyarlılık değeri; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında öykü ve şiiri kullanarak, çalışkanlık değeri; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında edebî ürünlerden öyküyü kullanarak dürüstlük değeri, “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında, şiir ve öyküden faydalanarak, adil olma, bayrağa ve İstiklal marşına saygı değerleri ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında gezi türünden faydalanarak tarihsel mirasa duyarlılık değeri ile ilişkilendirmeler yapmıştır.

Öğretmen adayları 6. sınıf düzeyinde hazırladıkları ders planlarında “Kültür ve Miras” öğrenme alanını konu alan “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde edebî ürünlerden daha fazla faydalanmışlardır ve en çok değer ile ilişkilendirmeler bu öğrenme alanında gerçekleşmiştir. Bunun yanında “Birey ve Toplum”, “Küresel Bağlantılar” ve “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarında bir edebî ürün ve değer ile ilişkilendirilememiştir. Öğretmen adayları ders planlarında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında edebî ürünlerden fıkrayı kullanarak doğal çevreye duyarlılık değeri; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında destan, şiir, öykü, efsane, biyografi ve fıkra gibi edebî türlerden faydalanarak, kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik değerleri; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında, gezi yazısı ve fıkra türleri kullanarak, sorumluluk değeri; “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında, öykü, fıkra ve biyografiden faydalanarak, hak ve özgürlüklere saygı değeri ile ilişkilendirmelerde bulunmuşlardır.

Adayların 7. sınıf düzeyinde hazırladıkları ders planlarında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanını konu alan “Ülkemizde Nüfus ” ünitesinde edebî türlerden daha fazla faydalanmışlardır. Diğer taraftan en fazla “Kültür ve Miras” öğrenme alanını konu alan “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde değerlerle ilişkilendirmelerde bulunmuşlardır. Öğretmen adayları ders planlarında “Birey ve Toplum” öğrenme alanında edebî türlerden öykü, atasözü ve şiiri kullanarak farklılıklara saygı değeri; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında öykü, destan, roman, şiir ve efsane gibi edebî türlerden faydalanarak estetik, vatanseverlik, hoşgörü, saygı, doğal çevreye duyarlılık ve sorumluluk değerleri; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında, biyografi ve şiir türlerini kullanarak, bilimsellik ve nesnellik değerleri; Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında şiir ve atasözünü ele alarak, hoşgörü, dürüstlük, sorumluluk ve çalışkanlık değerleri; “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında, destan, şiir ve biyografiden faydalanarak, vatanseverlik ve adil olma değerleri ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında öykü türünden faydalanarak vatanseverlik ve barış değerleri ile ilişkilendirmelerde bulunmuşlardır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, öğretmen adayları en çok 7. sınıf düzeyinde ve “Kültür ve Miras” öğrenme alanında ders planları hazırlamışlardır ve en çok tarih konularının ağırlıklı olduğu “Kültür ve Miras” öğrenme alanında değerler ile ilişkilendirmelerde bulunmuşlardır. Hazırlanan ders planlarında en çok şiir, öykü ve fıkra türlerinden faydalandıkları ve daha çok duyarlılık, vatanseverlik ve saygı gibi değerler ile ilişkilendirmelerde buldukları görülmüştür.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulguların ışığında ulaşılan sonuçlar şu şekilde ifade edilebilir:

Araştırmanın birinci alt amacı doğrultusunda öğretmen adaylarının genel olarak çeşitli edebî ürünleri okumayı sevindikleri ve okumaya zaman ayırdıkları görülmektedir. Ancak sosyal medya araçlarına fazla zaman ayırmaları ve okuldaki derslerin yoğunluğu okumaya ayırdıkları zamanı olumsuz yönde etkilemektedir.

Öğretmen adayları edebî ürünler arasında en çok roman, şiir, öykü, makale, anı ve tiyatro gibi edebî ürünleri okuduklarını ifade etmiştir. Kuş ve Türkyılmaz (2010) yaptıkları çalışmada, öğretmen adaylarının en çok roman okudukları ve bunu eğlenmek, hoşça zaman geçirmek amacıyla yaptıkları, kitle iletişim araçlarına ayrılan sürenin okumaya ayrılan süreyi olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır Benzer şekilde çalışmanın sonucunu destekleyen Ayyıldız, Bozkurt ve Canlı (2006), okuma kültürü üzerine yaptıkları çalışmada öğrencilerin edebî tür olarak genellikle roman ve öykü okumayı tercih ettikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Öğretmen adayları edebî ürünlerle lisede edebiyat derslerinde, lisans eğitimleri sırasında Sosyal Bilgilerde Yazılı ve Sözlü Edebiyat İncelemeleri ve coğrafya derslerinde karşılaştıklarını, bu ürünleri kullanma yeterliliği ve bilincine Sosyal Bilgilerde Yazılı ve Sözlü Edebiyat İncelemeleri dersi aracılığıyla ulaştıklarını dile getirmişlerdir. Yeşilbursa ve Sabancı (2015) yaptıkları çalışmada, öğretmen adaylarının lisans eğitiminde edebî ürünlere ve edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanımına yönelik olarak ders aldıklarını ancak alınan eğitimin yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmen adaylarının edebî ürünlere ilişkin tam bir tanım yapamadıkları, edebî ürünlerin tanımını yaparken çeşitli edebî türlere örnekler vererek tanım oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarının yazılı ve sözlü edebî ürünleri tanıma, tanımlama konusundaki yetersizlikleri bir başka çalışmanın araştırma sonuçları arasında da yer almaktadır. Yeşilbursa ve Sabancı (2015) yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının edebî ürünleri sadece yazılı ürünler olarak ifade ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu bağlamda iki araştırmanın sonuçları benzerlik göstermektedir.

Öğretmen adayları edebî ürünlerin özelliklerini ifade ederken farklı yollar izlemektedir. Bir kısmının edebî ürünlerin özelliklerini yapı (Dil ve üslup) bakımından açıkladığı bir kısmının da işlevi açısından ifade ettikleri görülmektedir.

Öğretmen adaylarının genel olarak Sosyal Bilgiler dersi kapsamında edebî ürünlerin kullanımına önem verdikleri, ders kapsamında şiir, destan, öykü, gezi yazısı, biyografi/otobiyografi, şarkı/türkü, roman, atasözü, anı, makale, mektup, efsane, masal, deneme, tekerleme, mani ve fıkra gibi edebî ürünlerden yararlanmanın önemini kavradıkları görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde sözlü ve yazılı edebî ürünlerini kullanmanın önemine yönelik benzer vurgu Ünlü (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da yer almaktadır.

Öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında edebî ürünlere çok az yer verildiği, daha fazla yer verilmesi gerektiği, dersi zenginleştirmede, duyuşsal ve bilişsel anlamda önemli kazanımlar oluşturmada edebî ürünlerin önemli birer kaynak olduğunu düşünmektedir. Bu sonuçları diğer araştırma sonuçlarının da desteklediği görülmektedir. Dönmez, Yazıcı ve Uslu (2015) çalışmalarında, anıların içerdikleri konular itibariyle kullanılabilceği sonucuna ulaşılmıştır. Öztürk ve Otluoğlu (2002) yaptıkları çalışmada, yazılı edebiyat ürünlerinin kullanılmasının duyuşsal davranış gelişimine olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler Öğretim Programında edebî ürünlerle olan ilişkilendirmelerin yetersiz olduğu, öğretmeni yönlendirici öğelerin eksik kaldığı ve daha fazla konunun edebî ürünlerle ilişkilendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler programlarında eksik bırakıldığı, yer verilen edebî ürünlerin de eşit bir dağılım göstermediği; anı, biyografi, fıkra ve türkü gibi edebî türlerin programda eksik bırakıldığı; roman, destan, şiir ve öykünün programda daha fazla yer aldığı, edebî ürünlerle ilişkilendirmelerde kalıplaşmış şeylerin olduğu, diğer ürünlerin göz ardı edildiği, tarih ve coğrafya konularında gezi yazılarından da çok rahatlıkla faydalanılabileceği, edebî ürünlerin kullanımı konusunda öğretmene yönelik yönlendirmelerin eksik olduğu, kullanılacak edebî ürünlerin seçiminde değer ve beceri boyutunun doğru bir şekilde irdelenmediği ve ilişkilendirilmediği öğretmen adayları tarafından ifade edilmiştir.

Öğretmen adayları, derslerin gerçek hayatla ilişkili ve eğlenceli bir şekilde anlatılmasının edebî ürünlerle mümkün olduğu ancak programlarda edebî ürünlerin sadece isim olarak geçtiğini, bu durumun edebî ürünlerin ayrıntılarına inilmeden anlatılıp geçilmesine neden olduğunu ve öğretmenlerin programlardaki eksikliklerden dolayı yeterince yönlendirilmediğini ifade etmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünler aracılığıyla değer aktarımının önemli olduğunu ifade eden öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerden faydalanarak en çok saygı, vatanseverlik ve sevgi değerlerinin aktarılabilceği, bunların yanı sıra; duyarlılık, hoşgörü, yardımseverlik, sorumluluk, dürüstlük, çalışkanlık, barış, bağımsızlık, aile birliğine önem verme ve adil olmanın edebî ürünler aracılığıyla aktarılabilcek değerler olduğunu dile getirmiştir. Edebî ürünlerden şiirin değer aktarımındaki önemi Tökel (2008) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonuçlarında dile getirilmektedir. Tökel (2008) çalışmasında, şiirlerin değer aktarımında önemli etkiye sahip olduğunu vurgulamıştır. Özellikle doğal hayat ve çevre, aile hayatı, barış ve evrensellik, duyarlılık gibi değerlerin aktarılmasında şiirlerin başarılı olduğu ortaya çıkmıştır. Estetik, Millî birlik ve vatan sevgisi, dini değerler, eğitim değerleri ile ilgili değerlerin aktarımında göreceli bir başarı sağlandığı görülmüştür. Ayrıca çocuğa okunan şiirin başlı başına estetik değerleri aktardığı da dile getirilmiştir.

Öğretmen adayları; arkadaş, aile ve topluma karşı saygı değerlerinin, empati yapma becerisinin edebî ürünler aracılığıyla aktarılabilceğini dile getirmiştir. Sönmez (2014), çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretiminde yer alan benzer değerlerin aktarılmasında atasözlerinin kullanılabilceğini vurgulamıştır. Mindivanlı, Küçük ve Aktaş (2012), yaptıkları araştırmada, Sosyal Bilgiler değerlerinin aktarımında etkin ve kalıcı bir öğrenmenin sağlanması için birçok atasözü ve deyim kullanılabileceği sonucuna varmışlardır.

Öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin; eleştirel düşünme, toplumsal düzeni sağlama, kimlik kazanımı, kültür, gelenek, göreneklere ait öğeleri yansıtırma, öğrencilere milli duyguları benimsetme, sevgi, saygı değerlerini öğretme, model alma, empati becerisini geliştirme, olaylara ve durumlara çok yönlü bakma becerisini geliştirme, bireylerin ahlaki ve vicdani yönden gelişimlerini sağlama gibi katkılar sağladığını ifade etmiştir.

Öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürün kullanımının öğretmen, öğrenci ve ders süreci açısından önemli olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin doğru ve somut bilgiye ulaşmasına, edindikleri bilgilerin kalıcılığına, bilgi, beceri ve değer kazanımına, duyuşsal ve bilişsel özelliklerinin gelişimine, hayal gücünü ve yaratıcılığını geliştirmeye, daha iyi odaklanmaya, farklı bakış açıları kazanmaya, öğrenmeyi ve anlamayı kolaylaştırmaya ve derse katılımında istekli olmalarını sağlamaya önemli katkıları olduğunu dile getirmiştir.

Şimşek (2001), çalışmasında tarih öğretiminde efsane ve destan kullanımının dikkati, ilgiyi, zihinsel süreci canlı tutmada; Sidekli, Tangülü ve Yangın (2013), çalışmalarında hikâye destekli öğretimin öğrencilerin akademik başarısında; Combs ve Beach (1994) yaptıkları çalışmada hikâyelerle birlikte anlatılan bir Sosyal Bilgiler dersinin bilgilerin kalıcılığını arttırmada; etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çelik (2011), çalışmasında atasözleri ve deyimlerin kullanılmasının hedef davranışları kazandırmada, yorum yapma becerisini kazandırmada, sınıf içi iletişimi geliştirmede; Tekgöz (2005) ve Tindall (2015) çalışmalarında Sosyal Bilgiler öğretiminde edebiyat temelli Sosyal Bilgiler öğretim yönteminin kullanılmasının akademik başarıyı ve kalıcılığı arttırmada etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanılmasının; öğretmenlerin sınıf yönetimine, kişisel gelişimlerine ve zengin bir öğretim gerçekleştirmelerine katkı sağladığını ifade etmiştir. Ünlü (2016), çalışmasında tarih konularının öğretiminde sözlü ve yazılı edebî ürünlerden yararlanmanın motivasyon ve dikkat sürelerini arttırmada etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmen adayları hazırladıkları ders planlarında Sosyal Bilgiler öğretiminde 5., 6. ve 7. sınıf düzeylerinde öğrenme alanı ve üniteler kapsamında, çeşitli edebî ürünleri kullanarak değerlerle ilişkilendirmişlerdir. Bu bağlamda öğretmen adayları 5. sınıf düzeyinde hazırladıkları ders planlarında, “Kültür ve Miras” öğrenme alanını konu alan “Adım Adım Türkiye” ünitesinde edebî ürünlerden daha çok faydalanmışlar, en fazla değer ile ilişkilendirme de yine bu öğrenme alanında gerçekleştirilmiştir. Ancak “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanında bir edebî ürün ve değer ilişkilendirmesine gitmemişlerdir.

Öğretmen adayları 6. sınıf düzeyinde hazırladıkları ders planlarında “Kültür ve Miras” öğrenme alanını konu alan “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde edebî ürünlerden daha fazla faydalanmışlar; en çok değer ile ilişkilendirmeler yine bu öğrenme alanında gerçekleşmiştir. Ancak “Birey ve Toplum”, “Küresel Bağlantılar” ve “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarında bir edebî ürün ve değer ile ilişkilendirmede bulunmamışlardır.

Öğretmen adayları 7. sınıf düzeyinde hazırladıkları ders planlarında “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanını konu alan “Ülkemizde Nüfus ” ünitesinde edebî ürünlerden daha fazla faydalanmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, öğretmen adayları en çok 7. Sınıf düzeyinde ve “Kültür ve Miras” öğrenme alanında ders planları

hazırlamış, en çok tarih konuların ağırlıklı olduğu “Kültür ve Miras “ öğrenme alanında değerler ile ilişkilendirmelerde bulunmuştur. Ayrıca hazırladıkları ders planlarında en çok şiir, öykü ve fıkra türlerinden faydalanmış, daha çok duyarlılık, vatanseverlik ve saygı gibi değerler ile ilişkilendirmelerde bulunmuşlardır.

Araştırmada sürecinde elde edilen sonuçlardan hareketle şu öneriler getirilmiştir:

- Sosyal Bilgiler Öğretim Programında sözlü ve yazılı edebî ürünlere daha fazla yer verilmelidir.
- Programda belli edebî ürünlere yoğunlaşmak yerine bütün edebî ürünlere eşit ağırlık verilmelidir.
- Programda edebî ürünler, tüm öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilerek verilmelidir.
- Programda edebî ürünler ve değer ilişkisine daha fazla yer verilmelidir.
- Programda edebî ürünlerle ilişkili etkinlik örneklerine daha fazla yer verilmelidir.
- Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programında, Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemeleri-1 ve 2 olmak üzere iki döneme yayılmalıdır. İlk dönemdeki derste edebî ürünlerin tanıtımı ve Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanımının önemine yer verilmelidir. İkinci dönemdeki bu derste ise; edebî ürünlerin programda nasıl kullanılacağı konusu ayrıntılı olarak işlenmelidir.
- Bu çalışma Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının edebî ürünlerle değer aktarımı ilişkisini ders planlarına nasıl yansıttıkları ve Sosyal Bilgiler dersinde edebî ürünlerin kullanımına ilişkin görüşleri ile sınırlıdır. Bu kapsamda öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde değer öğretimine yönelik edebî ürünleri kullanım durumunu ortaya çıkaran çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akdağ, H. (2012). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye’deki yeri. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-1* içinde (s. 1-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Akkuş, Z. (2006). Sosyal bilgiler öğretiminde destanların kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 31-48.
- Akkuş, Z. (2007). *Tarih öğretiminde edebî ürünlerin öğrenci başarısına etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Aksoy, Ö. A. (1995). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Altıkulaç, A. ve Gökkaya, A. K. (2014). Tarih öğretiminde hatıratların kullanımının tarihsel empati becerisine etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 9 (1), 21-35.
- Arıcı, A. F ve Bayındır, N. (2015). Masalların öğretim aracı olarak kullanılması üzerine bir araştırma. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 15, 106-109.
- Arslan, E. (2014). *Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan hikâye anlatım yönteminin akademik başarıya etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.
- Ata, B. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi. Demokratik vatandaşlık öğretimi* içinde (s. 33-47). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ay, E. (2015). Sosyal bilgilerde değerler eğitimi. C. Dönmez ve K. Yazıcı (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 233- 260). Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, M. (2014). *Toplum, kültür ve eğitim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aytaş, G. (2006). Edebi türlerden yararlanma. *Milli Eğitim*, 34 (169), 261-276.
- Ayyıldız, M., Bozkurt, Ü ve Canlı, S. (2006). Okuma kültürü üzerine bir araştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 169, 1-21.
- Bacak, S. (2008). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde öykü tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrenenlerin akademik başarı ve yaratıcılıklarına etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Manisa: Celal Boyar Üniversitesi.

- Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Devlet Kitapları.
- Barber, J. P. & Walczak, K. K. (2009). *Conscience and Critic: Peer Debriefing Strategies in Grounded Theory Research*. Paper presented at the meeting of American Educational Research Association (AERA), California.
- Barr, R., Barth, J. L. & Shermis, S. S. (1970). *Sosyal Bilgiler'in doğası*. (Çev: C. Dönmez. Ankara: Pegem Akademi.
- Barth, J. L. (1991). *Elementary and junior high/middle school social studies curriculum, activities, and materials* (Vol. 1). University Press of America.
- Bircan, T. Ş. ve Ardil, Ş. (2010). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde bir edebi ürün olarak "şiir" kullanımına ilişkin öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *I. Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu*'nda sunulan bildiri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Bölücek, B. (2008). *Sosyal bilgiler öğretiminde türkülerden yararlanmanın öğrencilerin akademik başarısına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi
- Brown, C. L. ve Tomlinson, C. M. (2008). *Essentials of childrens of literature*. (6. Baskı). United States of America: Pearson.
- Bulut, S. (2011). *Atasözlerinin değerler eğitimindeki yeri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon : Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Combs, M. ve Beach, J. D. (1994). Stories and storytelling: Personalizing the social studies. *The Reading Teacher*, 47 (6), 464-471.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Boston: Pearson.
- Çalışkan, H. ve Çoşkun, S. (2016). Şiirler ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (s. 84- 110). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çelik, A. (2011). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında (MEB) yer alan ipek yolunda Türkler ünitesinde atasözleri ve deyimler kullanılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Çencen, N. (2010). *11. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde tarih öğretmenlerinin "edebi ürün kullanımına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

- Çengelci, T. (2013). Sosyal bilgiler dersinde yararlanılan toplumsal ve kültürel kaynakların belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 12 (43), 219-236.
- Çetin, N. (1999). Batı edebiyatı. Z. Güneş (Ed.), *Edebiyat ve bilgi kuramları içinde* (s. 226-252). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Çetin, N. (1999). Türk edebiyatında düzyazı. Z. Güneş. *Edebiyat ve bilgi kuramları içinde* (s. 177-199). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2011). Halk edebiyatında konuşmalık türler: Deyimler, bilmeceler, alkış kargışlar, tekerlemeler. H. Bilgiç. *Halk edebiyatına giriş içinde*, s.76-100. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2011). Halk edebiyatında söylemelik türler: Türküler, ağıtlar, ninniler ve maniler. H. Bilgiç. *Halk edebiyatına giriş içinde*, s.102-131. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2011). Halk edebiyatında anlatmalık türler: Masal, halk hikâyesi, fıkralar. H. Bilgiç. *Halk edebiyatına giriş içinde* (s.160-189). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Davis III, J. C. & Palmer, J. (1992). A strategy for using children's literature to extend the social studies curriculum, *Social Studies*; 83 (3), 125-128.
- Demir, S. B. (2011). *Sosyal bilgiler öğretim programına göre tasarlanmış hikâyelerin etkililiği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Deveci, H. (2011). Türk eğitim tarihinde sosyal bilgiler. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri içinde* (s. 20-36). Ankara: Pegem Akademi.
- Deveci, H., Belet, D. ve Türe, H. (2013), Dede Korkut hikâyelerinde yer alan değerler. *Electronic Turkish Studies*, 12 (46), 294-321.
- Doğan, Y. (2016). Hatıratlar (anılar) ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal Bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (s. 192-211). Ankara Pegem Akademi.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s.15-46). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dönmez, C., Yazıcı, K. ve Uslu, S. (2015). Tarih öğretmenlerine göre hatıratların eğitim-öğretim sürecinde kullanılabilirlik durumları. *Trakya University Journal Of Social Science*, 17 (1), 1-12.

- Ekiz, D. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elçin, Ş. (Tarihsiz) *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Er, H., Ünal, F. ve Gürel, D. (2016). Sosyal bilgiler dersinde değer aktarımı açısından Sadî Şirazi'nin "Bostan" ve "Gülistan" isimli eserlerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1) , 225-242.
- Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Erden, M. ve Akman, Y. (2012). *Gelişim ve öğrenme*. (3.baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Farris, P. A. (2004). *Elementary and middle school social studies. An interdisciplinary, multicultural approach*. (4. baskı). New York: Mc Graw Hill.
- Friend, A. C. (1995). The effect of a literature-based approach on the reading attitudes of male students in the third and fifth grades. *Kansas: Mid-Western Educational Research Association Publication, (ERIC Document Reproduction Service No. ED 388 946)*.
- Gevenç, S. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde fıkraların kullanımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi.
- Gültekin, M. (2008). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı. Ş. Yaşar. (Ed.), *Sosyal Bilgiler ve Hayat bilgisi öğretimi* içinde (s.57-78). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Gülüm, K. ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal bilgiler dersinde göç konusunun işlenişinde halk türkülerinin kullanılması (Örnek bir çalışma). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (26), 112-127.
- Halstead, J. M. & Taylor, M. J. (1996). Values and values education in schools. J. M. Halstead ve M. J. Taylor (Ed.), *Values in education and education in values* içinde (s. 3-15). London: Psychology Press.
- İleri, C. (1999). Türk edebiyatında şiir. Z. Güneş (Ed.), *Edebiyat ve bilgi kuramları* içinde,(s. 111-132). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Johannessen, L. R. (2003). Making history come alive with the nonfiction literature of the vietnam war. *Social Studies*. 94 (4), 171-179.

- Kaltsounis, T. (1987). *Teaching social studies in the elementary school. The Basics for Citizenship*.(2. Baskı). New Jersey: Prentice-Hall.
- Karakuş, U. (2014). Türk atasözlerinde iklim algısı ve Coğrafya. *Milli Folklor*, 26 (102), 99-109.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, E. ve Ekiçi, M. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde gezi yazılarından yararlanma: Gülten Dayıoğlu'nun gezi yazıları örneği. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (1), 87-114.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. (3. Baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaymakçı, S. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebi türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi*, 20, 230-255.
- Keçe, M. (2016). Tarihi romanlar bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (s. 133- 158). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kılıçoğlu, G. (2009). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve Türkiye'de gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde* (s. 3-16). Ankara: Pegem Akademi.
- Kolaç, E. (2010). Hacı Bektaş Velî, Mevlana ve Yunus felsefesiyle Türkçe derslerinde değerler ve hoşgörü eğitimi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55, 193-208.
- Kuş, Z. ve Türkyılmaz, M. (2010). Sosyal Bilgiler ve Türkçe öğretmeni adaylarının okuma durumları: (İlgi, alışkanlık ve okuma stratejilerini kullanım düzeyleri). *Türk Kütüphaneciliği*, 24 (1), 11-32.
- Lindquist, T. (2002). Why and how I teach with historical fiction the reading teacher. <http://www.scholastic.com/teachers/article/why-and-how-i-teach-historical-fiction> (Erişim tarih: 29.05.2016).
- Maden, S. (2008). Türk edebiyatında seyahatnameler ve gezi yazıları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15 (37), 147-158.
- McClure, A. A. ve Zitlow, C. S. (1991). Not just the facts: Aesthetic response in elementary content area studies. *Language Arts*, 68 (1), 27-33.

- McGowan, T. ve Guzzetti, B. (1991). Edebiyat temelli sosyal bilgiler öğretimi. (Çev: A. Doğanay). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (11), 35-44.
- MEB (2005a). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- MEB (2005b). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Merriam, S. B. (2013). *Qualitative research: a guide to design and implementation*. (Çev: S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Michaeles, J. U. ve Garcia, S. (1996). *Social Studies for children: A guide to basic instruction*. (11. baskı). United States of America: Ally and Bacon.
- Mindivanlı, E., Küçük, B. ve Aktaş, E. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 93-101.
- Oğuzkan, A. F. (1997). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı*. (5.baskı). Ankara: Emel Matbaacılık.
- Oruç, Ş. ve Erdem, R. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 215-229.
- Özdemir, E. (2007). *Yazınsal türler*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Özgüven, İ. E. (1999). *Psikolojik testler*. (3. Baskı). Ankara: PDREM Yayınları.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi. Demokratik vatandaşlık eğitimi içinde* (s. 1-31). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi Yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (22-49). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları içinde* (s. 1-41). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Öztürk, C., Keskin, S. C. ve Otluoğlu, R. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). Sosyal bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 173-182.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Palmer, J. & Burroughs, S. (2002). Integrating children's literature and song into th social studies. *Social Studies*, 93 (2), 73-78.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün ve S. B. Demir. (Çev. Ed.). Ankara: Pegem.
- Reynolds, K. (2011). Why research children's literature. M. O. Grenby ve K. Reynolds (Ed.), *Children's literature studies. A research handbook* içinde, (s.1-7.) England: Palgave Macmillan.
- Russel, D. L. (2009). *Literature for children. A short introduction*. (6. baskı).United States of America : Pearson
- Sakaoğlu, S. ve Alptekin, A. B. (2007). Anonim halk edebiyatı, T. S. Halman (Ed.), *Türk Edebiyat tarihi* içinde, (s. 683-710). İstanbul: TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2010). Halk hikâyesi. A. B. Alptekin ve Ç. Kara (Ed.), *Halk hikâyeleri ve masallar* içinde, (s. 2-25). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. (20. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Sidekli, S., Tangülü, Z., ve Yangın, S. (2013). Sosyal bilgiler öğretimi: öğretmenim bana hikaye anlatır mısın?. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (4), 311-323.
- Sills-Briegel, T. ve Camp, D. (2000). Using literature to explore social issues. *The Social Studies*, 91(3), 116-119.

- Sönmez, Ö. F. (2014). Atasözlerinin sosyal bilgiler programındaki değerler açısından incelenmesi. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken/Journal of World of Turks*, 6 (2),101-115.
- Sönmez, V. (1998). *İlköğretimde sosyal bilgiler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (2008). Sosyal bilgiler dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri. Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 41-55). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Şener, D., Çeçen, M. A., Seven, S., Tozlu, N. ve Uludağ, M. E. (2010). *Edebî metinlerle çocuk edebiyatı*. (1.baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Şimşek, A. (2001). Tarih eğitiminde efsane ve destanların rolü. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (3), 11-21.
- Şimşek, A. (2004). İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde hikâye anlatım yönteminin etkililiği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (4), 495-509.
- Tangülü, Z. (2016). Efsaneler ile sosyal bilgiler öğretimi. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri* içinde (s. 59- 81). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tekgöz, M. (2005). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde edebiyat temelli öğretim yönteminin öğrencilerin akademik başarısına ve kalıcılığa etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Tindall, L. C. (1996). A comparison of teaching social studies using a traditional textbook approach versus using a literature based approach (*ERIC Document Reproduction Service No. ED 401 198*).
- Tokel, B. B. (2010). Biz bu türküleri sokakta bulmadık. *Türk Yurdu*, 30 (269), 37- 40.
- Tokcan, H. (2016). Sosyal Bilgiler ve edebiyat. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri* içinde (s. 1-24). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Top, M. (2009). *İlköğretim 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde edebî ürünlerin kullanımının öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

- Tökel, İ. (2008). *Gökhan Akçiçek'in çocuk şiirlerinin değer aktarımı açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi* (1. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. ve Arslan, A. (2014). Değerli bir kavram olarak “değer ve değerler eğitimi” R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Farkı yönleriyle değerler eğitimi* içinde, (s. 2-15). Ankara: Pegem Akademi.
- Ünlü, İ. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders materyali olarak edebî ürün kullanımına yönelik görüşleri. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 7 (22), 120-136.
- Ünlüer, P. (2013). *Masalların dînî ve ahlakî değerler açısından incelenmesi (Billurköşk masalları örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2011). *Çocuk edebiyatı*. (5. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaşar, Ş. (2008). Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan araç gereçleri Ş. Yaşar (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 121-141). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Yaşar, Ş. ve Çengelci, T. (2012), Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimine ilişkin bir durum çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (9), 1-23.
- Yel, S. ve Aladağ, S. (2012). Sosyal bilgilerde değerler öğretimi. M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.120-150). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilbursa, C. C. ve Sabancı, O. (2015). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımına ilişkin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 19-33.
- Yıldırım, D. (1999). *Türk edebiyatında Bektaşî fıkraları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. (2.baskı) Ankara: Seçkin Yayınları.

EK-1

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

- 1- Edebi ürün deyince aklınıza neler geliyor?
  - Size göre bir edebi ürünün özellikleri nelerdir?
- 2- Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin yerini nasıl açıklarsınız?
  - Edebi ürünlerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılması hakkında görüşleriniz nelerdir?
- 3- Sizce sosyal bilgiler öğretiminde hangi edebi ürünler kullanılabilir? Neden?
- 4- Edebi ürünlerden faydalanmanın Sosyal Bilgiler öğretimine ne gibi katkıları olabilir?
- 5- Edebi ürünlerin Sosyal Bilgilerde hangi konuların öğretiminde kullanılabileceğini düşünüyorsunuz?
- 6- Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin değer aktarımındaki katkılarına yönelik görüşleriniz nelerdir?
- 7- Ders kapsamında (Sözlü ve yazılı Edebiyat İncelemeleri) hazırladığınız ders planında hangi edebi ürünleri seçtiniz?
  - Neden bu edebi ürünü seçtiniz?
  - Bu edebi ürününün hangi değerlerle ilişkili olduğunu düşündünüz? Neden?
  - Ders kapsamında (Sözlü ve yazılı Edebiyat İncelemeleri) hazırladığınız ders planında seçtiğiniz/kullandığınız edebi ürünün değer aktarımına ilişkin görüşleriniz nelerdir?
- 8- Ders planı hazırlama sürecinin size bir katkısının olduğunu düşünüyor musunuz?
- 9- Ders kapsamında ders planı hazırlama, ders planında edebi ürünü seçme sürecinde neler yaptınız?
- 10- Sosyal Bilgiler Öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına ilişkin aldığınız eğitime ilişkin neler düşünüyorsunuz?
- 11- Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi ürünleri kullanma konusunda yeterli olduğunuzu düşünüyor musunuz?

EK-2

ÖĞRETMEN ADAYI GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sevgili Meslektaşım

Ben Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaktayım. Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemek amacıyla bir araştırma yürütmekteyim. Bu araştırma kapsamında sizinle birebir yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirmem gerekmektedir. Tamamen sohbet havasında geçecek olan bu görüşmelerden elde edeceğim veriler araştırmamın amacına ulaşması için büyük öneme sahiptir. Görüşmelerin tamamını eksiksiz yazılı bir metin haline dönüştürmek için ses kayıt cihazı kullanılması gerekmektedir. Dolayısıyla yapacağımız görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kaydedilmesi gerekmektedir. Görüşme bilgileriniz ve ses kayıtlarınız bilimsel bir amaç taşıyan bu araştırma dışında başka hiçbir yerde kullanılmayacak ve muhafaza edilecektir. İstedığınız zaman görüşmelerimizi yarıda kesebilir ve ses kaydını alabilirsiniz.

Araştırmaya gönüllü olarak katıldığınızı belirtmeniz için aşağıdaki bilgileri doldurmanız gerekmektedir. Bu araştırmaya yapacağınız katkılar için size şimdiden çok teşekkür ediyorum.

Öğretmen Adayının Adı-Soyadı:

İmza

Araştırmacının Adı Soyadı: Hacer Özer

İmza

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eğitim Fakültesi Dekanlığı

Ar. 12.

Sayı : 30237869-605.01 / 1567
Konu : Araştırma Önerisi

11 Nisim 2015

İLKÖĞRETİM BÖLÜM BAŞKANLIĞINA

İlgi : 06.11.2015 tarih ve 97915658-500-534 sayılı yazınız.

Bölümünüz öğretim üyelerinden Doç.Dr. Emine KOLAÇ'ın danışmanlığını yürüttüğü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hacer ÖZER'in, "Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünlerin Kullanımına İlişkin Görüşleri" konulu Yüksek Lisans çalışması kapsamında gerekli verilerin elde edilebilmesi için 2015-2016 Öğretim yılı Bahar döneminde ilgi yazıda belirtilen sınıfta uygulamasını gerçekleştirmesi Dekanlığımızca uygun görülmektedir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof.Dr. Doçkin DAĞRAK
Dekan